

TAMPEREEN YLIOPISTO
Johtamiskorkeakoulu

**TUTKIMUS YLIOPISTO-OPISKELIJOIDEN
FINANSSILUKUTAIDOSTA**

Vakuutustiede
Pro gradu-tutkielma
Toukokuu 2014
Tekijä: Hanna Honkonen

Ohjaaja:
Olli-Pekka Ruuskanen

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto: Johtamiskorkeakoulu: vakuutustiede
Tekijä: HONKONEN, HANNA
Tutkielman nimi: Tutkimus yliopisto-opiskelijoiden finanssilukutaidosta
Pro gradu –tutkielma: 77 sivua, 51 liitesivua
Aika: Toukokuu 2014
Avainsanat: yliopisto-opiskelijat, finanssilukutaito, taloudellinen osaaminen, taloudellinen kyvykkyys, vakuutusosaamisen mittaaminen

Kuluttajien hyvä finanssilukutaito on merkittävä asia jokaisen talouden toimijan näkökulmasta. Se on merkittävä taito yksittäisen kuluttajan näkökulmasta, jonka on tehtävä omaa taloudellista hyvinvointiaan edistäviä päätöksiä. Se on myös taito, jonka vaikutukset ulottuvat yksittäistä kuluttajaa paljon laajemmalle - koko yhteiskuntaan ja talouteen. Viime vuosina finanssilukutaidon merkitys on noussut keskustelun kohteeksi niin finanssialalla ja mediassa kuin viranomaisien taholla. Huolestuneisuutta on herättänyt kuluttajien puutteellinen tietoisuus finanssituotteista ja konsepteista. Useiden tutkimusten mukaan kuluttajilla ei ole tarvittavia tietoja parhaiten omaa hyvinvointiaan edistävien taloudellisten päätöksiensä tekoon.

Tässä tutkimuksessa tutkittiin Tampereen Yliopiston opiskelijoiden finanssilukutaitoa. Tutkimuksen tarkoituksena oli analysoida opiskelijoiden taloudellista käyttäytymistä, tietämystä ja ymmärrystä taloudellisista asioista sekä asennetta taloudellisia asioita kohtaan. Tutkimuksessa tarkasteltiin erityisesti, miten yliopistossa opiskeleminen vaikuttaa finanssilukutaidon tasoon ja onko eri opiskelualojen opiskelijoiden välillä eroavaisuuksia finanssilukutaidossa. Lisäksi tutkimuksessa tutkittiin, miten vakuutusasioiden osaamista voidaan mitata.

Tutkimus oli kvantitatiivinen. Tutkimus toteutettiin survey-kyselynä Tampereen Yliopiston ensimmäisen vuoden ja viidennen vuoden opiskelijoille. Opiskelijoille lähetettiin sähköpostitse kyselylomake täytettäväksi, jonka tulokset analysoitiin käyttämällä tilastollisia menetelmiä. Kyselyä varten tutkittiin aiempien tutkimusten tapoja mitata vakuutusosaamista, jonka kautta saatiin osaksi survey-kyselyä muodostettua vakuutusasioiden osaamista mittaava osio.

Tutkimuksen tulosten mukaan yliopisto-opiskelijat olivat hyvin kyvykkäitä toisilla finanssilukutaidon osa-alueilla ja toisilla osa-alueilla heidän taitonsa oli heikommalla tasolla. Yliopisto-opiskelijat tunnistivat hyvin eri finanssituotteet ja harkitsivat eri tuotteita ennen ostopäätöksen tekoa. He budjetoivat talouttaan tuloihin ja menoihin, mutta eivät kuitenkaan aina olleet tietoisia omasta taloudellisesta tilanteestaan. Yliopisto-opiskelijat suhtautuivat myönteisesti säästämiseen, mutta suurimmalla osalla vastaajista ei ollut pitkän ajan taloudellisia tavoitteita tai suunnitelmia taloutensa varalle. Huolestuttavaa oli opiskelijoiden huoleton käyttäytyminen raha-asioden suhteen.

Yliopisto-opiskelijoiden tietämys talouden peruskäsitteistä oli hyvällä tasolla ja heistä suurin osa osasi suorittaa yksinkertaisia taloudellisia laskutoimenpiteitä. He pitivät vakuutuksia tärkeinä, mutta yleisesti vakuutus tuotteiden ymmärtäminen koettiin hankalana. Opiskelijat kuitenkin tunnistivat eri vakuutus tuotteet hyvin. Tutkimuksen tuloksissa oli huomattavissa eroja eri opiskelualojen opiskelijoiden finanssilukutaidon tason välillä. Tutkimuksen tulosten perusteella ei kuitenkaan voida väittää, että yliopisto-opiskelu vaikuttaisi finanssilukutaitoon.

Table of Contents

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkielman aihealue	1
1.2 Tutkimuksen tavoite, tutkimusongelmat ja keskeiset rajaukset	3
1.4 Keskeiset käsitteet	5
1.4.1 <i>Finanssilukutaidon käsite</i>	5
1.4.2 <i>Muut käsitteet ja tutkimuksen toimintaympäristö</i>	9
1.5 Tutkimusmenetelmät	10
1.5.1 <i>Kvantitatiivinen tutkimus</i>	11
1.5.2 <i>Survey-tutkimus</i>	11
1.6 Aikaisemmat tutkimukset ja tutkimuksen teoreettinen tausta	13
1.7 Tutkimuksen kulku	18
2 FINANSSILUKUTAITO	19
2.1 Finanssilukutaidon merkitys	19
2.2 Finanssilukutaidon tutkimus kansainvälisesti ja Suomessa	22
2.2 Finanssilukutaidon osa-alueet	24
2.2.1 <i>Taloudellinen käyttäytyminen</i>	24
2.2.4 <i>Taloudellinen tietämys ja ymmärrys</i>	28
2.2.5 <i>Asenteiden vaikutus</i>	29
3 VAKUUTUSOSAAMISEN TUTKIMINEN	31
3.1 Vakuutukset Suomessa	31
3.2 Yksilön riskit ja vakuutustarve	33
3.3 Vakuutustuotteiden hankkiminen	36
3.4 Vakuutusasioiden osaamisen aiempi tutkimus	38
4 SURVEY-KYSELY YLIOPISTO-OPISKELIJOIDEN FINANSSILUKUTAIDOSTA JA SEN TULOKSET	41
4.1 Tutkimuksen toteutus	41
4.1.1 <i>Tutkimuksen tausta</i>	41
4.1.2 <i>Tutkimuksen perusjoukko ja otoksen poiminta</i>	43
4.1.3 <i>Kyselylomakkeen laadinta</i>	44
4.1.4 <i>Vastausten analysointi</i>	46
4.2 Vastaajien taustatiedot	47
4.3 Taloudellinen käyttäytyminen	50
4.3.1 <i>Opiskelijoiden taloudellinen tilanne</i>	50
4.3.2 <i>Opiskelijoiden päivittäistalouden hallinta</i>	52
4.3.3 <i>Opiskelijoiden tietämys finanssituotteista</i>	57
4.4 Taloudellinen tietämys	60
4.5 Ymmärrys vakuutusasioista	62
5 PÄÄTELMÄT	67

5.1 Tutkimusongelmiin vastaaminen	67
5.2 Tutkimuksen tuloksia	69
5.3 Tutkimuksen luotettavuus	71
5.4 Jatkotutkimusehdotuksia	72
KUVIO 1 Finanssilukutaidon määritelmä	6
KUVIO 2 Taloudellisen kyvykkyyden ja osaamisen määritelmä	7
KUVIO 3 Finanssilukutaidon osa-alueet	16
KUVIO 4 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys	17
KUVIO 5 Päivittäistalouden hallinnan osa-alueet	25
KUVIO 6 Vastaajien jakautuminen ikäluokittain	48
KUVIO 7 Vastaajien jakautuminen opintoluokittain	49
KUVIO 8 Opiskelijoiden taloudellinen tilanne	51
KUVIO 9 Saan enemmän mielihyvää siitä, että käytän rahat heti kuin säästämisestä pitkälle aikavälille	53
KUVIO 10 Vastaajien pitkän ajan tavoitteiden asettaminen	55
KUVIO 11 Opiskelualojen erot elinkustannusten kattamisessa	57
KUVIO 12 Vakuutustuotteiden tunnistaminen	63
KUVIO 13 Vakuutustuotteiden omistaminen	64
KUVIO 14 Väite: olen tutustunut vakuutusteni vakuutusehtoihin	65
KUVIO 15 Vakuutusten valintatapa	66
KUVIO 16 Vakuutustuotteen eri tekijöiden vaikutus ostopäätökseen	67
LÄHDELUETTELO	73
Liite 1: KYSELYLOMAKE	78
Liite 2: Kirje kyselyn vastaajille	84
Liite 3: Opiskelijoiden sukupuolijakauma	85
Liite 4: Vastaajien ikäjakauma	86
Liite 5: Vastaajien opiskeluala	86
Liite 6: Yhdistetyt opiskeluluokat	87
Liite 7: Vastaajien opiskeluvuosi	87
Liite 8: Vastaajien siviilisääty	87
Liite 9: Vastaajien asumismuoto	88
Liite 10: Vastaajien taloudellinen tilanne	88
Liite 11: Sukupuolien ero taloudellisessa tilanteessa	88
Liite 12: Opiskeluvuoden merkitys verrattuna taloudelliseen tilanteeseen	89
Liite 13: Eri pääaineilijoiden erot taloudellisessa tilanteessa	90
Liite 14: Vastaajien työtilanne	90
Liite 15: Työtilanne opitoaloittain	91
Liite 16: Harkinta ennen ostopäätöstä	92
Liite 17: Asennoituminen tulevaisuuden suunnitteluun	92

Liite 18: Asumismuodon merkitys asennoitumiseen tulevaisuuden suunnitteluun	92
Liite 19: Asennoituminen säästämiseen	93
Liite 20: Laskujen maksaminen	94
Liite 21: Asumismuodon vaikutus laskujen maksuun	94
Liite 22: Vastaajien omien taloudellisten asioiden vahtiminen	95
Liite 23: Vastaajien asennoituminen pitkän ajan tavoitteisiin	95
Liite 24: Asennoituminen rahaan	95
Liite 25: Vastaajien säästämismuodot	96
Liite 26: Sukupuolen vaikutus säästämiseen sijoittamalla	97
Liite 27: Säästäminen lompakkoon tai kotiin	97
Liite 28: Elinkustannusten kattaminen toimeentulon menetyksen jälkeen	99
Liite 29: Pääaineen vaikutus kykyyn kattaa elinkustannukset	99
Liite 30: Päivittäiset päätökset raha-asioissa	100
Liite 31: Talouden suunnitteleminen etukäteen	100
Liite 32: Asumismuodon vaikutus talouden suunnitteluun	100
Liite 33: Vastaajien kyky tunnistaa eri finanssituotteet	101
Liite 34: Joukkovelkakirjalainan tunnistaminen	103
Liite 35: Sijoitusrahaston tunnistaminen	103
Liite 36: Eläkerahaston tunnistaminen	104
Liite 37: Kulutusluoton tunnistamisen erot opiskeluvuoteen verrattuna	105
Liite 38: Kulutusluoton tunnistaminen riippuu opintoalasta	106
Liite 39: Sijoitusrahaston ja joukkovelkakirjalainan tunnistus riippuu sukupuolesta	106
Liite 40: Vakuutuksen ja säästötilin omistus	108
Liite 41: Luottokortin, kulutusluoton ja pikavipin omistus	108
Liite 42: Luottokortin omistuksessa sukupuolien erot	109
Liite 43: Sijoitustuotteiden omistus	109
Liite 44: Sijoitusrahastojen omistus sukupuolittain	110
Liite 45: Osakkeen omistus sukupuolittain	111
Liite 46: Joukkovelkakirjalainan omistus sukupuolittain	111
Liite 47: Finanssituotteen valintatapa	112
Liite 48: Opiskeluvuoden vaikutus finanssituotteen valintatapaan	112
Liite 49: Vastaajien kyky suorittaa jakolasku	113
Liite 50: Vastaajien kyky ymmärtää inflaation vaikutus	113
Liite 51: Opiskelualan vaikutus inflaation käsitteen ymmärtämiseen	114
Liite 52: Sukupuolen vaikutus inflaation käsitteen ymmärtämiseen	115

Liite 53: Koron maksaminen lainalle	115
Liite 54: Korkolaskun vastaukset	116
Liite 55: Opintoalan vaikutus korkolaskun suorittamiseen	116
Liite 56: Sukupuolen vaikutus korkolaskun suorittamiseen	117
Liite 57: Vastaukset taloustiedon väittämiin	118
Liite 58: Vakuutustuotteiden tunnistaminen	118
Liite 59: Opiskeluvuoden vaikutus lainaturvan tunnistamiseen	120
Liite 60: Opiskeluvuoden vaikutus säästöhenkivakuutuksen tunnistamiseen	121
Liite 61: Vakuutustuotteiden omistaminen	122
Liite 62: Vapaaehtoinen vakuutus sosiaaliturvan täydentäjänä	124
Liite 63: Omien ja perheen riskien kartoitus sekä vakuutusturvan riittävyys	124
Liite 64: Kaikkien vastaajien riskien kartoittaminen sekä oman vakuutusturvan riittävyys	125
Liite 65: Vakuutusehtoihin tutustumisen vaihtelu vuosiluokittain	125
Liite 66: Pääaineen vaikutus vakuutusehtoihin tutustumiseen	126
Liite 67: Pääaineen vaikutus vakuutustuotteiden ymmärrettävyyteen	126
Liite 68: Vakuutustuotteiden vertailtavuus	127
Liite 69: Vakuutustuotteen valintatapa	128
Liite 70: Vakuutustuotteen ostopäätökseen vaikuttavat tekijät	128
Liite 71: Vakuutustuotteen eri tekijöiden vaikutus ostopäätökseen	129

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman aihealue

Viime vuosina finanssilukutaidon merkitys on noussut keskustelun kohteeksi niin finanssialalla ja mediassa kuin viranomaisten taholla. Huolestuneisuutta on herättänyt kuluttajien puutteellinen tietoisuus finanssituotteista ja konsepteista. Useiden tutkimusten mukaan kuluttajilla ei ole tarvittavia tietoja parhaiten omaa hyvinvointiaan edistävien taloudellisten päätösten tekoon (Chen, Volpe 1998; Mandell 2008; Atkinson, Messy 2012). Nämä puutteet tietämyksessä taloudellisista asioista voivat vaikuttaa merkittävästi yksilön päivittäiseen talouden hallintaan ja kykyyn suunnitella tulevaisuuttaan, kuten oman asunnon ostoa tai toimeentuloa eläkkeellä.

OECD:n (2005, 13) tutkimuksen mukaan yksilöiden huono finanssilukutaito ei vaaranna vain heidän omaa hyvinvointiaan vaan vaikutukset tulee nähdä myös laajemmasta näkökulmasta. Finanssilukutaitoiset kuluttajat edistävät koko yhteiskunnan taloudellista hyvinvointia, koska he lisäävät markkinoiden tehokkuutta luomalla kilpailua finanssialan toimijoiden välille. Finanssilukutaitoiset kuluttajat säästävät todennäköisemmin enemmän, jolloin yksilöiden hyvällä finanssilukutaidolla on positiiviset vaikutukset investointeihin ja taloudelliseen kasvuun. Braunstenin ja Welchin (2002, 445) mukaan osaava kuluttaja kykenee vaatimaan tuotteita, jotka kohtaavat hänen yksilölliset tarpeensa lyhyellä ja pitkällä aikavälillä, jolloin eri yhtiöt pyrkivät tuomaan markkinoille heidän tarpeitaan aina paremmin vastaavia tuotteita. Tämän johdosta kilpailu markkinoilla lisääntyy tehostaen koko markkinoiden toimintaa.

Finanssimarkkinoiden monimutkaisuuden myötä kuluttajien tulee aktiivisesti pitää itsensä ajan tasalla finanssituotteista ja -palveluista, jos he haluavat hoitaa talouttaan parhaalla mahdollisella tavalla. Innovaatiot, teknologia ja globalisoituminen ovat johtaneet erittäin kehittyneisiin finanssimarkkinoihin, joilla kuluttajille on tarjolla laaja skaala palveluita useilta eri tarjoajilta. (OECD 2005, 10) Tämän lisäksi finanssilukutaidon merkityksen tärkeyteen on herätetty kasvaneiden maksuhäiriömerkintöjen määrän, pikavippien suosion ja suomalaisten kas-

vavan velkaantumisen myötä (Taloussanomat 15.10.2012; Helsingin Sanomat 14.9.2012; Helsingin Sanomat 30.10.2012).

Teknologinen kehitys on mahdollistanut finanssituotteiden markkinoinnin tehostumisen: Internetin käyttö on helpottanut merkittävästi kommunikointia kuluttajien kanssa ja tuonut tuotteet vain klikkauksen päähän kuluttajien saataville. Nämä innovaatiot ovat lisänneet saatavan informaation määrää ja mahdollistaneet tuotteiden ostamisen ilman maantieteellisiä esteitä. Internetin kautta tarjooma kyetään yhä tarkemmin kohdentamaan, sillä Internetissä voidaan nykypäivänä kerätä kuluttajista tietoa, jonka avulla tietty tuote voidaan markkinoida suoraan sen määritellylle kohderyhmälle (Braunstein & Welch 2002, 446) Koska tuotteet on tuotu näin helposti kuluttajien saataville, tarvitsevat kuluttajat perustiedot niistä itselleen sopivimpien valitsemiseksi sekä kyvyt arvioida markkinoijan luetettavuutta. Ilman tietämystä taloudellisista asioista ja osaamista kuluttaja saattaa päätyä tekemään itselleen epäsoivia valintoja ja maksamaan siitä kalliin hinnan.

Tämän tutkimuksen kohteeksi valittiin Tampereen yliopiston opiskelijat. Tutkimuksessa tarkasteltiin yliopisto-opiskelijoiden finanssilukutaitoa eri osa-alueilla: heidän taloudellista käyttäytymistään, asenteitaan talousasioita kohtaan ja tietämystään taloudellisista asioista. Tässä tutkimuksessa haluttiin tutkia myös vakuutusasioiden osaamista, koska sitä on tutkittu aiemmin suhteellisen vähän. Ensinnäkin vakuutustuotteita haluttiin tutkia, koska ne ovat usein kuluttajien mielestä monimutkaisia ja vaikeasti ymmärrettäviä, mutta yksilön talouden kannalta merkittäviä. Toisekseen yksilön vastuu omasta taloudellisesta hyvinvoinnistaan on kasvamassa, jonka vuoksi on ollut tärkeää ymmärtää, miten opiskelijat osaavat turvautua heitä kohtavia riskejä vastaan.

Finanssilukutaito on tärkeä työkalu kuluttajille ikään tai tulotasoon katsomatta. Nuoret aikuiset tarvitsevat sitä itsenäistyessään budjetointiin ja säästämiseen niin, että he kykenevät pitämään kulut ja velkaantumisen aisoissa. Asunnonostajat taas tarvitsevat sen tuomaa kuria säästäessään muista menoistaan. Finanssilukutaito auttaa kuluttajia varautumaan eläkepäiviensä riittävään toimeentuloon ja sijoittajia ymmärtämään tuoton suhdetta riskiin.

1.2 Tutkimuksen tavoite, tutkimusongelmat ja keskeiset rajaukset

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, minkälainen finanssilukutaidon taso on yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa Tampereen Yliopistossa. Tarkoituksena oli analysoida yliopisto-opiskelijoiden kykyä hoitaa päivittäiset raha-asiat, suunnitella taloudettaan, heidän kykyään ymmärtää finanssituotteita ja valita itselleen sopivia finanssituotteita markkinoilta. Analyysin perusteella oli tarkoitus kuvata yliopisto-opiskelijoiden finanssilukutaitoa ja tutkia yliopisto-opiskelun vaikutusta heidän finanssilukutaitoonsa. Tutkimuksella haluttiin myös selvittää, miten vakuutusasioiden osaamista voidaan mitata, koska osana tutkimusta tutkittiin yliopisto-opiskelijoiden vakuutusosaamista. Tutkimuksen tavoite pyrittiin selvittämään seuraavien tutkimusongelmien kautta, joista seuraava oli tutkimuksen pääongelma:

- Miten yliopisto-opiskelu vaikuttaa finanssilukutaitoon?

Tutkimuksessa oli pääongelman lisäksi kaksi alaongelmaa:

- Vaikuttaako kauppatieteiden opiskelu finanssilukutaitoon?
- Miten vakuutusasioiden osaamista voidaan mitata?

Ensimmäinen tutkimusongelma oli tutkimuksen pääongelma ja sen tavoitteena oli kuvata, miten opiskelu yliopistossa vaikuttaa opiskelijoiden finanssilukutaitoon. Tutkimusongelman kautta pyrittiin kartoittamaan, onko eri opiskelualojen opiskelijoiden välillä eroja finanssilukutaidon tasossa ja vaikuttaako yliopisto-opiskelu finanssilukutaitoon. Kaksi alaongelmaa liittyvät pääongelmaan tarkentaen tutkimuksen tavoitetta. Ensimmäisen alaongelman avulla tarkasteltiin tarkemmin kauppatieteiden opiskelemisen vaikutusta finanssilukutaitoon. Nimittäin useat aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa kauppatieteiden opiskelijat ovat taloudellisesti kyvykkäämpiä kuin muiden pääaineiden opiskelijat (esimerkiksi Volpe & Chen 1998; Murphy 2005), jonka vuoksi tässä tutkimuksessa kohdistettiin huomio kauppatieteiden opiskeluun ja tutkittiin lisääkö juuri kauppatieteiden opiskelu kohderyhmässä opiskelijan finanssilukutaitoa.

Toisen alaongelman tavoitteena oli kuvata, eritellä ja analysoida vakuutusasioiden osaamisen tutkimista. Tavoitteena oli kuvata, miten vakuutusosaamista on tutkittu aiemmin ja eritellä, miten vakuutusosaamista on tutkimuksissa mitattu. Tavoitteena oli analysoida tehtyjä tutki-

muksia ja löytää niistä vakuutusosaamisen mittaamista varten sopivia työkaluja sovellettavaksi tutkimuksen empiria osioon. Tutkimuksen perusteella muodostettiin kysymyspatteristo tässä tutkimuksessa toteutettua survey-kyselyä varten.

Tutkimus toteutettiin survey-kyselynä Tampereen Yliopiston opiskelijoiden keskuudessa, joille lähetettiin sähköisessä muodossa oleva survey-kysely täytettäväksi sähköpostitse. Kysely pohjautui OECD:n 2011 julkaistuihin finanssilukutaitoa mittaaviin kysymyksiin, joiden kehittämisessä mukana on ollut International Network on Financial Education. OECD:n kyselyn tavoitteena on ollut kehittää mittaamismenetelmä julkiselle hallinnolle ja muille organisaatioille, jonka avulla voidaan mitata finanssilukutaitoa eri maissa ja tuottaa arvokasta tietoa kansallisten finanssilukutaitoa kehittävien ohjelmien tueksi. OECD:n kyselyn avulla pyritään tunnistamaan eri kohderyhmien heikkouksia ja tarpeita finanssilukutaidon kehittämiseksi oikeaan suuntaan. Lisäksi kyselyllä pyritään siihen, että se on toistettavissa ja ajan kuluessa tuloksista voidaan tarkastella finanssilukutaidon muuttumista sekä vertailla finanssilukutaidon tuloksia eri valtioiden välillä. (OECD INFE 2011, 3) Tässä tutkimuksessa käytettiin OECD:n kyselyn kysymysten ohella myös vakuutusosaamisen tutkimisen kautta kehitettyjä vakuutusosaamista mittaavia kysymyksiä.

Tutkimuskohteena tässä tutkimuksessa olivat yliopisto-opiskelijat ja tutkimus toteutettiin Tampereen Yliopiston opiskelijoiden keskuudessa. Kohderyhmäksi oli rajattu yliopisto-opiskelijat useastakin eri syystä. Ensinnäkin kohderyhmä oli tutkimuksen laajuuden huomioiden ottaen hallittavan kokoinen ja helposti tavoitettavissa survey-kyselyyn vastaamista varten. Merkittävää oli, että yliopisto-opiskelijat edustivat kohderyhmää, joille oli annettu Suomen peruskoulun ja lukion tarjoama koulutus talousasioista. Lukion jälkeen talousasioita ei myöhemmässä elämän vaiheessa näin keskitetysti kouluteta Suomessa, joten yliopisto-opiskelijoilla oli ollut mahdollisuus osallistua siihen koulutukseen, joiden pohjalta varmasti suurin osa suomalaisista tekee taloudellisia päätöksiään.

Tutkimuksessa yliopisto-opiskelijoista oli otettu mukaan ensimmäisen vuoden opiskelijoita ja viidennen vuoden opiskelijoita. Ensimmäisen vuoden opiskelijat edustivat tutkimuksessa ryhmää, jolla oli taustallaan Suomessa peruskoulun ja lukion antamat taloustaidot. Viidennen vuoden opiskelijat olivat taas saaneet lisää koulutusta yliopisto-opiskeluidensa myötä ja heidän eronsa ensimmäisen vuoden yliopisto-opiskelijoiden finanssilukutaitoon oletettiin kuvaavan yliopisto-opiskelun vaikutusta finanssilukutaitoon. Yliopisto-opiskelijoita pidettiin mie-

lenkiintoisena kohderyhmänä myös siitä syystä, että heidän iässään tehdään ensimmäisiä itenäisiä taloudellisia päätöksiä.

Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia yliopisto-opiskelun vaikutusta yliopisto-opiskelijoiden finanssilukutaitoon, jota analysoitiin ensimmäisen vuoden opiskelijoiden ja viidennen vuoden opiskelijoiden välillä ilmenevien eroavaisuuksien kautta. Tutkimuksen ulkopuolelle haluttiin näin ollen rajata tarkastelusta muut mahdolliset finanssilukutaitoon vaikuttavat tekijät, kuten opiskelijan perhetausta, työkokemus tai kiinnostus talousasioita kohtaan. Tutkimuksessa ei myöskään otettu kantaa siihen, ovatko kauppatieteitä lukemaan hakeneet opiskelijat jo alunperinkin finanssilukutaitoisempia kuin muiden alojen opiskelijat.

Finanssilukutaidon rinnakkaisena käsitteenä on usein nähty myös talouskasvatus ja talousvalistus. Useat aihepiiristä tehdyt tutkimukset keskittyvätkin etsimään erilaisia keinoja, joiden kautta talouskasvatusta yhteiskunnassa voitaisiin parantaa, jonka myötä finanssilukutaito voisi parantua. Tässä tutkimuksessa jätettiin kuitenkin tämä näkökulma tutkimuksen ulkopuolelle ja keskityttiin tutkimaan yliopisto-opiskelun vaikutusta finanssilukutaitoon. Tutkimuksessa ei kuitenkaan pyritty yksityiskohtaisesti pureutumaan yliopistokurssien sisältöön vaan vertailemaan eri opiskelijaryhmiä ja heidän finanssilukutaidon tasoaan.

1.4 Keskeiset käsitteet

1.4.1 Finanssilukutaidon käsite

Finanssilukutaidosta ei ole kansainvälisesti käytetty yhtä selkeää määritelmää. Finanssilukutaidosta käytetään useita eri käsitteitä, kuten taloudellinen osaaminen, finanssiosaaminen, taloudellinen kyvykkyys ja talouden lukutaito. Suomessa tehdyssä tutkimuksessa on käytetty taloudellisen osaamisen tai finanssiosaamisen käsitettä, mutta kansainvälisesti on käytetty eniten käsitteitä taloudellinen kyvykkyys (financial capability, economic capability) ja finanssilukutaito (financial literacy). Finanssilukutaidon kehittämistä tai kouluttamista käsittelevissä tutkimuksissa rinnakkaisiksi käsitteiksi on nähty myös talousvalistus (financial education) ja kuluttajakasvatus (consumer education), mutta tässä tutkimuksessa ei näitä käsitteitä olla otet-

tu huomioon, koska tässä tutkimuksessa ei olla tutkittu talouskasvatusta tai sen kehittämistä. Taulukoihin 1 ja 2 on kerätty määrittelyjä finanssilukutaidosta, taloudellisesta kyvykkyydestä ja osaamisesta.

Finanssilukutaito	Taloudellinen lukutaito tarkoittaa tietämystä ja ymmärrystä monimutkaisista finanssi-tuotteista ja taitoja navigoida finanssimarkkinoilla.	Mak & Braspenning 2012
	Kyky lukea, analysoida, hallita ja viestiä yksilön rahataloudesta. Pitää sisällään kyvyn havaita rahataloudessa tehtäviä valintoja, keskustella ongelmista rahasta ja raha-asioista, suunnitella tulevaisuutta ja reagoida asiantuntevasti elämän eri tilanteisiin, jotka vaikuttavat jokapäiväisiin rahatalouden päätöksiin mukaan lukien tapahtumat ympäröivässä taloudessa.	Vitt, Kent, Lyter, Siegenthaler & Ward 2000
	Yksilön kyky löytää, ymmärtää ja arvioida asiaankuuluvaa/merkityksellistä informaatiota, joka on välttämätöntä päätöksenteossa sekä tietoisuus mahdollisista rahatalouden riskeistä.	Mason & Wilson 2000
	Yhdistelmä tietoisuutta, tietämystä, taitoja, asennetta ja käyttäytymistä, joiden kautta yksilö voi tehdä järkeviä taloudellisia päätöksiä ja ennen kaikkea saavuttaa yksilönä taloudellisen hyvinvoinnin.	OECD INFE 2011

Kuvio 1 Finanssilukutaidon määritelmiä

Finanssilukutaidon, taloudellisen osaamisen tai taloudellisen kyvykkyyden määritelmät eivät huomattavasti eroa toisistaan. Taulukkoon 1 on poimittu finanssilukutaidon määrittelyjä eri tutkimuksista ja kirjallisuudesta. Finanssilukutaidon käsitettä on käytetty pääasiassa Yhdysvalloissa tehdyissä tutkimuksissa ja sen määritelmät vaihtelevat sisällöltään sekä laajuudeltaan. Mak ja Braspenning (2012) ovat esittäneet ytimekkäimmän määritelmän finanssiluku-

taidolle. Heidän mukaansa se tarkoittaa tietämystä ja ymmärrystä finanssituotteista sekä taitoja toimia finanssimarkkinoilla. Yhteistä kaikille määritelmille on, että ne sisältävät yksilön kyvyn ymmärtää taloudellisia asioita ja painottavat yksilön omaa roolia taloudellisten asioiden hoidossa.

OECD INFE:n (2011) määritelmä sisältää tietämyksen ja tietoisuuden lisäksi yksilön asenteen taloudellisia asioita kohtaan sekä käyttäytymisen talousasioissa. Määritelmä painottaa, että tietämyksen ja taitojen pitää myös johtaa järkeviin taloudellisiin päätöksiin ja taloudelliseen hyvinvointiin. Mason ja Wilson (2000) tuovat määritelmässään esille yksilön kyvyn varautua rahatalouden riskeihin. Vitt, Kent, Lyter, Siegenthaler ja Ward (2000) toteavat taas käsitteen sisältävän yksilön kyvyn suunnitella tulevaisuutta ja sopeutumisen eri elämäntilanteisiin. Heidän määritelmänsä mukaan finanssilukutaito viittaa myös kykyyn lukea ja analysoida yksilön rahataloutta. Finanssilukutaitoa ei nähdä siis vain taloudellisten asioiden ymmärtämisenä vaan laajempänä käsitteenä, joka sisältää yksilön käyttäytymisen ja kyvyn soveltaa tietouttaan, kuten varautumisen odottamattomiin riskeihin ja elämäntilanteisiin.

Taloudellinen kyvykkyys	Taloudellinen kyvykkyys sisältää taidot, käyttäytymisen ja tietämyksen neljältä eri osa-alueelta: varallisuuden hallinta, tulevaisuuden suunnittelu, tuotteiden valinta ja tietoisena pysyminen.	Atkinson, McKay, Kempson & Collard 2006
	Taloudellinen kyvykkyys vaatii tietämystä ja pätevyyttä sekä kykyä toimia tiedon pohjalta ja mahdollisuutta toimia taloudessa. Tämä sisältää yksilön toiminnan liittämisen instituutioihin sekä pedagogisten metodien käyttöä, jotta ihmiset kykenevät harjoittamaan ja saavuttamaan kompetenssin taloudessa toimintaa varten. Taloudellinen kyvykkyys sisältää taloudellisen koulutuksen ja pääsyn finanssialan instituutioihin ja palveluihin.	Johson & Sherraden 2007

Taloudellinen osaaminen

Taloudellisesti osaava henkilö pystyy käyttämään talouden lukutaitoa taitavasti ymmärtäen omat resurssinsa ja taloudellisen tilanteensa sekä osaa soveltaa hankkimaansa tietoa vaihtuvissa tilanteissa. Toiminnalliset taidot ilmenevät henkilön käyttäytymisessä.

Peura-Kapanen & Lehtinen 2011

Kuvio 2 Taloudellisen kyvykkyyden ja osaamisen määritelmiä

Finanssilukutaidon määritelmä on hyvin lähellä taloudellista kyvykkyyttä, sillä myös taloudellisen kyvykkyyden määritelmässä oli nähtävissä tärkeinä elementteinä yksilön tietämys ja sen soveltaminen käytäntöön (Taulukko 2). Jonhson ja Sherraden (2007) ovat kuitenkin nähneet finanssilukutaidon liian suppeana käsitteenä ja halunneet laajentaa sitä taloudellisen kyvykkyyden määritelmään. Heidän mukaansa taloudellinen kyvykkyys sisältää myös koulutuksen ja yksilön mahdollisuudet hyödyntää instituutioita sekä palveluita. Atkinson, McKay, Kempson ja Collard (2006) ovat korostaneet sopivien finanssituotteiden valinnan tärkeyttä sekä tuoneet elinikäisen oppimisen näkökulman esille omassa taloudellisen kyvykkyyden määritelmässään. Peura-Kapanen ja Lehtinen (2011) käyttävät tutkimuksessaan taloudellisen osaaminen -käsitettä, mutta pitävät sitä samanmerkityksisenä taloudellisen kyvykkyyden kanssa. Heidän mukaansa taloudellisesti kyvykäs henkilö ymmärtää omat resurssinsa ja taloudellisen tilanteensa sekä kykenee soveltamaan hankkimaansa tietoa.

Finanssilukutaitoon liitetään kaikkien määritelmien yhteenvetona vahvasti näkemys rationaalisesta toiminnasta ja korostetaan yksilön vastuuta tiedon hankinnassa, arvioimisessa sekä ymmärtämisessä. Tässä tutkimuksessa käytettiin OECD INFE:n (2011) finanssilukutaidon määritelmää, jonka mukaan finanssilukutaito on: *”Yhdistelmä tietoisuutta, tietämystä, taitoja, asennetta ja käyttäytymistä, joiden kautta yksilö voi tehdä järkeviä taloudellisia päätöksiä ja ennen kaikkea saavuttaa yksilönä taloudellisen hyvinvoinnin”*. Tämän määritelmän käyttäminen oli perusteltua, koska sama määritelmä on OECD:n laatiman kysymyspatteriston pohjalla. Määritelmässä huomioidaan, että finanssilukutaito koostuu tietämyksen ja taitojen ohella myös asenteesta ja käyttäytymisestä, jotka lopulta johtavat järkeviin taloudellisiin päätöksiin ja yksilön taloudelliseen hyvinvointiin.

1.4.2 Muut käsitteet ja tutkimuksen toimintaympäristö

Tämän tutkimuksen muita keskeisiä käsitteitä ovat olleet finanssimarkkinat, finanssituote, vakuutus ja yliopisto-opiskelija. Tutkimuksessa on tutkittu Suomen finanssimarkkinoita, jotka ovat kansainvälistyneet vuosien saatossa ja finanssimarkkinoille on nykyään tunnusomaista suuri ulkomaisten ryhmittymien markkinaosuus. Finanssimarkkinoiden toimijoita ovat rahoituslaitokset, arvopaperimarkkinoiden osapuolet, pääomasijoittajat ja vakuutusyhtiöt. Suomen finanssimarkkinat ovat hyvin keskittyneet muutamien suurien toimijoiden varaan. Markkinoilla ovat yleistyneet suuret finanssikonsernit, jotka tarjoavat sekä sijoitus-, rahoitus- että vakuutuspalveluja. (www.fkl.fi 5.5.2014) Tässä tutkimuksessa finanssimarkkinoista on käytetty myös käsitettä finanssiala, joka viittaa rahoitus- ja vakuutusalan toimijoihin. Finanssi-tuotteella tarkoitetaan finanssialan toimijoiden tarjoamia tuotteita, kuten esimerkiksi vakuutuksia, sijoitustuotteita ja pankkilainoja.

Tässä tutkimuksessa yksi keskeisimmistä käsitteistä on ollut vakuutus. Rantala ja Pentikäinen ovat kuvanneet vakuutuksen käsitteenä seuraavasti (2009, 61): *Tietyn riskin alaiset yksiköt, vakuutuksenottajat, sopivat vahinkojen tasaamiseen erikoistuneen laitoksen, vakuutuslaitoksen eli vakuutuksenantajan, kanssa siitä, että riskin toteutuessa vakuutuksenantaja korvaa siitä aiheutuneen vahingon. Korvauksensaantioikeuden vastikkeeksi vakuutuksenottajat suorittavat vakuutusmaksun vakuutuksenantajalle. Vakuutuksenantajan ja vakuutuksenottajan välistä sisällöltään määrättyä edellä kuvatun kaltaista oikeussuhdetta sanotaan vakuutukseksi.*

OECD on määritellyt (2005, 13), mitä talousvalistus vakuutussektorilla tarkoittaa: *se on prosessi, jossa yksilöt voivat parantaa ymmärrystään riskistä, vakuutustuotteista ja konsepteista sekä tiedon, ohjeiden ja objektiivisten neuvojen kautta kehittää taitoja ja itseluottamusta tul-lakseen tietoisemmiksi vakuutuksista, taloudellisista riskeistä ja mahdollisuuksista, tehdäkseen tietoisia valintoja, tietääkseen, mistä hakea apua ja tehdäkseen muita toimia varmistaakseen riittävän turvan heidän riskeille altistumistaan varten pitkällä juoksulla. Tämän määritelmän kautta voidaan johtaa, että vakuutusosaamisen käsite koostuu ymmärryksestä omista riskeistä, vakuutustuotteista ja konsepteista, tietoisuudesta vakuutuksista, kyvystä hankkia riittävä vakuutusturva sekä tietämyksestä vakuutusalan toimijoista.*

Yliopisto-opiskelijalla tarkoitetaan yliopistossa perustutkintoa eli kandidaatin tai maisterin tutkintoa suorittavia opiskelijoita. Tämän tutkimuksen kohderyhmässä olivat vuonna 2008 ja vuonna 2012 aloittaneet Tampereen Yliopiston opiskelijat. Yliopistot voivat päättää opiskelijaksi ottamisesta. Yleensä yliopistoon valitaan ylioppilastutkinnon arvosanojen ja valintakokeen perusteella. Ylioppilastutkinnon lisäksi yliopistoon voidaan hyväksyä hakija esimerkiksi International Baccalaureate-tutkinnon, Reifeprüfung-tutkinnon, ammatillisen perustutkinnon tai erillisvalinnan perusteella. (www.opintopolku.fi)

Yliopistojen pääsykokeet painottavat opintoalasta riippuen erilaisia tietoja ja taitoja valittaessa opiskelijoita. Esimerkiksi lääketieteen, biologian ja terveysalan pääsykokeet painottavat yleensä biologian, fysiikan ja kemian lukion laajan oppimäärän hallitsemista. Kauppatieteellisen alan pääsykokeessa mitataan hakijoiden kykyä sisäistää annetun etukäteiskirjallisuuden omaksumista. Kirjallisuus käsittelee vuosittain markkinoinnin, laskentatoimen, johtamisen, kansantaloustieteen ja talousmatematiikan osa-alueita. Kauppatieteitä opiskelevat ovat siis jo pääsykoevaiheessa oppineet perustiedot näistä osa-alueista, joka voi vaikuttaa heidän finanssilukutaitoonsa. Kasvatustieteiden pääsykoe painottaa puolestaan kasvatustieteellisessä koulutuksessa tarvittavia akateemisia taitoja. (www.studentum.fi) Kokonaisuudessaan siis pääsykokeiden kautta eri pääaineisiin valikoituu hyvin erilaisilla vahvuuksilla varustettuja opiskelijoita.

Yliopistoon päästyään opiskelijat opiskelevat hyvin eri tyyppisiä aloja, joissa edelleen kehitetään erilaisia tietoja ja taitoja. Tässä tutkimuksessa on tutkittu juuri näiden eri alojen opiskelun vaikutusta finanssilukutaitoon. Tässä tutkimuksessa on silti otettu huomioon, että yliopistoissa opiskelee hyvin erilaisista taustoista ja lähtökohdista olevia opiskelijoita. Aiemmissa tutkimuksissa on esimerkiksi todettu, että nuorten finanssilukutaito liittyy vahvasti sosiodemograafisiin tekijöihin ja perheen sivistykseen taloudellisissa asioissa (Lusardi, Mitchel, Curto 2010), mutta tämä näkökulma on jätetty tässä tutkimuksessa tarkastelun ulkopuolelle.

1.5 Tutkimusmenetelmät

1.5.1 Kvantitatiivinen tutkimus

Tämä tutkimus oli kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus. Lähestymistavasta voidaan käyttää myös nimitystä hypoteettis-deduktiivinen tai positivistinen tutkimus. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa korostetaan yleispäteviä syyn ja seurauksen lakeja, jotka pohjautuvat realistiseen ontologiaan, jonka mukaan todellisuus rakentuu objektiivisesti todettavista tosiasioista. Kvantitatiivisen tutkimuksen taustalla onkin loogiseksi positivismiksi nimetty suuntaus, joka korostaa, että kaikki tieto on peräisin aistihavainnosta ja loogisesta päättelystä, joka perustuu näihin havaintoihin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 139)

Kvantitatiivisen tutkimuksen keskeisiä piirteitä ovat aiemmat teoriat ja johtopäätösten teko aiemmista tutkimuksista. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa havaintoaineiston tulee soveltua määrälliseen ja numeeriseen mittaamiseen. Päätelmiä tehdään tilastollisesti käsiteltävän aineiston perusteella ja tilastolliseen analyysiin perustuen eli esimerkiksi tuloksien merkittävyyttä arvioidaan tilastollisen testauksen avulla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 140) Tilastollisia menetelmiä käytettäessä on mahdollista saada määrällisistä asioista tarkkaa tietoa, kuvata niiden suuruusluokkia sekä kuvata eri asioiden välisiä riippuvuuksia (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1995, 21).

Tutkimuksen tarkoitus voi olla kartoittava, selittävä, kuvaileva tai ennustava. Kuvailevan tutkimuksen tarkoituksena on esittää tarkkoja kuvauksia esimerkiksi henkilöistä tai tilanteista sekä dokumentoida ilmiön kiinnostusta herättäviä keskeisiä piirteitä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara. 2009, 138-139) Tämä tutkimus oli kuvaileva, koska tutkimuksessa pyrittiin kuvaamaan ja esittämään yliopisto-opiskelijoiden finanssilukutaidon tasoa sekä yliopisto-opiskelun vaikutusta finanssilukutaitoon.

1.5.2 Survey-tutkimus

Robson (1995, 40) jaottelee tutkimusstrategiat kolmeen ryhmään: kokeellinen tutkimus, survey-tutkimus ja tapaustutkimus. Tämän tutkimuksen tutkimusstrategiana oli survey-tutkimus, jossa kerättiin tietoa standardoidussa muodossa joukolta ihmisiä. Tavallisesti survey-tutkimuksessa poimitaan otos yksilöitä ja jokaiselta yksilöltä kerätään aineisto strukturoidussa muodossa. Saadun aineiston avulla pyritään kuvailemaan, vertailemaan ja selittämään tutkittavaa ilmiötä. (Hirsjärvi ym. 134)

Alkulan, Pöntisen ja Ylöstalon (1995, 119-120) mukaan survey-tutkimuksen etuja ovat tehokkuus ja taloudellisuus, kun kerätään tietoa suuren ihmismäärän mielipiteistä, toiminnasta ja asenteista. Heidän mukaansa survey-tutkimuksen tekeminen kuitenkin edellyttää, että tutkija kykenee etukäteen tekemään ymmärrettäviä ja vakiomuotoisia kysymyksiä. Survey-tutkimuksen varjopuoli on, että sen kautta ei aina kyetä tuottamaan syvällistä tietoa vaan lopputulos voi jäädä pinnalliseksi. Erityisesti tämä on vaarana käytettäessä paljon strukturoituja kysymyksiä, joihin on valmiina vastausvaihtoehdot, koska silloin vastaaja voi tehdä valintansa satunnaisesti. Esimerkiksi vastaaja saattaa vain valita yhden vastausvaihtoehdoista, vaikka hänellä ei ole todellista käsitystä kysyttävästä asiasta. Kaikkein epäluotettavimpia tietoja saadaan kysyttäessä ihmisten asenteita tai mielipiteitä. (Alkula ym. 1995, 121)

Tässä tutkimuksessa haluttiin selvittää, millä tasolla yliopisto-opiskelijoiden finanssilukutaito on ja miten yliopisto-opiskelu vaikuttaa finanssilukutaitoon. Erikseen haluttiin myös selvittää, vaikuttaako kauppatieteiden opiskelu finanssilukutaitoon enemmän kuin muiden aineiden opiskelu. Näihin kysymyksiin vastausta haettiin Tampereen yliopiston opiskelijoita tutkimalla survey-kyselyn kautta, joka lähetettiin ensimmäisen vuoden ja viidennen vuoden opiskelijoille.

Survey-kysely oli strukturoitu ja kaikilta vastaajilta kerättiin aineisto samalla tapaa, jotta aineisto oli vertailtavissa. Kyselyssä selvitettiin opiskelijoiden finanssiosaamista eri osa-alueilta: päivittäiset raha-asiat, talouden suunnittelu, oikeiden finanssituotteiden valinta, taloudellinen tietämys ja ymmärrys, vakuutusasioiden ymmärrys sekä asenteet talousasioihin. Alkulan, Pöntisen ja Ylöstalon (1995, 120) mukaan survey-tutkimuksessa tutkittava asia on luokiteltava ja käsitteellistettävä ennen kyselyn kysymysten laatimista. Kysymysten tulisi siis olla yhteydessä jo olemassa oleviin teorioihin ja tutkimuksiin. Tämän survey -kyselyn pohjana olivat OECD:n finanssilukutaitoa mittaavat kysymykset ja niiden lisäksi tutkimukseen oli lisätty vakuutusasioiden ymmärtämistä mittaavia kysymyksiä.

Kyselylomake lähetettiin sähköpostitse ensimmäisen ja viidennen vuoden opiskelijoille, joiden vastaukset tallentuivat sähköisesti kyselyn täyttämisen jälkeen e-lomake sivustolle. Survey-kyselyn tulokset analysoitiin käyttäen SPSS -ohjelmaa. Tulosten analysoinnilla oli tarkoitus löytää vastaajien finanssilukutaidon vahvuuksia ja heikkouksia sekä pyrkiä löytämään eroavaisuuksia eri ryhmien väliltä sekä muodostaa ryhmiä, jotka esimerkiksi omaavat vahvan

finanssilukutaidon. Kvantitatiivisissa tutkimuksissa voidaan käyttää eri analyysitekniikoita, kuten varianssianalyysia, ristiintaulukointia tai regressioanalyysia. Tässä tutkimuksessa käytettiin pääasiassa ristiintaulukointia kahdella tai useammalla muuttujalla.

1.6 Aikaisemmat tutkimukset ja tutkimuksen teoreettinen tausta

Tutkimuksen teoria pohjautuu ajankohtaisiin artikkeleihin, kirjallisuuteen ja aihealueesta tehtyihin tutkimuksiin sekä julkaisuihin. Teoriaosiossa keskityttiin erityisesti finanssilukutaitoa käsittelevään aineistoon, joka koostui pääasiassa finanssilukutaidosta tehdyistä tutkimuksista ja julkaisuista. Lisäksi teoriaosiossa haettiin näkökulmia aihetta sivuavista käsitteistä, kuten varallisuuden hallinta, kuluttajakäyttäytyminen, ostokäyttäytyminen, velkaantuminen ja säästäminen. Teoriaosiossa käsiteltiin myös vakuutusosaamisen mittaamista, jonka pohjalla oli käytetty aiempia tutkimuksia sekä henkilöriskienhallintaa ja Suomen vakuutusmarkkinoita käsittelevää kirjallisuutta.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin yliopisto-opiskelijoiden finanssilukutaitoa, joka on aihe, josta vastaavaa tutkimusta ei ole Suomessa aikaisemmin tehty. Suomessa aihealuetta on tutkittu pääasiassa jonkin yksittäisen kuluttajien talouteen liittyvän osa-alueen kautta, kuten velkaantumisen, kuluttamisen, säästämisen, luoton käytön tai riskien hallinnan näkökulmasta. Hyvin vähän on tutkittu aihepiiriä koko yksilön talouden kattavasta näkökulmasta, jossa olisi tarkasteltu kuluttajan subjektiivisia näkemyksiä omasta taloudestaan, osaamisestaan tai kokemuksestaan. Finanssilukutaidon aihealuetta on kuitenkin käsitellyt Jyväskylän kauppakorkeakoulun ja Kuluttajatutkimuskeskuksen vuoden 2011 alussa aloittama TOKATA-hanke, jonka tarkoituksena on ollut kehittää nuorten taloudellista osaamista mittaava tuote tai palvelu. Tutkimushanke on ollut ensimmäisiä laatuaan suomalaista finanssilukutaitoa käsittelevänä tutkimushankkeena. Sen pääpainona on ollut finanssilukutaidon tason tarkastelun sijaan finanssilukutaidon kehittäminen ja talousvalistus. Lisäksi Silja Petäjäinen on tehnyt vuonna 2011 opinnäytetyön aiheesta ”*Finanssiosaamisen kehittäminen yhteiskuntavastuun ja sidosryhmävuoropuhelun näkökulmasta*”, jossa on tutkittu finanssilukutaidon kehittämishankkeita Suomessa ja tarkasteltu eri sidosryhmiä osana finanssilukutaidon kehittämistä.

Anni Harada on tutkinut Pro gradu –tutkielmassaan vuonna 2013 suomalaisten nuorten finanssitietouden tarvetta eri elämäntilanteissa. Tutkimuksen mukaan finanssitietouden tarve

korostui nuorilla henkilöillä erityisesti eri elämäntapahtumien kohdalla, kuten esimerkiksi kotoa pois muutettaessa, lapsen saamisen myötä sekä asuntoa ostettaessa. Tutkimuksen tuloksena katsottiin finanssilukutaidolla olevan erittäin merkittävä rooli elämänmuutoksien yhteydessä.

Vakuutustuotteiden ymmärtämisen tutkiminen niin Suomessa kuin kansainvälisestikin on jäänyt kokonaisuudessaan hyvin vähäiselle huomiolle. Suomalaisten vakuutusasioiden osaamista ja yksilöiden riskienhallintakykyä on tutkittu erityisesti Kuluttajatutkimuskeskuksen toimesta. Peura-Kapanen ja Järvinen (2006) ovat tutkineet kuluttajien riskienhallintaa ja yllättäviin riskeihin varautumista sekä kuluttajan kykyä käyttää sähköisiä vakuutuspalveluita. Peura-Kapanen, Nenonen, Järvinen ja Kivistö-Rahnasto (2007) ovat tutkineet puolestaan kuluttajien arkipäivän riskejä ja turvallisuutta. Heidän tutkimuksensa mukaan kuluttajat kokevat suurimmiksi riskeiksi liikenteessä sattuvat vahingot ja oman tai läheisen sairastumisen, mutta eivät kotona tapahtuvia vaaratilanteita. Tutkimuksen mukaan kuluttajat kuitenkin pitävät vakuutuksia yhtenä tärkeänä elementtinä omassa riskienhallinnassaan.

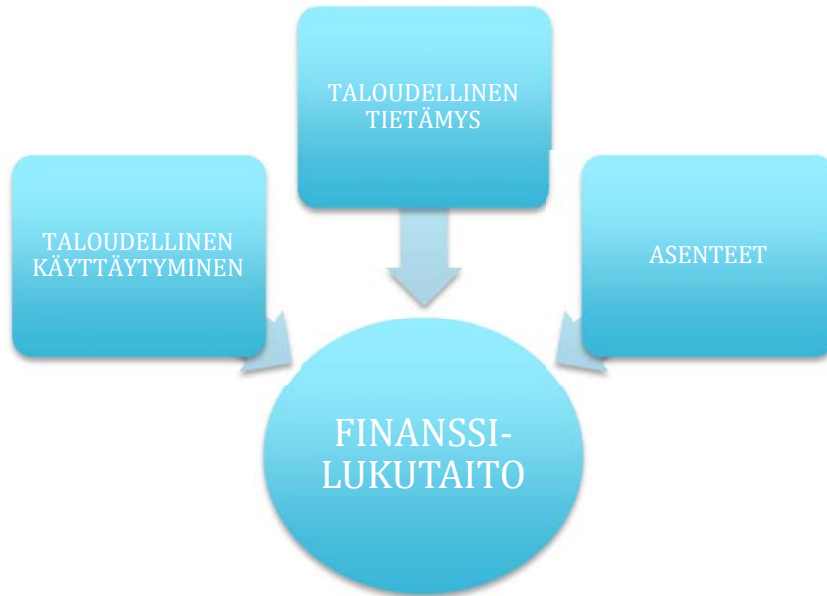
Finanssilukutaitoa on tutkittu eniten Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Iso-Britanniassa, joissa tutkimuksen pääpainopisteinä on ollut finanssilukutaidon tason mittaaminen ja erityisesti nuorten finanssilukutaidon kehittäminen. Atkinson, McKay, Kempson ja Collard (2006) toteuttivat vuonna 2005 valtakunnallisen tutkimuksen Iso-Britanniassa kansalaisten taloudellisesta kyvykkyydestä, jonka tuloksena he tunnistivat neljä taloudellisen kyvykkyyden osa-aluetta: päivittäistalouden hallinta, tulevaisuuden suunnittelu, sopivien tuotteiden valinta ja talouden tapahtumien seuraaminen. Tutkimuksesta ilmeni, että yksilöt voivat olla hyvin kyvykkäitä toisilla osa-alueilla, mutta esimerkiksi tulevaisuuden suunnitteluun vastaajilla ei ollut tarvittavia taitoja ja kykyä.

Yhdysvalloissa tutkimus on keskittynyt enimmäkseen korkeakouluopiskelijoiden finanssilukutaitoon (Lusardi, Mitchell & Curto 2010; Chen & Volpe 1998), mutta lukioikäisten finanssilukutaitoa mittaava Jump Start -tutkimus on ollut laajin Yhdysvalloissa toteutettu tutkimushanke tähän mennessä (Mandell 1997; Mandell 2008). Jump Start-tutkimus on toteutettu kahden vuoden välein vuodesta 2000 lähtien ja sen tuloksena on nähty lukioikäisten finanssilukutaidon huonontuminen vuosi vuodelta. Vuonna 2008 Jump Start-tutkimus toteutettiin ensimmäisen kerran myös korkeakouluopiskelijoille, jossa ilmeni, että finanssilukutaito oli sitä parempi mitä pidempään vastaaja oli opiskellut. Chen ja Volpe (1998) havaitsivat tutkimukses-

saan korkeakouluopiskelijoista, että naisilla, vähän työkokemusta omaavilla, vähemmän opiskelleilla ja niillä, jotka eivät opiskelleet kaupallista alaa, oli heikoin finanssilukutaito.

OECD on toteuttanut yhteistyössä International Network on Financial Educationin (INFE) kanssa viime vuosien aikana laajamittaisen projektin, jonka tavoitteena on ollut kehittää harmonisoitu tapa mitata finanssilukutaitoa, jonka kautta eri valtiot voivat luoda kansallisen strategian talouskasvatuksen kehittämiseen. OECD (Atkinson & Messy 2012) on projektin pohjalta toteuttanut kansainvälisen finanssilukutaitoa mittaavan tutkimuksen 14 maassa. OECD:n tutkimuksen kysymykset käsittelivät budjetointia, varallisuuden hallintaa, tulevaisuuden suunnittelua, finanssituotteiden ymmärtämistä ja asenteita taloudellisia asioita kohtaan. Tutkimuksen tulokset osoittivat vastaajilla olevan puutteelliset tiedot talousasioista ja asenteet talousasioita kohtaan vaihtelivat merkittävästi vastaajien kesken. Tämän tutkimuksen survey-kysely pohjautui pääasiassa OECD:n tutkimuksessa käytettyyn kyselypatteriin.

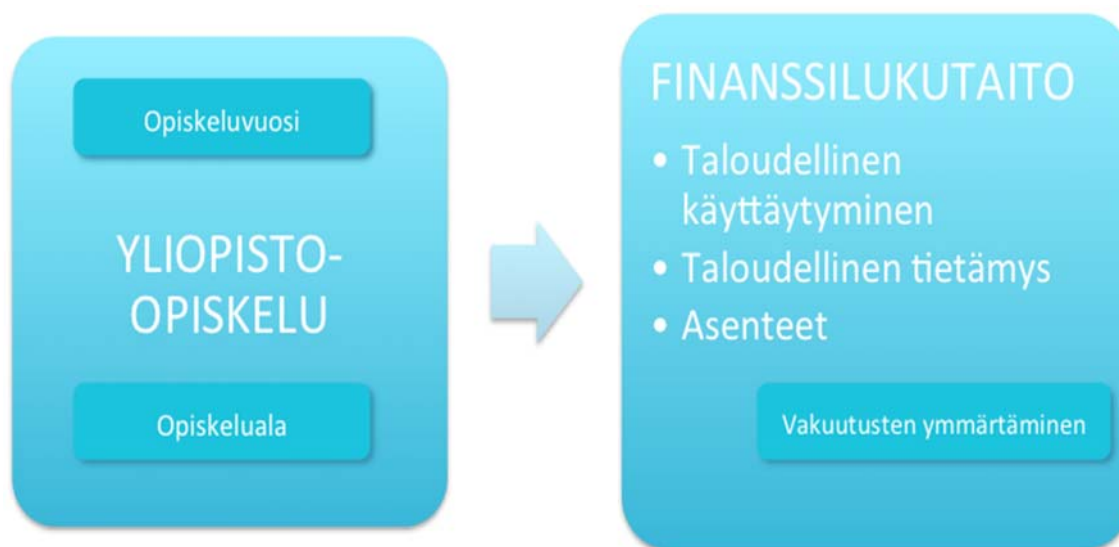
Finanssilukutaidosta ei ole ollut yhtä vakiintunutta määritelmää, minkä vuoksi myöskään sen osa-alueita ei ole yksiselitteisesti määritelty. Atkinson, McKay, Kempson ja Collard (2006) tunnistivat osa-alueiksi päivittäistalouden hallinnan, tulevaisuuden suunnittelun, sopivien tuotteiden valinnan ja talouden tapahtumien seuraamisen. OECD:n määritelmän mukaan finanssilukutaito sisältää kolme eri osa-aluetta: taloudellinen käyttäytyminen, taloudellinen tietämys ja asenne taloudellisia asioita kohtaan. OECD:n määritelmässä taloudellinen käyttäytyminen sisältää päivittäistalouden hallinnan, tulevaisuuden suunnittelun, tietoisuuden talousasioista ja sopivien finanssituotteiden valitsemisen. (OECD INFE 2011, 4) Näin ollen nämä kaksi tapaa luokitella finanssilukutaidon osa-alueet sisältävät melkein samat elementit, mutta OECD:n määritelmässä otetaan huomioon myös asenteet yhtenä osa-alueena.

Kuvio 3 Finanssilukutaidon osa-alueet

Tässä tutkimuksessa noudatettiin OECD:n tapaa luokitella finanssilukutaidon osa-alueet eli osa-alueina nähtiin taloudellinen käyttäytyminen, taloudellinen tietämys ja asenteet taloudellisia asioita kohtaan (KUVIO 2). OECD INFE:n (2011) kehittämän kyselypatteriston taustalla on myös ollut käytössä tämä määritelmä finanssilukutaidon osa-alueista, jolloin oli perusteltua käsitellä tässä tutkimuksessa finanssilukutaitoa saman luokittelun kautta, johon survey-kyselyn kysymyksetkin perustuivat.

Kuvioon kolme on kuvattu tutkimuksen teoreettinen viitekehys. Kuvioista on nähtävissä, miten tutkimuksessa mukana olevat eri elementit liittyivät toisiinsa.

Kuvio 4 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostuu kahdesta pääelementistä, joita olivat finanssilukutaito ja yliopisto-opiskelu. Ne olivat tutkimuksessa pääroolissa. Finanssilukutaito sisälsi edellä mainitut kolme osa-aluetta eli taloudellisen käyttäytymisen, taloudellisen tietämyksen ja asenteet. Finanssilukutaitoon sisältyväksi nähtiin myös vakuutusten ymmärtäminen, joka on saanut teoreettisessa viitekehyksessä erityismaininnan, koska vakuutusosaamisen mittaaminen oli yksi tämän tutkimuksen alaongelmista. Vakuutusten ymmärtämistä ei kuitenkaan nähty yhtenä osa-alueista vaan se sisältyi finanssilukutaitoon. Tutkimuksessa vakuutukset edustivat yhtä finanssituotetta, jolloin ei ollut perusteltua nostaa vakuutusosaamista erilliseksi osa-alueeksi, vaikka yksi tutkimuksen tutkimusongelmista liittyi vakuutusten osaamiseen. Tässä tutkimuksessa vakuutuksia tuotteena haluttiin painottaa ja nähtiin tärkeänä tutkia niiden osaamisen mittaamista. Yliopisto-opiskelijoiden finanssilukutaitoa tarkasteltiin tutkimuksessa opintovuoden ja opiskelualan kautta. Opiskeluvuoden oli tarkoitus kuvata, kuinka paljon yliopistossa opiskelu on vaikuttanut opiskelijan taitoihin. Oletettiin, että ensimmäisen vuoden opiskelijoiden taitoihin opiskelu ei vielä ollut ehtinyt vaikuttaa, mutta viidennen vuoden opiskelijoiden taitoihin opiskelu oli jo voinut vaikuttaa. Opiskelualan kautta voitiin tutkimuksessa eritellä eri opintoalojen vaikuttavuutta finanssilukutaitoon. Muut yliopisto-opiskelijoiden finanssilukutaitoon vaikuttavat elementit oli jätetty tämän tutkimuksen ulkopuolelle, joten niitä ei olla tässä teoreettisessa viitekehyksessä kuvattu.

1.7 Tutkimuksen kulku

Tämä tutkimus on jaettu viiteen päälukuun. Tutkimuksen ensimmäisessä luvussa on esitetty finanssilukutaidon käsitteen tausta, tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät sekä aikaisemmat finanssilukutaidosta tehdyt tutkimukset. Tämän lisäksi ensimmäisessä luvussa on esitelty tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelmat.

Luvussa kaksi on selvitetty finanssilukutaidon merkitystä nykypäivänä sekä esitetty finanssilukutaidon kolme osa-aluetta: taloudellinen käyttäytyminen, taloudellinen tietämys ja asenteet taloudellisia asioita kohtaan. Tämän lisäksi luvussa kaksi on tarkasteltu finanssilukutaidon tutkimusta kansainvälisesti ja Suomessa.

Luvussa kolme on esitelty Suomalaista vakuutusjärjestelmää ja tarkasteltu yksilön riskienhallintaa sekä vakuutustarvetta. Luvussa on myös selvitetty, miten vakuutusasioiden osaamista on aikaisemmissa tutkimuksissa käsitelty ja miten vakuutusosaamista on aiemmissa tutkimuksissa mitattu. Luvussa on esitelty aikaisempien tutkimuksien tuloksia ja selvitetty tämän tutkimuksen vakuutusasioiden osaamista mittaavien kysymysten aihealueet sekä niiden taustat. Luvussa kolme esitetty teoreettinen pohja on ollut perustana survey-kyselyn vakuutusosamista mittaavan osion kysymyksissä.

Luku neljä siirtää tutkimuksen teoriaosuudesta empiriaan. Luvussa neljä on kerrottu survey-tutkimuksen toteuttamisesta ja esitelty, miten kyselyn aineisto on kerätty, minkälaisen aineiston pohjalta tulokset on saatu ja mitä analyysimenetelmiä aineistoa käsiteltäessä on käytetty. Luvussa on myös arvioitu aineiston laatua ja tulosten merkitsevyyttä. Luvussa on esitelty tutkimuksen tuloksia luokitellusti eri kategorioihin ja selvitetty tutkimuksen pohjalta saadut merkittävimmät havainnot.

Tämän tutkimuksen viimeisessä luvussa eli luvussa kuusi on esitelty yhteenvedon muodossa tutkimuksen perusteella tehdyt johtopäätökset ja pohdittu kriittisestä näkökulmasta tutkimuksen tuloksia. Luvussa on eritelty tutkimuksen heikkoudet ja vahvuudet sekä tuotu esiin mahdollisia jatkotutkimusaiheita aihealueeseen liittyen.

2 FINANSSILUKUTAITO

2.1 Finanssilukutaidon merkitys

Kuluttajien hyvä finanssilukutaito on merkittävä asia jokaisen talouden toimijan näkökulmasta. Se on merkittävä taito yksittäisen kuluttajan näkökulmasta, jonka on tehtävä omaa taloudellista hyvinvointiaan edistäviä päätöksiä. Se on merkittävä taito, jonka vaikutukset ulottuvat myös yksittäistä kuluttajaa paljon laajemmalle - koko yhteiskuntaan ja talouteen (Euroopan Komissio 2007). Atkinsonin, McKayn, Kempsonin ja Collardin (2012) mukaan finanssilukutaito koostuu yksilön taloudellisesta käyttäytymisestä, taloudellisesta tietämyksestä ja asenteesta taloudellisia asioita kohtaan.

Muutokset yhteiskunnassa ja finanssimarkkinoilla ovat vahvistaneet finanssilukutaidon merkitystä kuluttajille. Teknologian kehitys ja uudet innovaatiot finanssimarkkinoilla ovat johtaneet monimutkaisiin ja erikoistuneisiin finanssimarkkinoihin. Globalisaation myötä kilpailu finanssialalla on kasvanut ja se on entisestään kiihdyttänyt kehitystä markkinoilla sekä lisännyt saatavilla olevien tuotteiden määrää. Innovaatioiden kautta markkinoille on tuotu uusia tuotteita ja palveluita, joiden ymmärtämiseksi kuluttajalla tulisi olla ainakin perustason tiedot ja taidot talousasioista. (Braunstein & Welch 2002,1) Rajaksen ja Uusitalon (2012, 9) mukaan erityisesti nuorten suhtautuminen uusien palveluiden käyttämiseen on vanhempaa sukupolvea myönteisempää. Nuoret löytävät tiedon uutuuksista nopeammin ja omaksuvat tietoa kansainvälisistä uutuuksista vanhempia innokkaammin.

Kuluttajien, yhteiskunnan ja talouden hyvinvointi on seurausta kuluttajien hyvästä finanssilukutaidosta. Puutteelliset taloustaidot voivat ajaa yksilön itsensä ja myös hänen perheensä taloudellisiin vaikeuksiin. (Euroopan Komissio 2007) Rajaksen ja Uusitalon mukaan (2012, 9-10) perusta taloudellisille taidoille syntyy jo lapsuudessa ja vanhempien taloudellisella käyttäytymisellä voidaan vaikuttaa paljon lapsen tai nuoren käyttäytymismalleihin. Perheen lisäksi koulu, media ja viiteryhmät ovat merkittävässä roolissa välittämässä taloudellista tietoa ja vaikuttamassa taloudelliseen käyttäytymiseen. Peura-Kapanen ja Lehtinen (2011) ovat tunnistanee tutkimuksessaan, että Suomessa myös pankit, järjestöt, yritykset, viranomaiset, Suo-

men Pankki ja Finanssialan Keskusliitto ovat vaikuttaneet vahvasti finanssilukutaidon kehittymiseen. Keskitetysti Suomessa taloustietoa opetetaan kaikille lukiolaisille yhden pakollisen kurssin muodossa, jonka ohella taloustiedosta kiinnostuneet voivat valita lukiokohtaisia vapaaehtoisia lisäkursseja syventääkseen tietouttaan. Tämä pakollinen kurssi onkin Suomessa ainoita laatuaan tavoittamaan taloudellisen tietouden lisäämiseen merkittävän osan kansalaisista.

Finanssilukutaito on tärkeä omata jo nuorella iällä, sillä täysi-ikäisyyden saavutettuaan on nuori henkilö lain silmissä vastuussa kaikista sitoumuksistaan. Nuoret henkilöt, kuten useat yliopisto-opiskelijat, ovat taloudellisen elämänsä alkutaipaleella ja kohtaavat haasteita, kuten niukat taloudelliset resurssit, ensimmäiset taloudelliset sitoumukset ja vähäiset kokemukset taloudellisten asioiden hoidosta. Heidän finanssilukutaitonsa on vasta rakentumassa pikku hiljaa kokemuksen myötä. Arjessa selviytyminen edellyttääkin nuorelta kykyä suunnitella talouttaan, kulutuksensa priorisointia sekä budjetin laatimista ja seurantaa. (Peura-Kapanen & Lehtinen 2011, 1)

Opiskelijoiden taloudellinen suunnittelu liittyy opiskeluun, uravalintoihin sekä asumiseen ja perhetilanteeseen. Odottamattomia menoja voi opiskelijalle syntyä esimerkiksi tapaturman tai sairastumisen, työttömyyden, opiskelun päättämisen tai asunnon vaihtamisen yhteydessä. Usein opiskelijoiden taloudelliset resurssit ovat niukat, mistä syystä opiskelijoiden huonot taloudelliset taidot tai virhearvioinnit voivat helposti johtaa ylivelkaantumiseen. (Peura-Kapanen ym. 2011, 41) Tulevaisuudessa opiskelijoilla saattaa olla edessään kasvava vastuu omasta hyvinvoinnistaan. On ennustettu, että yksilön vastuu eläkeiän toimeentulosta ja sairaanhoitokuluista painottuu tulevaisuudessa, jolloin yksilön taloudellinen hyvinvointi kasvat-
taa merkitystään entisestään.

Tilastojen valossa tarve paremmalle finanssilukutaidolle on ilmeinen. Tilastokeskuksen julkaiseman velkaantumistilaston mukaan vuonna 2011 lähes 60 prosentilla asuntokunnista oli velkaa ja joka kolmannella asuntovelkaa. Vuodesta 2002 keskimääräiset velat ovat kasvaneet reaalisesti 70 prosenttia ja asuntovelat 74 prosenttia. Suurimmat asuntovelat olivat tilaston mukaan juuri hieman nuoremmilla 25-34-vuotiaiden asuntokunnilla. (Velkaantumistilasto 2011) Nuorilla aikuistalouksilla, 25-34-vuotiailla, oli vuonna 2009 suurimmat velat suhteessa heidän käytettävissä oleviin tuloihinsa. Kun kaikilla kotitalouksilla velkojen suhde tuloihin oli

80%, niin 25-34-vuotiailla suhde oli yli kaksinkertainen (179%). (Kotitalouksien varallisuus 2009)

Valitettava trendi viime vuosina on ollut myös maksuhäiriömerkintöjen huomattava lisääntyminen (Taloussanomien 15.10.2012). Maksuhäiriöiden taustalla on suomalaisten alati kasvava velkaantuminen. Maksuhäiriöiden kasvun syynä eivät niinkään ole yksittäiset suuret lainat, vaan useammat eri luotonantajilta otetut pienet luotot sekä liian suuret menot suhteessa tuloihin. Pikavippien suosion kasvu selittää myös osan maksuhäiriöistä, mutta ne eivät yksin selitä maksuhäiriöiden suurta kasvua. (www.yle.fi) Hyvä finanssilukutaito ehkäisee kuluttajien yli-velkaantumista ja auttaa heitä suunnittelemaan taloutensa tuloja ja menoja, jotta he voivat välttää taloudelliset ongelmat.

Yhteiskunnan kaikkien toimijoiden intressinä on kuluttajien hyvä finanssilukutaito. Kuluttajan tulisi osata suunnitella omaa talouttaan ja kyetä hallitsemaan raha-asioitaan. Talousasioita ymmärtävä kuluttaja osaa varautua odottamattomaan ja välttämään tilanteita, joissa hän joutuisi taloudelliseen ahdinkoon. Kuluttajan tulisi ymmärtää talouden tapahtumia ja niiden seurauksia, eikä ottaa tarpeettomia riskejä, jotka voivat johtaa taloudellisiin ongelmiin. (Euroopan Komissio 2007)

Braunsteinin ja Welchin mukaan (2002, 1) kyvykkäät kuluttajat valitsevat omaan tilanteeseensa sopivia ratkaisuja ja palveluita. He vertailevat eri tahojen tarjoamia tuotteita löytääkseen parhaiten omia tarpeitaan palvelevat tuotteet. Euroopan Komission (2007) julkaisun mukaan finanssilukutaidosta koituukin yhteiskunnalle hyötyä, koska finanssilukutaitoiset kuluttajat käyttävät useammin vakiintuneiden rahoituslaitosten palveluita sen sijaan, että he ottaisivat tuntemattomilta luotonantajilta kalliita lainoja. Hyvän finanssilukutaidon avulla myös pienituloiset osaavat suunnitella talouttaan ja laittaa osan tuloistaan sivuun pahan päivän varalle. Toisaalta taloutensa kanssa ongelmiin joutuneet kuluttajat aiheuttavat kustannuksia itselleen ja yhteiskunnan muille toimijoille.

Kuluttajien finanssilukutaidosta koituu hyötyä myös koko taloudelle. Ensinnäkin se edistää talouden vakautta, koska kuluttajat kykenevät valitsemaan itselleen sopivia tuotteita ja palveluita, mikä taas vähentää maksujen laiminlyöntejä sekä monipuolistaa säästämis- ja investointimahdollisuuksia lisäten niiden turvallisuutta. Toisekseen valitsemalla itselleen parhaat, edullisimmat ja sopivimmat tuotteet sekä palvelut, edellyttävät kuluttajat tuotteilta parempaa laa-

tua ja suurempaa valikoimaa. Näin ollen he edistävät myös kilpailua ja innovointia, mikä puolestaan tehostaa finanssimarkkinoiden toimintaa ja lisää taloudellista hyvinvointia. (OECD 2012, 8) Atkinsonin, McKayn, Kempsonin ja Collardin mukaan (2012, 8) hyvä tietämys taloudellisista asioista helpottaa kuluttajien osallistumista pääomamarkkinoille, koska kuluttajat luottavat omiin kykyihinsä sijoittajina. Se taas lisää pääomamarkkinoiden likviditeettiä.

2.2 Finanssilukutaidon tutkimus kansainvälisesti ja Suomessa

Finanssilukutaidon tutkiminen on yleistynyt niin Suomessa kuin muuallakin maailmalla viimeisten vuosien aikana. Erityisen paljon tutkimusta on tehty Yhdysvalloissa, mutta Suomesakin kiinnostus aihetta kohtaan on herännyt ja aiheesta on tehty laajojakin tutkimuksia. Tässä osiossa käydään läpi tehtyjä tutkimuksia sekä niiden tuloksia.

Yksi laajimmista Suomessa toteutetuista tutkimuksista on TOKATA – tutkimus, eli toimijat, kanavat ja tavat kuluttajien taloudellisen osaamisen edistämisessä. Tutkimus on alkanut vuoden 2011 alkupuolella ja sen päätarkoituksena on löytää uusia keinoja, joiden avulla nuorille voidaan opettaa oman taloutensa hallintaa. Tutkimus on sellaisenaan keskittynyt 15-20-vuotiaisiin nuoriin, jotka ovat vielä taloudellisen päätöksenteon alkutaipaleella. Tutkimushankkeen avulla haluttiin luoda työkaluja oppilaitosten käyttöön, jotta he voivat niiden avulla parantaa taloudellisen osaamisen tasoa osana koulutustyötä. Tutkimuksen tuloksena kehitettiin nuorten taloudellisen osaamisen testi ja finanssialan toimijoille suunnattu opas, jonka avulla eri tahot voivat kehittää viestintäänsä taloudellisista asioista parempaan ja ymmärrettävämpään suuntaan.

Sampo Pankki on julkaissut vuonna 2011 tutkimuksen, jossa tutkittiin nuorten suomalaisten (18-27-vuotiaiden) talousasioiden hallintaa. Tutkimuksen mukaan nuorilla on hyvä käsitys heidän taloudellisesta tilanteestaan ja he uskovat hallitsevansa päivittäisen taloudenhoidon. Suuri osa nuorista ei kuitenkaan tutkimuksen mukaan säästä säännöllisesti, mikä altistaa heidät talousvaikeuksille ennakoinnottomien menojen ilmetessä. Nuoret eivät myöskään suunnittele talouttaan etukäteen tai ennakoivat tulojaan. Hälyttävää tutkimuksen tuloksista oli se, että jopa 7% ilmoitti ylittävänsä tilinsä joka kuukausi. Talousasioiden hallintaa kartoittavaan tutkimukseen vastasi yhteensä yli 2400 suomalaista, ruotsalaista, norjalaista, tanskalaista ja irlantilaisnuorta. (www.danskebank.fi 2011)

Kansainvälisesti tutkimusta on tehty vielä laajemmin kuin Suomessa. OECD on ottanut tehtäväkseen kehittää finanssilukutaidon mittaamiseen haastattelurungon, jota voidaan käyttää finanssilukutaidon tason selvittämiseen ja sen avulla voidaan tuottaa eri kansallisuuksien finanssilukutaidon vertailuun sopivia tutkimustuloksia. OECD on kehittänyt finanssilukutaidon mittarin myös osaksi kansainvälisesti toteutettavaa PISA-kyselyä, jossa mitataan koululaisten tietoutta eri osa-alueilta. OECD julkaisi maaliskuussa 2012 pilottitutkimuksen tulokset, jossa finanssilukutaitoa mitattiin 14 eri maassa. Tutkimuksen tulokset osoittivat finanssilukutaidon olevan puutteellisella tasolla suurella osaa väestöstä. Erityisesti asenteet talousasioita kohtaan vaihtelivat paljon, mutta lisäksi taloudellinen käyttäytyminen oli monella vastaajista huolestuttavalla tasolla. (Atkinson ym. 2012)

Haiyang Chen ja Ronald P. Volpe tutkivat 924 college opiskelijan finanssilukutaitoa 1998 julkaistussa tutkimuksessaan. Heidän tekemän tutkimuksen tulokset osoittivat, että opiskelijat vastasivat noin puoleen esitetyistä kysymyksistä oikein. Heidän mukaansa muiden alojen kuin kauppatieteiden opiskelijat, naiset, alle 30-vuotiaat ja vähän työkokemusta omaavat opiskelijat saivat huonoimmat tulokset testattaessa finanssilukutaitoa. Heidän tutkimuksensa esittää, että college opiskelijat eivät ole tietoisia omista taloudellisista asioistaan. Tutkimus toteutettiin kyselypatterina, joka sisälsi kysymyksiä talouden suunnittelusta, säästämisestä, velkaantumisesta sekä siinä testattiin taloudellisten käsitteiden ymmärtämistä. Lisäksi kysely sisälsi yksinkertaisia laskutehtäviä liittyen taloudenhoitoon, kuten esimerkiksi korkolaskuja. Poikkeuksellisesti heidän kyselynsä mittasi myös vakuutusosaamista ja tietoutta sijoittamisesta.

Iso-Britanniassa on toteutettu vuonna 2005 yksi laajimmista finanssilukutaitoa mitanneista kyselyistä, johon osallistui 5328 henkilöä. Atkinsonin, McKayn, Kempsonin ja Collardin (2006) tutkimuksen tarkoitus oli antaa edustava kuva kansalaisten finanssilukutaidon tasosta ja sen kehitystarpeista. Tutkimuksen tulosten mukaan yksilöt olivat kohtuullisen hyviä hallitsemaan päivittäistalouttaan ja samaan rahat riittämään, mutta menojen ja tulojen seuranta vaihteli paljon vastaajien kesken. Tulosten mukaan vastaajat olivat huonoja suunnittelemaan tulevaisuuttaan, mutta se taito parani heillä iän myötä. Kuitenkin suuri osa vastaajista piti tärkeänä talousasioiden seuraamista säännöllisesti.

Lusardi, Mitchel ja Curto tutkivat nuorten amerikkalaisten finanssilukutaitoa 2010 julkaistussa tutkimuksessaan: *Financial Literacy among the Young*. Heidän tutkimuksensa mukaan vain

kolmasosa nuorista aikuisista omaa perustason tiedot koroista, inflaatiosta ja riskin hajauttamisesta. Heidän tulostensa mukaan finanssilukutaito liittyi vahvasti sosiodemograafisiin tekijöihin ja perheen sivistykseen taloudellisissa asioissa.

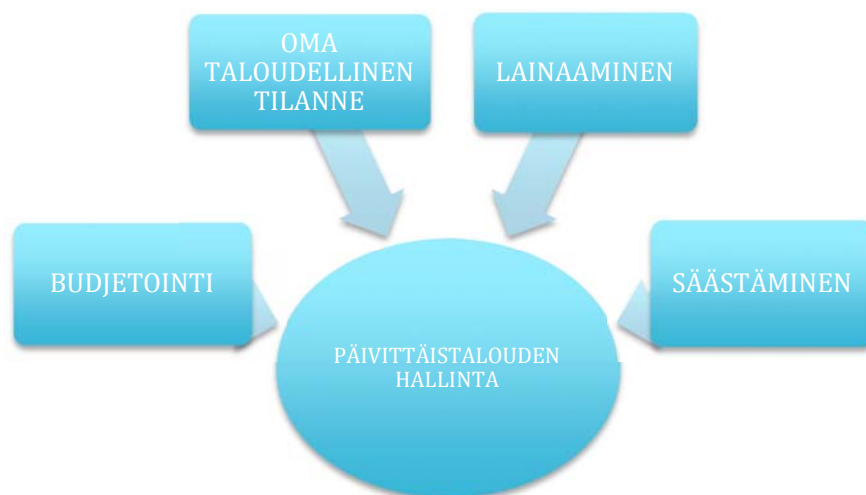
2.2 Finanssilukutaidon osa-alueet

2.2.1 Taloudellinen käyttäytyminen

Yksilön taloudellinen käyttäytyminen on yksi finanssilukutaidon tärkeimpiä elementtejä. Taloudellinen käyttäytyminen (*financial behaviour*) käsitteenä sisältää yksilön kyvyn hallita omaa päivittäistalouttaan, kyvyn suunnitella omaa tulevaisuuttaan ja kyvyn valita itselleen sopivia finanssituotteita. Atkinsonin ja Messyn (2012, 23) mukaan finanssilukutaidon myönteiset vaikutukset yksilön talouteen ovat suoraa seurausta hänen käyttäytymisestään, kuten kyvystä suunnitella oman taloutensa tuloja ja menoja tai taloudellisen puskurin rakentamisesta huonojen aikojen varalle. Myönteisten vaikutusten vastakohtana yksilön käytöksellä voi olla myös hyvin negatiivisiakin vaikutuksia hänen taloudelliseen hyvinvointiinsa. Esimerkiksi holtittomasta luoton käytöstä voi seurata taloudellisia vaikeuksia, kun ei kyetäkään vastaamaan luotolle kerrytyistä veloista.

Taloudellisella käyttäytymisellä voi siis vaikuttaa merkittävästi yksilön taloudelliseen hyvinvointiin. Kidwell ja Turrisi (2004, 601-616) ovat tunnistaneet, että yksilön kyky hallita talouttaan voi huomattavasti vaikuttaa hänen velkaantumiseensa. Atkinsonin ja Messyn mukaan (2012, 23-27) finanssilukutaitoisella yksilöllä on hyvät organisointitaidot, jotka auttavat vastaamaan taloudellisiin sitoumuksiin ja välttämään ongelmia, kuten holtitonta velkaantumista. Heidän mukaansa finanssilukutaitoisilla ihmisillä on kyky suunnitella tulojensa käyttöä ja he välttävät luoton käyttämistä perustarvikkeisiin, kuten ruokaan. Luotolla eläminen on kuitenkin mahdotonta ja riskillistä pitkällä juoksulla. Taloutensa kanssa ongelmiin joutuneet henkilöt eivät aiheuta lisäkustannuksia vain itselleen vaan myös yhteiskunnan muillekin toimijoille (Peura-Kapanen & Lehtinen 2011, 1).

Taloudellinen käyttäytyminen sisältää yksilön kyvyn hallita omaa päivittäistalouttaan. Päivittäisellä talouden hallinnalla puolestaan tarkoitetaan yksilön kykyä hoitaa talouttaan. Talouden hoitoon sisältyy budjetointi, oman taloudellisen tilanteen ymmärtäminen, lainaaminen ja säästäminen sekä oman kulutuksen kontrollointi niin, että saa rahat riittämään elämiseen. (Atkinson ym. 2012, 23) Päivittäistalouden hallinnan osa-alueet on kuvattu alla olevassa kuviossa.

Kuvio 5 Päivittäistalouden hallinnan osa-alueet

Oman taloudellisen tilanteen ymmärtäminen on osa yksilön päivittäistä talouden hallintaa. Atkinsonin ja Messyn (2012, 24) mukaan finanssilukutaitoisella henkilöllä on aina kuva siitä, kuinka paljon heillä on rahaa tilillään ja käytettävissä yksittäiseen ostokseen. Se on hyvin tärkeää useastakin syystä. Atkinsonin ja Messyn mukaan erilaisia finanssituotteita käyttävien on oltava tietoinen odotettavissa olevista nostoista pankkitililtään ja tarkistaa tiliotteensa mahdollisten virheiden sekä petoksellisten erien, kuten ostosten veloittamisen kahdesti tai korttinsa luvattoman käytön vuoksi.

Päivittäistalouden hallinnan ehkä tärkein osa-alue on budjetin ylläpitäminen. Peura-Kapasen (2005, 14) mukaan budjetti on kirjallinen tai kirjoittamaton suunnitelma tulojen ja menojen käytöstä. Hänen tutkimuksensa mukaan budjetin etuina on nähty kulutustottumusten arviointi, sopeutuminen talouden muutostilanteeseen sekä kulutuksen jakaminen nykyisen ja tulevan kulutuksen välille. Kidwell ja Turrisi (2004) taas esittävät, että budjetti pakottaa miettimään, miten raha tulisi käyttää suhteessa kuluihin. Tutkimustulokset ovat osoittaneet, että budjetoin-

ti voi vähentää velkaantumisen riskiä (Heath & Soll 1996; Lunt & Livingstone 1991), koska budjetoinnin avulla tiedostetaan paremmin omat taloudelliset resurssit.

Käytöstä säästämisen suhteen pidetään myös tärkeänä finanssilukutaidon elementtinä ja yhtenä päivittäisen talouden hallinnan osa-alueena. Atkinsonin ja Messyn (2012, 24) mukaan yksilön tulisi parantaa omaa taloudellista turvaansa säästämällä ja toisaalta vähentää turvautumistaan luottoon tai lainoihin. Rantalan (1998,3) mukaan säästämällä voidaan lisätä kotitalouksien kokonaisvarallisuutta, joka koostuu rahoitusvarallisuudesta ja reaaliomaisuudesta. Rahoitusvarallisuuteen sisältyvät pankkitalletukset, pörssiosakkeet, sijoitusrahasto-osuudet, joukkovelkakirjalainat ja vakuutussäästöt. Reaaliomaisuus koostuu taas aineellisista varallisuuseristä, kuten asunovarallisuus, kulkuvälineet, maa ja metsävarallisuus sekä kestokulutustavarat ja arvoesineet. Tämän tutkimuksen kohderyhmälle säästäminen ei kuitenkaan aina ole mahdollista taloudellisten resurssien vuoksi. Volpe ja Chen (1998, 5) esittävät omassa tutkimuksessaan, että säästäminen saattaa olla haasteellista esimerkiksi opiskelijoille, koska heistä useimmat ovat vasta taloudellisen elämänsä alkutaipaleella ja suuri osa heidän rahoistaan menevät kulutukseen sijoittamisen ja säästämisen sijaan.

Toimiva päivittäistalouden hallinta vaatii talouden suunnittelua niin lyhyellä kuin pitkällä tähtäimellä. Peura-Kapasen (2005, 14) mukaan talouden suunnittelulla pyritään suhteuttamaan talouden tarpeet oikein sen resursseihin nähden ja käyttää resursseja parhaalla mahdollisella tavalla tavoitteiden saavuttamiseksi. Atkinsonin ja Messyn (2012, 27) tutkimuksen mukaan suunnittelun onnistumiseen vaikuttaa yksilön tulojen ja kulujen ennustettavuus sekä taloudelliset kyvyt.

Tulevaisuuden suunnittelu vaatii päätöksiä, joiden seuraukset vaihtelevat ajalliselta ulottuvuudeltaan. Goldsmith (1996) jakaa kotitalouksissa tehtävät päätökset strategisiin, hallinnollisiin ja operatiivisiin päätöksiin, jotka vaativat suunnittelua ja päätösten toteuttamista. Strategiset päätökset ovat kauimmaksi tulevaisuuteen ulottuvia ja ne sitovat kotitalouksien voimavaroja vuosiksi eteenpäin. Strategisia suunnitelmia voivat olla esimerkiksi lapsiin liittyvät suunnitelmat ja hallinnolliset suunnitelmat liittyvät esimerkiksi kodinkoneiden hankintaan. Operationaaliset päätökset ovat lyhyen aikavälin päätöksiä, kuten päivittäiset ruokaostokset.

Dixonin mukaan (2006, 5) tulevaisuuden suunnittelu on tärkeää, koska joskus elämässä saattaa tulla yllättäviä kuluja tai tapahtua jotakin, joka vaikuttaa merkittävästi yksilön toimeentu-

loon. Esimerkiksi pitkäaikainen sairaus tai tapaturmasta johtuva sairausloma töistä voi vähentää talouden resursseja huomattavasti niin ylimääräisten sairaanhoitokulujen kuin pienentyneiden tulojen muodossa. Dixon esittää tutkimuksessaan, että finanssilukutaitoinen henkilö osaa varautua etukäteen tällaiseen muutokseen ja saa rahansa riittämään, vaikka tulot putoisivatkin odottamattomasti. Varautuminen odottamattomiin kuluihin voi tapahtua säästämällä pahan päivän varalle tai esimerkiksi vakuuttamalla eri riskien varalle.

Sopivien tuotteiden valinta

Finanssimarkkinat ovat kehittyneet paljon viime vuosien aikana ja uusia tuotteita tulee jatkuvasti kuluttajien ulottuville. Aikaisemmin suurimmalla osalla kuluttajista oli vain kaksi perus pankkituotetta: käyttötili ja säästötili, jotka oli helppo avata ja sulkea. Nykyään kuitenkin kaikki on toisin, sillä kuluttajat kohtaavat arjessaan laajan skaalan erilaisia finanssituotteita luottokorteista ja pankkitileistä. On tilejä, joissa on kuluja ja joille maksetaan korkoa sekä tilejä, joista ei ole kuluja, eikä korkoja. Lisäksi on esimerkiksi tilejä, joissa on suoja tilinylityksiä varten. Kuluttajille on tarjolla myös useita erilaisia säästötuotteita, joissa on eri maturiteetit ja korot. Näitä tuotteita tarjoavat useat eri toimijat finanssialalla, joiden väliltä kuluttajan tulee valita itselleen sopivin vaihtoehto. (OECD 2005, 27-28)

OECD:n mukaan (2005, 29) finanssituotteiden kasvaneeseen määrään ovat johtaneet finanssimarkkinoiden sääntelyn vähentyminen ja informaatioteknologian sekä telekommunikaation kehityksen tuoma kulujen vähentyminen. Innovaatiot finanssituotteissa ja –palveluissa ovat mahdollistaneet tuotteiden tuomisen useampien kuluttajien ulottuville. Toisaalta kehitys on lisännyt niin tiedon määrää finanssituotteista kuin niiden saatavuutta, joka myös helpottaa kuluttajien mahdollisuuksia vertailla tuotteiden ominaisuuksia ja saada niistä tietoa.

Sunikan ja Peura-Kapasen mukaan (2008,46) kuluttajat kokevat yleisesti finanssituotteet ja –palvelut monimutkaisina ja hämmentävinä. Mikä ei sinänsä ole ihme, sillä finanssituotteita voi olla hyvin vaikea arvioida niiden ostohetkellä. Esimerkiksi henkivakuutusten kohdalla tuotteen laatu voi tulla kuluttajan tietoon vasta kolmenkymmenen vuoden kuluttua ostohetkestä. Koska finanssituotteita ostetaan hyvin epäsäännöllisesti ja harvoin, on kuluttajien kyky oppia tuotteiden laadusta ostojen kautta rajallinen verrattuna usein tapahtuviin ostoihin. OECD:n tutkimuksen mukaan (2005, 29) tästä syystä kuluttajat usein ostavat epäsouvia finanssituotteita tai päättävät olla ostamatta lainkaan niitä.

Kuluttajien käyttäytyminen finanssituotteita valittaessa on tärkeä näkökulma finanssilukutaidon kokonaisuudessa. Peura-Kapasen ja Lehtisen (2011, 32) tutkimuksen mukaan finanssituotteiden terminologia on monelle vierasta ja tuotteiden ymmärtäminen vaatii kuluttajalta erityistä paneutumista asiaan. Tuotteiden esitteissä sopimusehdot ovat usein hyvin pienellä tekstillä, jolloin ne jäävät vähemmälle huomiolle ja herkästi sopimusehdot jätetään lukematta kokonaan. Atkinsonin ja Messyn tutkimuksen (2012, 26) mukaan kuluttajien tulisi tehdä tietoisia valintoja finanssituotteista vertailemalla tarjolla olevia tuotteita tai käyttämällä riippumatonta neuvonantajaa, jolloin he todennäköisemmin valitsevat sopivia tuotteita itselleen. Tutkimuksen mukaan vertailemalla kuluttajat valitsevat tuotteita, jotka vastaavat juuri heidän tarpeitaan kustannustehokkaalla tavalla. Dixonin (2006, 27) tutkimus kuitenkin esittää, että kuluttajat valitsevat finanssituotteet usein vertailematta tuotteita keskenään tai kiinnittämättä lainkaan huomiota niiden hintoihin.

Howcroftin, Hamiltonin ja Hewerin (2007) tutkimuksen mukaan kuluttajat voidaan jakaa erilaisiin ryhmiin sen mukaan, kuinka paljon harkintaa eri finanssituotteiden tai -palveluiden ostaminen heiltä edellyttää, kuinka tärkeänä he pitivät keskustelua finanssituotteiden myyjän kanssa, kuinka hyvän tietämyksen kuluttaja itse omasi ja kuinka epävarmaksi he kokivat oloilansa finanssituotteita ostaessaan. Eri ryhmiä erotti muun muassa se, kuinka hyvin kuluttajat luottivat taitoihinsa valita hyviä tuotteita. Tutkimuksen mukaan kuluttajien mielestä oli tärkeää saada finanssituotteista enemmän tietoa ja pitivät siitä syystä tärkeänä sitoutumistaan yksittäiseen palveluntarjoajaan.

Kuluttajat tarvitsevat finanssituotteita ostaessaan finanssilukutaitoa enemmän kuin aikaisemmin kyetäkseen arvioimaan ja vertailemaan saatavilla olevia tuotteita. OECD:n (2005, 36) mukaan ilman tietyn tason finanssilukutaitoa kuluttajat eivät välttämättä osta finanssituotteita tai -palveluita, joita he tarvitsevat. He saattavat myös hankkia täysin tarpeettomia ja sopimattomia tuotteita tai palveluita. OECD:n (2005, 36) mukaan finanssilukutaitoinen kuluttaja on tarpeeksi hyvin selvillä tuotteista tehdäkseen itselleen sopivia päätöksiä. Tullakseen finanssilukutaitoiseksi kuluttajan tulee hankkia tietoa tuotteista, tietää mistä hän saa tietoa tuotteista sekä prosessoida tietoa ymmärtääkseen sitä ja tehdäkseen parempia päätöksiä.

2.2.4 Taloudellinen tietämys ja ymmärrys

Yksi finanssilukutaidon kolmesta osa-alueesta on taloudellinen tietämys (*financial knowledge*). Atkinsonin ja Messyn määritelmän mukaan (2012, 16) finanssilukutaitoisella yksilöllä on perus tietämys ja ymmärrys taloudellisista peruskonsepteista sekä kyky soveltaa tätä tietämystä erilaisissa taloudellisissa yhteyksissä tarpeen mukaan. Taloudellinen tietämys tarkoittaa esimerkiksi yksilön kykyä ymmärtää erilaisia finanssialan käsitteitä, kuten korkoa tai inflaatiota. Atkinson ja Messy esittävät samaisessa tutkimuksessaan, että hyvä taloudellinen tietämys auttaa toimimaan finanssimarkkinoilla ja tekemään omaa taloudellista hyvinvointia edistäviä päätöksiä.

Dixonin (2006, 29) mukaan finanssilukutaitoinen henkilö haluaa pysyä tietoisena talouden tapahtumista. Tämä sisältää tärkeimpien taloudellisten indikaattoreiden seuraamisen, kuten esimerkiksi korkotason tarkkailun. Hänen mukaansa finanssilukutaitoinen henkilö myös näkee, että on hyvin tärkeätä pysyä tietoisena talouden muutoksista ja kykenee sopeuttamaan oman toimintansa finanssimarkkinoilla markkinoiden muutosten mukaan.

Kuitenkin harvat kuluttajat seuraavat talousasioita tietoisesti. Atkinsonin, McKayn, Kempsonin ja Collardin (2006) tutkimuksen mukaan suurin osa ihmisistä imee tietoa taloudellisista asioista varsinaisesti tekemättä asian eteen mitään. He törmäävät informaatioon mediassa ja osana arkielämäänsä. Saman tutkimuksen mukaan useimmat ihmiset kokevat, että tietoisuus finanssimarkkinoiden tapahtumista on tärkeää, mutta he eivät silti seuraa talousasioita aktiivisesti.

Taloudellinen tietämys ja ymmärrys edellyttää myös perustason matemaattisia taitoja. Atkinsonin ja Messyn mukaan (2012, 17) finanssilukutaitoinen henkilö osaa itse laskea yksinkertaisia jako- ja korkolaskuja. Hän ymmärtää, mitä tarkoittaa rahan aika-arvo ja miten esimerkiksi inflaatio voi vaikuttaa elinkustannuksiin. Osana perustasoista taloudellista tietämystä ollaan eri tutkimuksissa nähty myös erilaiset sijoittamiseen liittyvä käsitteet ja niiden ymmärtäminen (esimerkiksi Chen ja Volpe 1998; Lusardi, Mitchel ja Curto 2010). Tutkimuksissa on nähty, että finanssilukutaitoisen yksilön odotetaan ymmärtävän, miten sijoituksen riski on yhteydessä sen tuotto-odotuksiin ja miten hajauttamisella voidaan vaikuttaa sijoituksen riskillisyyteen.

2.2.5 Asenteiden vaikutus

Finanssilukutaidon kolmas ja viimeinen osa-alue on yksilön asenne talousasioita kohtaan. Atkinsonin, McKayn, Kempsonin ja Collardin (2006, 48) tutkimuksen mukaan yksilön asenne vaikuttaa suoraan hänen taloudelliseen hyvinvointiinsa. Tutkimuksen mukaan merkittävää yksilön taloudellisen hyvinvoinnin kannalta on, onko yksilön asenne säästämistä kohtaan kielteinen vai myönteinen. Merkittävää on myös, minkälainen asenne yksilöllä on kuluttamista kohtaan ja asettaako hän itselleen taloudellisia tavoitteita vai näkeekö hän vain lyhyen ajan toimeentulon tärkeänä.

Atkinsonin ja Messyn mukaan (2012, 33) finanssilukutaitoisella henkilöllä täytyy olla taloudellisen tietämyksen ja käyttäytymisen lisäksi asenne kohdallaan. Heidän mukaansa oikeastaan juuri oikeanlainen asenne johtaa usein oikeanlaiseen taloudelliseen käyttäytymiseen. Tutkimuksen mukaan esimerkiksi yksilön kielteinen asenne säästämistä kohtaan viittaa siihen, että hän paljon epätodennäköisemmin ryhtyy säästämään. Yhtäläillä heidän tutkimuksensa esittää, että yksilön suosiessa mieluummin lyhyen ajan mielitekoja pidemmän ajan turvan kustannuksella, on epätodennäköisempää, että hän olisi säästänyt pahan päivän varalle. Atkinsonin ja Messyn mukaan (2012, 33) kielteinen asennoituminen taloudellisia asioita kohtaan johtaa usein myös siihen, että yksilö ei panosta talouden suunnitteluun, mikä altistaa hänet useille taloudellisille riskeille.

Yksilön asenteella on vaikutusta hänen kulutustottumuksiinsa ja velkaantumiseensa. Dittmar, Beattie ja Friese esittävät tutkimuksessaan (1995), että impulsiivinen kulutus liittyy kielteiseen asenteeseen talouden hallintaa kohtaan. Tämän lisäksi useat tutkimukset ovat viitanneet siihen, että kuluttajien velkaantumisen taustalla on huolettomuus tai osaamattomuus oman talouden hoitoon sekä suhteettoman suuri kulutus omiin tuloihin nähden. Tutkimusten mukaan kulutusluotoista johtuvat maksuhäiriömerkinnät ja velkaantuminen johtuvat usein siitä, että luoton ottajalta on uupunut taidot suunnitella omaa talouttaan ja kyky elää omien tulojensa puitteissa. (Iivari, Piirainen & Siltaniemi, 2000; Valkama, Mutttilainen & Tala 2002)

Atkinsonin, McKayn, Kempsonin ja Collardin mukaan yksilön asenteeseen viittaa myös hänen suhtautumisensa laskujen maksamiseen ja järjestelmälliseen talouden hallintaan. Heidän tutkimuksensa mukaan finanssilukutaitoinen henkilö maksaa laskunsa eräpäivään mennessä ja huolehtii, että rahat riittävät laskun maksamiseen. He esittävät, että finanssilukutaitoisuus edellyttää myös tietynlaista järjestelmällisyyttä raha-asioissa, minkä avulla yksilön on hel-

pompi hahmottaa taloudellisen tilanteensa ja välttää esimerkiksi laskujen maksaminen myöhässä.

Yksilön asenne voi siis vaikuttaa laajasti hänen taloudelliseen hyvinvointiinsa. Asennoituminen vaikuttaa tutkimusten mukaan yksilön säästämiskäyttäytymiseen, tulevaisuuden suunnitteluun, velkaantumiseen ja päivittäisiin valintoihin, jotka vaikuttavat hänen taloudelliseen tilanteeseensa. Yksilön asennetta taloudellisia asioita kohtaan on mitattu eri tutkimuksissa yleisimmin erilaisilla väittämillä, jotka liittyvät esimerkiksi säästämiseen, harkitsemiseen ennen tuotteen ostamista, haluun ymmärtää omaa taloudellista tilannetta, suhtautumiseen omaa taloutta kohtaaviin riskeihin, tulevaisuuden suunnitteluun ja velkaantumiseen.

3 VAKUUTUSOSAAMISEN TUTKIMINEN

3.1 Vakuutukset Suomessa

Lähdettäessä tutkimaan vakuutusosaamista tulisi ymmärtää, minkälaisia Suomen vakuutus tuotteet ovat ja mitä pitää ottaa huomioon meidän vakuutusmarkkinoidemme ominaisuuksissa luotaessa vakuutusosaamista mittaavaa kyselypatteria. Suomessa sosiaaliturvan taso ja yksilön vastuu omista riskeistään kuitenkin poikkeavat merkittävästi esimerkiksi Yhdysvaltojen tilanteesta, jossa suuri osa tähänastisista vakuutusosaamista mittaavista tutkimuksista on toteutettu. Näin ollen ei voida ottaa itsestäänselvytenä vastaavien kysymysten soveltumista Suomessa toteutettavaan kyselyyn.

Suomessa vakuutukset voidaan jakaa kahtia lakisääteisiin sosiaalivakuutuksiin ja vapaaehtoi siin yksityisvakuutuksiin. Sosiaalivakuutus on osa lakisääteistä sosiaaliturvaa Suomessa ja se perustuu työntekoon tai asumiseen Suomessa, joten sen piiriin kuulutaan niin sanotusti automaattisesti. Yksityisvakuutus on puolestaan vapaaehtoista vakuuttamista perustuen vakuutuksenantajan ja vakuutuksenottajan väliseen sopimukseen, joten yksilön päätettävissä on, ottaako vai eikö ota vapaaehtoisia yksityisvakuutuksia. (Rantala & Pentikäinen 2007, 70)

Vakuutuksien tarkoituksena on turvata toimeentulo erilaisissa elämän riskitilanteissa. Suomen sosiaalivakuutuksen tarkoitus on turvata toimeentulo lapsen syntymän, vanhuuden, työkyvyttömyyden, sairauden ja työttömyyden aikana sekä perheen huoltajan kuoleman aiheuttamien taloudellisten menetysten varalta. Sosiaalivakuutus sisältää sairausvakuutuksen, työttömyysvakuutuksen, tapaturmavakuutuksen ja eläkevakuutuksen. Sosiaalivakuutuksen toimeenpanoa Suomessa hoitavat Kansaneläkelaitos, yksityiset työeläke- ja tapaturmavakuutuslaitokset sekä työttömyyskassat. (www.stm.fi)

Lakisääteiset vakuutukset ovat pakollisia ja niiden ottaminen sekä myöntäminen perustuvat lakiin. Lakisääteisiä vakuutuksia ovat työeläkevakuutus, tapaturmavakuutus, liikennevakuutus, sairausvakuutus, potilasvakuutus ja ympäristövahinkovakuutus. (Rantala ym. 2007, 11-13) Kaikista lakisääteisistä vakuutuksista on säädetty oma lakinsa, joka velvoittaa vakuutuksen ottamiseen tietyissä lain mukaan määritellyissä tilanteissa. Suomessa poikkeuksellisesti yksityiset vakuutusyhtiöt hoitavat kaikkia lakisääteisiä vakuutuksia. Vakuutusyhtiöiden lisäksi myös esimerkiksi vakuutusyhdistykset, eläkesäätiöt, eläke- ja työttömyyskassat sekä lakisääteiset eläkelaitokset harjoittavat vakuutustoimintaa. (www.stm.fi)

Yksilön toimeentuloon vaikuttavat lakisääteisistä vakuutuksista merkittävimmin työeläkevakuutus, tapaturmavakuutus, liikennevakuutus, sairausvakuutus ja potilasvakuutus. Työeläkevakuutuksen perusteella maksetaan eläkettä työkyvyttömyyden, vanhuuden sekä kuolemantapauksen sattuessa perhe- ja lesken eläkettä. Lakisääteisen tapaturmavakuutuksen ottaa työnantaja työntekijöilleen ja sen perusteella korvataan työtapaturman ja ammattitaudin aiheuttamia kuluja sekä ansionmenetystä. (www.stm.fi) Liikennevakuutus korvaa puolestaan niin henkilövahinkoja kuin toiselle osapuolelle aiheutettuja omaisuusvahinkoja (www.lkv.fi). Potilasvakuutuksesta korvataan potilaille terveydenhoidon yhteydessä aiheutuneita henkilövahinkoja (www.pkv.fi).

Suomessa sairausvakuutus on osa sosiaaliturvaa ja koskee koko väestöä. Sen päätehtävänä on korvata sairaudesta ja synnytyksestä aiheutuvaa toimeentulon menetystä sekä sairaanhoidosta aiheutuneita hoitokuluja. (Rantala ym. 2007, 319) Sairausvakuutus ei kuitenkaan suinkaan kata kaikkia sairastuneelle syntyneitä hoitokuluja. Se korvaa vain sairauskuluja kaavamaisesti noudattaen vuosittain määräytyneitä tariffeja, joka jättää vakuutetun itsensä kustannettavaksi huomattavan osan kaikista sairaanhoidon todellisista kuluista (Jokela, Lammi, Lohi & Silvola 2009, 76).

Suomen sairausvakuutus on hyvin kattava, jos verrataan tilannetta esimerkiksi Yhdysvaltoihin. Tämä näkyy myös Yhdysvalloissa tehdyissä vakuutusosaamista mittaavissa kyselyissä, joissa painotetaan paljon sairaudenhoidon järjestämiseen liittyviä kysymyksiä. Suomessa sairastuminen voidaan myös nähdä riskinä toimeentulolle esimerkiksi toimeentulon menetyksenä sekä sairaanhoidon kuluina. Suomessa nämä riskit eivät ole yhtä merkittävä riski yksilölle lakisääteisen sairausvakuutuksen olemassa olon myötä kuin ne ovat Yhdysvalloissa, jossa ei ole yleistä terveydenhoitojärjestelmää kaikille. Yhdysvalloissa terveydenhuolto on ilmainen vain amerikkalaisille eläkeläisille sekä sosiaaliturvatukea saaville. Yhdysvalloissa sairausvakuutus on lähes välttämättömyys ja se on usein työnantajan tarjoama tärkeä etu, sillä sairaanhoidokustannukset maassa ovat hyvin korkeat. (www.formin.finland.fi) Yhdysvalloissa saatetaan kuitenkin pian nähdä muutos sairaanhoitojärjestelmässä ehdotetun uudistuksen myötä, joka varmistaisi sairaanhoidon muillekin, kuin työnantajan tarjoaman sairauskuluvakuutuksen piirissä oleville.

Yksityishenkilöt voivat varautua erilaisten riskien varalle sosiaaliturvan lisäksi vapaaehtoisilla vakuutuksilla. Vapaaehtoisia vakuutuksia ovat muun muassa omaisuusvakuutukset, vapaaehtoiset tapaturma- ja sairauskuluvakuutukset, oikeusturvavakuutukset, matkavakuutukset ja henkivakuutukset. Yksilö voi ottaa myös vapaaehtoisen eläkevakuutuksen. Näiden vapaaehtoisten vakuutusten tarkoituksena on täydentää sosiaaliturvaa ja kattavat niiden yksilöiden vakuutustarpeet, jotka eivät koe saavansa tarpeeksi turvaa sosiaaliturvan kautta. (Rantala & Pentikäinen 2007, 70)

Suomessa nautitaan hyvin laajasta sosiaaliturvasta, jonka myötä tarve vapaaehtoisille vakuutuksille ei ole yhtä laaja kuin monissa muissa maissa. Hyvä vertailukohde on esimerkiksi edellä mainittu Yhdysvallat, jossa yksilön vastuu omasta turvasta on hyvin laaja, jolloin tietoisuus vakuutustuotteista myös korostuu. Tutkittaessa vakuutusosaamista Suomessa, tuleekin ottaa huomioon aina maakohtaiset tekijät.

3.2 Yksilön riskit ja vakuutustarve

Riski tarkoittaa vahingonvaaraa tai vahingonuhkaa, johon liittyy käsitteenä aina sattumanvaraisuus. Se tarkoittaa, että välttämättä riski ei aina toteudu lainkaan tai se ei toteudu samanlaisena kuin sen on ennakoitu toteutuvan. (Rantala ym. 2007, 54-57) Erilaiset riskit ovat kuitenkin olennainen osa elämää ja riskien punnitseminen arkipäivää jokaiselle. Yksityisen ihmisen tai perheen uhkaavia vaaratekijöitä ovat esimerkiksi sairaus, työttömyys, kuolema, tulipalo tai kolari.

Peura-Kapasen ja Järvisen mukaan (2006,1) riskejä voidaan hahmottaa tarkastellen niitä yksilön näkökulmasta, jolloin riski voidaan käsitteenä jakaa objektiiviseen ja subjektiiviseen riskiin. Objektiivinen riski on tilastollinen ja mitattavissa oleva käsite. Subjektiivinen riski on taas ihmisen kokema riski. Objektiivinen riski on jo toteutunut riski, josta voidaan saada tietoa esimerkiksi tiedotusvälineiden kautta, mutta niitä riskejä ei koeta itse. Subjektiivinen riski taas viittaa ympäröivästä maailmasta tunnistettuihin riskeihin.

Peura-Kapasen, Nenosen, Järvisen ja Kivistö-Rahnaston (2007, 1) mukaan turvallisuus on käsitteenä hyvin lähellä käsitettä riski. Se on sekä arvo että tarve. Niemelän (2000) mukaan arvona turvallisuus merkitsee varmuutta, luotettavuutta, levollisuutta ja vaarattomuutta. Tunnne turvallisuudesta syntyy, kun jokin vaara, riski tai uhka on poissa. Turvallisuudeksi voidaan myös kutsua tilannetta, jossa riskit ovat hyväksyttävällä tasolla. Tarpeena turvallisuus ilmenee Peura-Kapasen, Nenosen, Järvisen ja Kivistö-Rahnaston (2007,1) mukaan silloin, kun suojautetaan ulkoisia vaaroja kohtaan ja se motivoi näiltä vaaroilta ja riskeiltä suojautumiseen.

Peura-Kapasen ja Järvisen (2006,1) mukaan kuluttajat joutuvat päivittäin tekemään päätöksiä, milloin heidän ottamansa riskit ovat hyväksyttäviä ja miten erilaisten riskien kanssa toimitaan. Riskienhallinnan kautta yksilö voi pyrkiä lisäämään omaa turvallisuuttaan ja varautua riskien toteutumisen varalta. Vakuutus on vain yksi yksilön useista mahdollisista keinoista varautua ennakolta riskeihin. Vakuuttamisen lisäksi yksilö voi varautua esimerkiksi toimeentulonsa vaarantaviin riskeihin säästämällä pahan päivän varalle tai torjua vahingon uhkaa omaisuusvahingosta pitämällä huolta kotinsa ja elektroniikkalaitteiden kunnosta. (Rantala ym. 2007, 80).

Peura-Kapasen, Nenosen, Järvisen ja Kivistö-Rahnaston (2007, 49) kuluttajien käsityksiä heitä kohtaavista riskeistä tarkastelleen tutkimuksen mukaan yleisimmät syyt hankkia vakuutus olivat hankinta omaisuuteen kohdistuvien vahinkojen varalle (91%), itseä tai perhettä koh-

taavien sairauksien tai onnettomuuksien varalle (79%) sekä mielenrauhan vuoksi (46%). Samaisen tutkimusten mukaan kuluttajilla on ongelmia määritellä todennäköisimpiä riskejä, jotka heitä saattavat kohdata. Se vaikeuttaa myös vakuutusten hankkimista, sillä silloin kuluttajien tulisi osata määritellä oma tarpeensa vakuutusturvalle suojautuakseen mahdollisimman hyvin uhkaavilta riskeiltä.

Raija Järvinen ja Heli Heino ovat tutkineet kuluttajien vakuutustarpeen syntyä osana tutkimustaan kuluttajien palvelukokemuksista vakuutus- ja pankkisektorilla (2004). Heidän mukaansa tarpeen syntyyn ottaa vakuutus voi vaikuttaa erilaiset muutoksen elämäntilanteessa, kuten asunnon osto, perhetilanteen muuttuminen tai tehdyt suuremmat hankinnat, kuten auto. He näkevät myös vakuutusten markkinoinnin synnyttävän toisinaan vakuutustarpeen. Puustinen, Salonen ja Ahonen, (2007, 109) puolestaan esittävät, että kuluttajilla ei välttämättä synny tarvetta tietyn vakuutuksen hankintaan, vaan vakuutus voi olla kuluttajalle käytäntöjen, kokemusten ja ympäristön kautta opittu keino suojautua riskeiltä.

Peura-Kapasen ym. (2007, 46) tutkimuksen mukaan kuluttajat pitivät tarpeellisimpana vakuutuksenaan kotivakuutusta (84%), matkavakuutusta (79%), venevakuutusta (71%) sekä lemmikkieläimen vakuutusta (59%) vastaajista. Tarpeettomimmaksi vakuutukseksi tutkimuksen mukaan koettiin yksilöllinen eläkevakuutus (24%) sekä lainaturvavakuutus (31%). Tässäkin tuloksessa painottuu kuluttajien kuva esinevakuutusten mieltämisestä tarpeellisemmiksi kuin henkilövakuutusten.

Näiden tutkimusten mukaan kuluttajilla on siis toisinaan hankaluuksia määrittää tarvettaan vakuutuksille, minkä osasyynä saattaa olla tietämättömyys omista riskeistä sekä myös tietämättömyys vakuutustuotteista. Tarpeelliseksi nähdään konkreettisten omaisuusriskien vakuuttaminen, mutta mitä harvinaisempi ja hankalammin ymmärrettävämpi vakuutustuote sekä sen vakuutuksen kohteena oleva riski on, niin sitä herkemmin tutkimuksissa kuluttajat näkevät tuotteen tarpeettomana. Osana tätä tutkimusta nähtiinkin siitä syystä tutkia, miten yliopistopiskelijat tunnistivat vakuutustuotteet ja tärkeitä oli myös tutkia, mikä opiskelijoiden asenne oli eri riskien vakuuttamista kohtaan ja näkivätkö he riskien vakuuttamista tarpeelliseksi.

3.3 Vakuutustuotteiden hankkiminen

Suomessa lakisääteisten vakuutusten ottaminen ja myöntäminen perustuu lakiin, mutta vapaaehtoisia vakuutuksia otettaessa vakuutusturvan laajuus ja monet vakuutusehtojen yksityiskohdat riippuvat vakuutuksen myöntävästä vakuutusyhtiöstä. Vapaaehtoinen vakuutus perustuu vakuutuksenantajan ja vakuutuksenottajan väliseen sopimukseen samoin kuin missä tahansa muussakin sopimukseen perustuvassa liiketoimessa (Rantala ym. 2007, 264). Näin ollen yksilön tulisi tietää vakuutuksista perusasiat ennen kuin hän on valmis tekemään sopimuksen vakuutuksen ottamisesta vakuutusyhtiön kanssa.

Suomessa on säädetty laissa vakuutustoiminnan harjoittamisen edellytyksistä ja vakuutustoiminnan harjoittamisen aloittamiseen on erikseen haettava Finanssivalvonnalta toimilupa. Vakuutusyhtiölaissa säädetään toimiluvan myöntämisen edellytyksistä (Vakuutusyhtiölaki 18.7.2008/521). Finanssivalvonta valvoo, että nämä edellytykset täyttyvät ennen toimiluvan myöntämistä.

Vakuutussopimuksia säätelee laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (Laki varallisuus-oikeudellisista oikeustoimista 13.6.1929/228). Vakuutustoiminta sisältää kuitenkin niin paljon erityispiirteitä, että on katsottu tarpeelliseksi säätää myös erityisesti vakuutussopimuksia säätelevä vakuutussopimuslaki (Vakuutussopimuslaki 28.6.1994/543). Vakuutussopimuslailla on pyritty selventämään vakuutussopimussuhteissa noudatettavia sääntöjä ja vahvistamaan heikkomman osapuolen asemaa suhteessa vakuutuksenantajaan. Tämä on nähty tarpeelliseksi, koska vakuutuksissa on monia erityispiirteitä, jotka ovat vakuutuksenottajille hankalampia ymmärtää kuin vakuutusyhtiölle. Tämä asettaa vakuutuksenottajat heikompaan asemaan vakuutusyhtiöön verrattaessa. (Rantala ym. 2007, 264)

Vakuutuksenantajalla ei ole sopimuspakkoa vapaaehtoisten vakuutusten osalta. Vakuutushakemusten käsittelyssä tulee kuitenkin ottaa huomioon, että hakemusta ei saa evätä hyvän vakuutustavan vastaisella perusteella (VakSL). Vakuutussopimuslaissa on myös säädetty, että henkilövakuutusta ei saa hylätä sillä perusteella, että vakuutustapahtuma on sattunut tai vakuutetun terveydentila on huonontunut hakemuksen lähettämisen jälkeen (VakSL). Kuluttajien olisikin tärkeää ymmärtää, mitä heidän oikeutensa ovat vakuutussopimusta tehtäessä ja miten he voivat hakea muutosta vakuutusyhtiön päätökseen. Suomessa kuluttajia avustavat

erilaiset neuvontapalvelut, kuten Fine eli vakuutus- ja rahoitusneuvonta sekä Vakuutuslautakunta, joka antaa suositusluonteisia kuluttajan vakuutussuhdetta koskevia lausuntoja.

Vakuutustuotteiden ollessa aineettomia tuotteita ja hankalasti ymmärrettäviä on nähty tarpeelliseksi säätää vakuutussopimuslaissa myös vakuutuksenantajan tiedonantovelvollisuudesta. Vakuutussopimuslain 5 §:n 1 momentin mukaan vakuutuksenantajan on annettava vakuutuksen hakijalle vakuutustarpeen arvioimiseksi ja vakuutuksen valitsemiseksi täydelliset tiedot. Näihin tietoihin voidaan lukea esimerkiksi tiedot vakuutusmaksuista, vakuutusmuodosta ja vakuutusehdoista. Vakuutuksenantajan tulisi myös selvittää olennaisimmat rajoitukset. Mikäli vakuutetulle on annettu puutteellisia tai virheellisiä tietoja vakuutuksista, sopimuksen katsotaan olevan voimassa sen sisältöisenä kuin vakuutuksenottajalla on ollut aihetta käsittää (VakSL). Jos vakuutuksenhakija ei ole perehtynyt saamiinsa tietoihin, hän ei voi vedota tähän pykälään.

Vakuutuksenantajan tiedonantovelvollisuus ei kuitenkaan aina takaa sitä, että vakuutuksenottaja ymmärtää, mitä hän on ostamassa. Tiedot vakuutuksesta voidaan antaa joko suullisesti tai kirjallisesti. Tietojen perusteella hakijan täytyy pystyä mieltämään, mitä vakuutuksen perusteella tullaan eri tilanteissa korvaamaan. Vain vakuutusehtojen antaminen ei kuitenkaan täytä vakuutuksenantajan tiedonantovelvollisuutta vaan hakijalle annetaan yleensä myös esite, jossa keskeiset ehtokohdat on tuotu esiin. (Rantala ym. 2007, 276) Erityisesti etämyyntitilanteissa vakuutuksenottajalla on suuri vastuu itsellään perehtyä annettuun materiaaliin. Viimeisten vuosien aikana useat vakuutusyhtiöt ovatkin siirtäneet palvelujaan verkkoon (Järvinen & Lehtinen 2005, 78) ja nykyään asiakas voi ostaa vakuutuksen yhtiöiden verkkosivujen kautta. Tällöin asiakkaan vastuulla on lukea vakuutuksista annettavat tiedot verkkosivuilta itsenäisesti, joiden pohjalta päätös ostettavasta tuotteesta tehdään.

Peura-Kapasen, Nenosen, Järvisen ja Kivistö-Rahnaston (2007) kuluttajien riskienhallintaa tutkineen tutkimuksen mukaan kuluttajat hankkivat esinevakuutuksia yleisemmin kuin henkilövakuutuksia. Tutkimuksen mukaan vakuutus saatetaan jättää ostamatta vakuutuksen kalleuden tai ison omavastuun vuoksi. Yli puolet tutkimukseen vastanneista oli valmis ostamaan vakuutuksensa verkosta ja odotti verkkopalveluilta vertailtavuutta, esimerkkejä korvauskäytännöistä sekä hintalaskureita.

Tähän tutkimukseen tehtävän vakuutusasioiden ymmärtämistä mittaavan osion kannalta on tärkeää huomioida, että Suomessa vakuutusyhtiöillä on hyvin laaja tiedonantovelvollisuus, joka perustuu lakiin. Kuitenkin teknologisen kehityksen myötä elektroniset palvelut siirtävät kuluttajalle suuren vastuun tutustua vakuutusehtoihin ja varmistua turvan sopivuudesta itselleen. Kuluttajat käyttävät aina enemmän elektronisia palveluita, mikä saattaa myös tarkoittaa, että he hyvin harvoin, jos koskaan, keskustelevat asiantuntijan kanssa. Tällöin on olemassa riski, että heidän vakuutusturvansa on puutteellinen, mikäli kuluttaja ei osaa ymmärtää omia riskejään tai tunnista niitä.

3.4 Vakuutusasioiden osaamisen aiempi tutkimus

Vakuutusten ymmärtämistä on tutkittu niin Suomessa kuin muualla maailmassa vähän. Useimmiten vakuutusasioita käsitellään osana laajempaa kokonaisuutta, kuten muiden finanssituotteiden ohella. Ainoastaan vakuutuksiin suuntaavaa kuluttajien osaamista mittaavaa tutkimusta ei ole vielä tehty. Kuitenkin vakuutustuotteiden monimutkaisuus ja vakuutusalan toimijoiden erilaisuus sekä vakuutusten kasvava rooli sosiaaliturvan täydentäjänä ovat syitä, minkä vuoksi vakuutusosaamista pitäisi tutkia laajemmin. Tutkimusten kautta voidaan selvittää, kuinka kuluttajat ymmärtävät vakuutuksia ja tuloksia voidaan käyttää heidän ymmärryksensä parantamiseksi. (OECD 2008, 16)

OECD on määritellyt (2005, 13), mitä talousvalistus vakuutussektorilla tarkoittaa: *se on prosessi, jossa yksilöt voivat parantaa ymmärrystään riskistä, vakuutustuotteista ja konsepteista sekä tiedon, ohjeiden ja objektiivisten neuvojen kautta kehittää taitoja ja itseluottamusta tul-lakseen tietoisemmiksi vakuutuksista, taloudellisista riskeistä ja mahdollisuuksista, tehdäkseen tietoisia valintoja, tietääkseen, mistä hakea apua ja tehdäkseen muita toimia varmistaakseen riittävän turvan heidän riskeille altistumistaan varten pitkällä juoksulla. Tämän määritelmän kautta tässä tutkimuksessa on johdettu, että vakuutusosaaminen koostuu ymmärryksestä omista riskeistä, vakuutustuotteista ja konsepteista, tietoisuudesta vakuutuksista, kyvystä hankkia riittävä vakuutusturva sekä tietämyksestä vakuutusalan toimijoista.*

OECD (2008, 36) tutkimuksen mukaan kuluttajat ovat kasvavissa määrin vastuussa omasta toimeentulostaan ja turvastaan erilaisia riskejä vastaan, mutta samalla he ovat suhteellisen tie-

tämättömiä altistumisestaan merkittävälle riskille. Kuluttajat eivät myöskään ole tietoisia tavoista, joilla he voivat suojautua riskeiltä. OECD (2008, 36) on tutkimuksessaan määritellyt kuluttajien vakuutusten ymmärtämistä varten mittaamisen kolme pääelementtiä:

1. Yksilön tietoisuus riskeistä ja tarve turvalle
2. Arvio yksilön tietämyksestä ja vastuusta vakuutusasioissa
3. Analyysi markkinoiden läpinäkyvyydestä ja myyntitekniikoista

Chen ja Volpe ovat ensimmäisten joukossa mitanneet college opiskelijoiden vakuutusosaimista 1998 julkaistussa tutkimuksessaan. Heidän tutkimuksensa toteutettiin kyselynä, joka sisälsi kuusi vakuutusosaamista kartoittavaa kysymystä. Tutkimus keskittyi päätarkoitukseen koko talouden hallinnan kokonaisuuden tutkimukseen ja vakuutusosaaminen nähtiin yhtenä sen osa-alueena. Kyselyssä vastaajia pyydettiin muun muassa tunnistamaan, mihin heidän ajoneuvovakuutuksensa vakuutusmaksu perustuu, mistä syystä he ostavat yleensä vakuutuksen ja miten he voivat hakea muutosta vakuutusyhtiön korvauspäätökseen. Tämän lisäksi kysely sisälsi muutaman tarkemman kysymyksen vakuutusten sisällöstä. Vastaajia pyydettiin muun muassa tunnistamaan paikkansa pitävä väite sairauskuluvakuutuksen vakuutusehtoihin liittyen ja heiltä kysyttiin, mitä kotivakuutus ei korvaa viidestä esitetystä vaihtoehdosta. Tutkimuksen tulosten mukaan suuri osa opiskelijoista piti tärkeänä riittävän vakuutusturvan ylläpitämistä. Tulosten mukaan yleisesti huonommin taloudellisia asioitaan hoitavat opiskelijat olivat suuremmassa vaarassa tehdä vääriä päätöksiä vakuutusten suhteen kuin paremmin taloutensa hallitsevat opiskelijat.

Iso-Britanniassa on toteutettu vuonna 2005 yksi laajimmista finanssilukutaitoa mitanneista kyselyistä, johon osallistui 5328 henkilöä. Atkisonin, McKayn, Kempsonin ja Collardin (2006) tutkimuksen tarkoitus oli antaa edustava kuva kansalaisten finanssilukutaidon tasosta ja sen kehitystarpeista. Toteutetussa finanssilukutaidon tasoa mitanneessa kyselyssä tutkittiin osana talouden hallinnan kokonaisuutta myös vakuutusosaamista sekä yksilön kykyä tunnistaa riskejä omassa ympäristössään. Kysely sisälsi useita kysymyksiä vakuutusturvasta ja riskienhallinnasta. Tutkimuksessa pyydettiin muun muassa tunnistamaan, mitä riskejä eri vakuutukset voivat kattaa. Lisäksi tutkimuksessa esitettiin erilaisia väittämiä vakuutuskorvauksien maksamisesta. Tutkimuksessa selvitettiin myös, kuinka usein vastaajat tarkistivat vakuutusturvansa tason ja olivatko he ryhtyneet toimenpiteisiin tarvittaessa. Kyselyssä kartoitettiin li-

säksi, mitä kautta vastaajat olivat saaneet impulssin ostaa tietyn vakuutuksen ja mikä tietolähde vaikutti eniten heidän ostopäätökseensä. Tämän lisäksi kysyttiin vertailivatko vastaajat eri vakuutusyhtiöitä tai vakuutustuotteita ennen päätöksen tekoa. Tutkimus sisälsi myös useita kysymyksiä tietolähteiden ja vakuutusalan toimijoiden luotettavuuteen liittyen, jotta pystyttiin selvittämään, osaavatko vastaajat käyttää luotettavia lähteitä pyytäessään neuvoa vakuutustarpeitaan vastaavan tuotteen löytämiseen tai ostaessaan vakuutustuotteita.

Atkinsonin, McKayn, Kempsonin ja Collardin (2006) tutkimustulosten mukaan oikeiden vakuutustuotteiden valitseminen tuottaa vaikeuksia useille vastaajille ja he eivät välttämättä vertailleet eri vaihtoehtoja ennen kuin tekivät ostopäätöksensä. Useat vastaajat eivät lukeneet tuotteen ehtoja kunnolla ostonsa jälkeen. Osa oli ostanut myös vakuutustuotteita, joille heillä ei ollut tarvetta, kuten esimerkiksi yksinelävä lapseton aikuinen oli hankkinut itselleen henkivakuutuksen. Tutkimuksen mukaan finanssituotteiden ostamisessa harjaantuneimpia olivat ne, joilla oli siitä kokemusta. Tulosten mukaan useat eivät olleet kovinkaan sitoutuneita selvittämään sopivinta tuotetta itselleen.

OECD:n vuoden 2008 julkaisussa ”Improving Financial Education and Awareness on Insurance” esittää, että arvioitaessa kuluttajien vakuutusosaamista tulisi kiinnittää seuraaviin teijöihin huomiota. Tulisi arvioida osaavatko kuluttajat tarpeeksi hyvin arvioida altistumistaan erilaisille riskeille sekä kykenevätkö he arvioimaan ovatko heidän vakuutustuotteensa heille sopivia ja kilpailukykyisiä ratkaisuja markkinoilta. Kuluttajien vakuutusosaamisen arvioimiseen liittyy vahvasti myös se, miten he ostavat vakuutustuotteensa markkinoilta ja osaavatko he vertailla eri tuotteita keskenään sekä osaavatko he kysyä oikeita kysymyksiä vakuutusenantajalta. OECD:n julkaisun mukaan kuluttajien tulisi myös tietää, mistä he voivat hakea tietoa vakuutuksista, neuvoja vakuutuksen hankintaan ja minkä tahon puoleen he voivat kääntyä ongelmatilanteissa vakuutusenantajan kanssa.

Suomessa Kuluttajatutkimuksen tutkimuksessa arkipäivän riskeistä sivuttiin myös kuluttajien asenteita vakuutuksia kohtaan (Peura-Kapanen ym. 2007, 42). Tutkimuksessa esitettiin suomalaisille kuluttajille kymmenen väittämää, joihin vastaajien tuli vastata, onko väittämän kanssa samaa mieltä vai eri mieltä. Väittämät olivat esimerkiksi seuraavanlaisia: ”Henkivakuutusta ei tarvita, jos ei ole lapsia”, ”Vapaaehtoisia vakuutuksia ei tarvita, sillä yhteiskunta huolehtii onnettomuuden sattuessa” tai ”Vakuutusmaksuja ei koskaan maksa turhaan”.

Vakuutusasioiden ymmärtämisen ja osaamisen tutkiminen on aiemmissa tutkimuksissa toteutunut yleensä osana laajempaa finanssilukutaitoa kartoittavaa tutkimusta. Vakuutusosaamisen tutkiminen on kuitenkin nähty jo pitkään tärkeänä tutkimuskohteena, koska yksilön vastuu omasta taloudellisesta hyvinvoinnistaan on kasvussa. Tämän tutkimuksen survey-kyselyn pohjana on käytetty aikaisemmin toteutettuja vakuutusosaamista mittaavia kyselyitä. Kyselyistä tärkeimmiksi mitattaviksi osa-alueiksi tunnistettiin vakuutustuotteiden tuntemus, oikeiden vakuutustuotteiden valitseminen, tekijät, jotka otetaan huomioon vakuutustuotetta valittaessa, oman elämän riskien tunnistaminen sekä asenne vakuutuksia kohtaan.

Koska survey-kyselyyn sisällytetty vakuutusasioiden ymmärtämistä mittaava osio ei voinut olla liian laaja, oli rajattu tarkastelu tässä kyselyssä vain muutamaan osa-alueeseen. Mikäli kysely olisi ollut laajempi, olisi mukaan voitu ottaa tarkentavia kysymyksiä vakuutusten turvasta ja korvaavuudesta, joita oli nähtävillä muissa toteutetuissa kyselyissä. Lisäksi yksilön varautumista erilaisiin riskeihin varten olisi voitu laajemmin kartoittaa ja lisätä kysymyksiä liittyen Suomen vakuutusmarkkinoiden läpinäkyvyyteen.

4 SURVEY-KYSELY YLIOPISTO-OPISKELIJOIDEN FINANSSILUKUTAIDOSTA JA SEN TULOKSET

Tässä kappaleessa käydään läpi tutkimuksen empiirinen osuus, joka on toteutettu elektronisella kyselylomakkeella Tampereen Yliopiston ensimmäisen ja viidennen vuoden opiskelijoiden keskuudessa. Ensin tarkastellaan, kuinka kysely on toteutettu eli kyselylomakkeen toteutusta, aineiston analysointia sekä kyselyn perusjoukkoa. Tämän jälkeen käydään läpi vastaajien taustatietoja sekä tämän tutkimuksen keskeisimpiä tutkimustuloksia.

4.1 Tutkimuksen toteutus

4.1.1 Tutkimuksen tausta

Yliopisto-opiskelijoiden finanssilukutaitoa ei ole Suomessa tutkittu aiemmin näin kokonaisvaltaisesti koko finanssilukutaidon kentän kattavalla tutkimuksella. Tästä syystä ei tutkimuksen tuloksilla ole ollut suoraa vertailukohtaa, mutta tutkimustuloksia on ollut mielenkiintoista tarkastella aiempien suomalaisten aihealuetta sivuavien ja muualla tehtyjen tutkimustulosten valossa. Tässä tutkimuksessa mitattaviksi finanssilukutaidon osa-alueiksi tunnistettiin taloudellinen käyttäytyminen, taloudellinen tietämys ja ymmärrys sekä asenteet taloudellisia asioita kohtaan. Erikseen mitattiin myös vakuutusasioiden ymmärtämistä.

Aiemmin tehtyjen tutkimusten pohjalta voitiin odottaa, että yksilöt voivat olla hyvin kyvykkäitä toisilla osa-alueilla, kun taas toiset finanssilukutaidon osa-alueet voivat olla heillä heikompia (Atkinson ym. 2006). Tutkimuksissa on tunnistettu erilaisia ryhmiä, joilla on parempi finanssilukutaito. Aiempien tutkimusten mukaan on tunnistettu (Mandell 2008; Chen, Volpe 1998), että finanssilukutaito oli sitä parempi mitä pidempään vastaaja oli opiskellut. Tästä syystä tässä tutkimuksessa haluttiin myös tutkia, kuinka opintovuodet vaikuttivat opiskelijan finanssilukutaitoon. Chen ja Volpe (1998) ovat lisäksi tunnistaneet, että finanssilukutaitoon vaikuttaa myönteisesti työkokemuksen määrä ja kaupallisen alan opiskeleminen. Lisäksi heidän mukaansa naisilla on huonompi finanssilukutaito kuin miehillä. Tästä syystä oli mielenkiintoista tutkia juuri näiden tekijöiden vaikutusta finanssilukutaidon tasoon, vaikka sukupuolen vaikutus olikin rajattu tutkimuksen ulkopuolelle. Taustatekijöitä on kuitenkin tuloksissa sivuttu.

Aiemmissa tutkimuksissa tunnistettiin myös tiettyjä finanssilukutaidon elementtejä, jotka ovat heikompia kuin toiset. Useissa tutkimuksissa on tunnistettu, että tulevaisuuden suunnittelussa ja säästämisessä on useilla parannettavaa (Atkinson ym. 2006; Sampo Pankki 2011). Lisäksi esimerkiksi Atkinsonin ja Messyn (2012) tutkimuksessa asenteet talousasioita kohtaan ovat vaihdelleet merkittävästi vastaajien kesken ja taloudellinen käyttäytyminen on osalla vastaajista ollut huolestuttavan alhaisella tasolla. Lusardin, Mitchelin ja Curton (2010) tutkimus on taas osoittanut, että suuri osa nuorista aikuisista ei omaa perustason tietoja korosta, inflaatios- ta ja riskin hajauttamisesta. Tässä tutkimuksessa mielenkiintoista oli nähdä, pätivätkö nämä tulokset myös suomalaisiin yliopisto-opiskelijoihin.

Aiemman tutkimuksen perusteella voitiin odottaa, että vastaajat olisivat hyvin tietoisia omaisuusriskien vakuuttamisesta, mutta huonosti tietoisia harvinaisemmista vakuutustuotteista. Siksi oli mielenkiintoista tutkia, kuinka hyvin yliopisto-opiskelijat tunnistivat eri vakuutus-

tuotteet, mikä heidän asenteensa oli eri riskien vakuuttamista kohtaan ja näkivätkö he riskien vakuuttamista tarpeelliseksi. OECD:n (2008, 36) tutkimuksen mukaan kuluttajat eivät usein ole tietoisia tavoista, joilla he voivat suojautua riskeiltä. Atkinsonin, McKayn ja Collardin (2006) tutkimustulosten perusteella voitiin odottaa, että vakuutus tuotteiden valitseminen tuottaisi vaikeuksia useille vastaajille ja että eri vaihtoehtojen vertailua tehtäisiin kohderyhmässä harvoin. Chenin ja Volpen (1998) tutkimuksen tulosten perusteella voitiin odottaa, että vastaajat kuitenkin pitäisivät tärkeänä riittävää vakuutus turvaa. Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin myös näitä kysymyksiä osana vakuutus asioiden ymmärtämistä mittaavaa osiota ja oli mielenkiintoista vertailla aiemman tutkimuksen tuloksia tämän tutkimuksen tuloksiin.

4.1.2 Tutkimuksen perusjoukko ja otoksen poiminta

Tämän tutkimuksen perusjoukkoon kuuluvat kaikki Tampereen Yliopistossa perustutkintoaan suorittavat ensimmäisen tai viidennen vuoden opiskelijat. Ensimmäisen vuoden opiskelijoilla tarkoitetaan syksyllä 2012 aloittaneita perustutkintoa suorittavia opiskelijoita. Viidennen vuoden opiskelijoilla tarkoitetaan syksyllä 2008 aloittaneita perustutkintoa suorittavia opiskelijoita. Perusjoukkoon kuuluvat kaikki ne havaintoyksiköt, joita koskevia päätelmiä tutkimuksessa halutaan tehdä (Alkula ym. 1995, 107). Tähän tutkimukseen valittiin ensimmäisen ja viidennen vuoden opiskelijat, koska tutkimuksessa haluttiin vertailla heidän tuloksiaan finanssilukutaitoa mittaavalla kyselyllä ja näin selvittää yliopisto-opiskelun vaikutusta finanssilukutaitoon.

Tutkimuksessa on käytetty Tampereen Yliopiston opiskelijatietojärjestelmää, josta on poimitu tutkimuksen kohderyhmään kuuluvien opiskelijoiden sähköpostiosoitteet. Kyselyn vastaajien henkilötietoja ei ole missään vaiheessa luovutettu tekijälle vaan sähköpostiviesti, joka sisälsi linkin elektroniseen kyselylomakkeeseen, välitettiin vastaajille Yliopistopalveluiden tietohallinnon kautta Tampereen Yliopiston palvelimelta. Kyselylomake tehtiin Tampereen Yliopiston tarjoamalle e-lomake-pohjalle (www.elomake3.uta.fi).

Kysely lähetettiin 2581 opiskelijalle, joista 12 opiskelijalla on sekä vuonna 2008 että 2012 alkanut opinto-oikeus Tampereen Yliopistossa. Kysely lähetettiin kaikille perustutkinto-opiskelijoille tiedekunnasta riippumatta, koska otos tulee suunnitella aina sen verran suuremmaksi, että odotetun kadon jälkeenkin vastausten määrä täyttää tilastollisen päättelyn vaati-

mukset (Alkula ym. 1995, 109). Tehtäessä survey-kysely on usein odotettavissa suuri kato vastaajissa verrattuna kyselyn vastaanottajien määrään. Tässä tutkimuksessa otoskoon minimivaatimuksesi asetettiin 100, joka Heikkilän (2004, 45) mukaan riittää silloin, kun tarkasteltava perusjoukko on suppea ja tuloksia tarkastellaan kokonaistasolla.

4.1.3 Kyselylomakkeen laadinta

Kyselylomake (Liite 1) pyrittiin laatimaan sopivan pituiseksi ja helposti ymmärrettäväksi, jotta vastauksia saataisiin mahdollisimman paljon. Jos kysely olisi ollut liian pitkä, olisi vastaajien motivaatio vastata kyselyyn saattanut heiketä, joten kysely pyrittiin pitämään sopivan lyhyenä. Tämän lisäksi kyselyn kysymykset pyrittiin asettamaan vastaajille ymmärrettävään muotoon, jotta kyselyyn vastaaminen sujuisi mutkattomasti. Lähes kaikkiin kysymyksiin oli annettu myös vastausvaihtoehdot lukuun ottamatta muutamaa kokonaisluvulla täytettävää aukkokysymystä.

Survey-kysely pohjautuu yleensä aikaisempiin tutkimuksiin ja teorioihin. Tässä tutkimuksessa kyselyn pohjalla on ollut OECD:n kysely finanssilukutaidosta (OECD INFE 2011), joka on alun perin luotu kahdeksantoista eri finanssilukutaitoa mittaavan kyselyn perusteella, jotka edustavat kansainvälisesti hyväksyttyä tapaa mitata finanssilukutaitoa (OECD INFE 2011, 4). Kysely on testattu pilottiprojektina kolmessatoista eri maassa ja tässä tutkimuksessakin käytetty lopullinen versio on kehitetty pilottiprojektista saatujen kommenttien perusteella. Kuitenkin kyselyä on muokattu sopivammaksi juuri tätä tutkimusta varten esimerkiksi muuttamalla kysymyksien finanssituotteita niin, että tuotteet vastaavat Suomen tuotevalikoimaa.

Kyselylomake rakennettiin OECD finanssilukutaidon kyselyn pohjalta, mutta kyselyyn lisättiin myös erilaisia taustatietoja selvittäviä kysymyksiä ja vakuutusasioiden osaamista mittaavia kysymyksiä. Kyselylomakkeen ensimmäinen osio koostui tutkimusta varten tarpeellisista vastaajien perustiedoista, jonka jälkeen selvitettiin vastaajan päivittäistalouden hallintaan liittyviä asioita. Seuraava osio koostui finanssituotteiden valintaan ja tunnistamiseen liittyvistä kysymyksistä, jonka jälkeen selvitettiin vastaajan oman talouden hallintaa, kuten taloudellista tilannetta ja rahan käyttöä. Viimeisinä osioina olivat taloudellista tietämystä mittaavat kysymykset sekä vakuutusasioiden osaamista mittaavat kysymykset.

Taustatiedoissa selvitettiin vastaajan ikä, opiskeluala, sukupuoli, siviilisääty ja opiskelijan asumismuoto. Asumismuodosta kysyttiin siitä syystä, että sen uskottiin vaikuttavan esimerkiksi oman talouden hallintaan ja ymmärrykseen finanssituotteista. Esimerkiksi omistusasunnossa asuvilla on jo asuntomuotonsa perusteella enemmän sitoumuksia ja asuntolainan maksaminen saattaa vaatia enemmän talouden suunnittelua kuin vaikka vanhempien luona asuminen. Perustiedot sisälsivät selvityksen siitä, oliko vastaaja ensimmäisen vai viidennen vuoden opiskelija. Näiden taustatietojen pohjalta pystyttiin vertailemaan eri ryhmien vastauksia ja finanssilukutaitoa.

Päivittäistalouden hallintaa koskevassa osiossa (kysymykset 8-10) selvitettiin vastaajan työtilanne eli rahoittivatko opiskelijat elämistään tekemällä töitä opiskelun ohessa. Tämän lisäksi kysyttiin, onko opiskelija yksin vastuussa päätöksistään raha-asioihin liittyen vai tekeekö hän taloudelliset päätökset yhdessä jonkun muun kanssa. Tärkeä osa päivittäistalouden hallintaa on kyky budjetoida ja vastaajalta kysyttiin myös tässä osiossa heidän talouden suunnittelustaan.

Seuraava osio (kysymykset 11-14) koostui finanssituotteiden valintaan ja finanssituotteisiin liittyvistä kysymyksistä. Ensin selvitettiin, kuinka hyvin opiskelijat tunnistivat eri finanssituotteita ja mitä finanssituotteita vastaajat omistivat. Sen lisäksi vastaajia pyydettiin kuvailemaan tapaa, jolla he yleensä valitsevat finanssituotteen eli osaavatko he vertailla eri tuotteita ja tutustuvatko he useamman kuin yhden yrityksen tuotevalikoimaan. Tämän lisäksi vastaajat arvostelivat eri tietolähteitä, joita käyttävät apuna etsiessään sopivaa finanssituotetta tarpeisiinsa.

Oma talous-osiossa (kysymykset 15-19) kysyttiin opiskelijoiden tulojen riittämisestä elämiseen ja heidän säästämiskäyttäytymisestään sekä selvitettiin, miten he säästävät rahojaan ja minne. Osio sisälsi myös osion, jossa pyydettiin vastaajaa määrittelemään Likert -asteikolla yhdestä viiteen, kuinka hyvin eri väittämät taloudellisten asioiden hoidosta sopivat vastaajaan. Tämä kysymys oli yksi kyselylomakkeen opiskelijoiden asenteita mittaavista kysymyksistä.

Tietämys taloudellisista asioista on yksi finanssilukutaidon osa-alueista. Näin ollen kyselylomake sisälsi kysymyksiä erilaisista talousasioista (kysymykset 20-25), joilla mitattiin vastaajan taloudellista tietämystä. Kysymyksillä kartoitettiin, kuinka hyvin vastaaja ymmärtää inflaation käsitteen, osaa laskea yksinkertaisen korkolaskun, osaa laskea korkoa korolle ja las-

kea jakolaskun. Tämän lisäksi osio sisälsi erilaisia väittämiä, joilla laskujen lisäksi testattiin vastaajan taloudellista osaamista, kuten ymmärrystä riskin suhteesta tuottoon. Tämän osion kysymykset olivat suoria käännöksiä OECD INFE-kyselyn taloudellista tietämystä mittaavasta osiosta.

Viimeinen osio sisälsi kysymyksiä vakuutuksista (kysymykset 26-32) ja sillä mitattiin vastaajien tietämystä vakuutusasioista, vakuutustuotteiden ominaisuuksien ymmärrystä sekä vakuutustuotteiden valitsemistapaa. Opiskelijoilta kysyttiin eri vakuutustuotteista tunnistavatko he niitä ja selvitettiin, mitä tuotteita opiskelijat omistavat tai ovat omistaneet. Tämän lisäksi vastaajia pyydettiin selvittämään, mitkä eri tekijät he ottavat huomioon ostaessaan vakuutusta. Viimeisenä pyydettiin vastaajia käymään läpi erilaisia väittämiä vakuutuksista ja vastaamaan, ovatko ne oikein vai väärin. Vakuutusosion kysymyksistä tarkempi selvitys on luvussa kolme, jossa käydään läpi tämän kysymysosion taustaa.

Kyselylomake lähetettiin vastaajille 4.12.2012 sähköpostitse ja kyselyyn tuli vastata 14.12.2012 mennessä, jolloin kyselylomake suljettiin ulkopuolisilta käyttäjiltä. Kyselystä ei lähetetty muistutusviestiä, koska vastauksia ensimmäisen viestin perusteella tuli jo tarvittava määrä eli yhteensä 415. Sähköpostiviestissä, joka sisälsi linkin kyselyyn, oli selvitys kyselyn tarkoituksesta ja lyhyt kuvaus kyselyn sisällöstä (Liite 2).

4.1.4 Vastausten analysointi

Kyselyyn saatujen vastausten analysointi tehtiin SPSS 16.0 for Windows tilasto-ohjelmalla, jota ennen saadut vastaukset koodattiin ohjelmalle sopivaan muotoon. Myös kaikki tutkimustuloksista tehty graafiset esitykset ovat tehty käyttäen SPSS 16.0-ohjelmaa. Analysointi tehtiin ristiintaulukoimalla muuttujia keskenään, jonka kautta pyrittiin tarkastelemaan muuttujien välisiä yhteyksiä. Ristiintaulukointia käytettiin analysointimenetelmänä, koska sen avulla voidaan havainnollisesti ja selvästi nähdä mahdolliset yhteydet kahden tai useamman muuttujan välillä (Metsämuuronen 2003, 452).

Kvantitatiivinen analyysi voidaan yleensä jakaa tilastoanalyysiin ja tilastolliseen päättelyyn. Tilastoanalyysi pyrkii kuvailemaan jonkin määrällisen muuttujan jakaumaa tai useamman muuttujan yhteisvaihtelua. Kuitenkaan pelkän kuvailevan tilastoanalyysin perusteella ei voida

yleistää saatuja tuloksia laajempaa perusjoukkoa koskeviksi. (Alkula ym. 1995, 117) Tehtäessä analysointia ristiintaulukoinnin perusteella täytyy pitää mielessä, että päätelmiä muuttujien välisistä kausaalisuhteista ei voida pelkän taulukon perusteella tehdä. Tästä syystä ei pelkän muuttujien välillä havaittavan yhteyden perusteella voida sanoa, että toinen muuttuja on syy ja toinen sen seuraus. Kausaalisuhteiden tutkiminen vaatii ristiintaulukointia tarkempia tilastollisia testejä, kuten khiin neliö -testin käyttämistä. (Alkula ym. 1995, 181) Tässä tutkimuksessa käytetään niin kuvailevaa tilastoanalyysiä kuin tilastollista päättelyä.

Khiin neliö-testillä voidaan mitata saadun tuloksen tilastollista merkitsevyyttä. Testi kertoo, onko saatu tulos tilastollisesti merkitsevä eli voidaanko tulos yleistää otoksesta koko perusjoukkoa koskevaksi vai ei. Khiin neliö -testin yleisenä rajana pidetään p-arvoa 0,05, jonka yli oleva p-arvo tarkoittaa tuloksen olevan satunnainen, eikä tilastollisesti merkitsevä. Kuitenkin osa tutkijoista pitää 0,10 ja 0,05 väliin jäävää p-arvoa tilastollisesti suuntaa antavana. Tässä tutkimuksessa on käytetty myös 0,10 ja 0,05 väliin jääviä tilastollisesti suuntaa antavia tuloksia. Khiin neliö -testit löytyvät tutkimuksen liitteistä.

Analyysiä tehtäessä tulee huomioida myös kysymykseen saatujen vastausten määrä. Luotettavia päätelmiä ei voida tehdä vain muutaman saadun havainnon perusteella. Tästä syystä tutkimuksessa jouduttiin joidenkin kysymysten kohdalla käyttämään yhdistettyjä luokkia taustamuuttujista, kuten opiskelualasta tai iästä. Kysymysten analysoinnissa pyrittiin muuttujien väliltä löytämään selkeästi havaittavia vaihteluita, jotka olivat tarpeeksi suuria osoittamaan yhteyksiä eri muuttujien välillä.

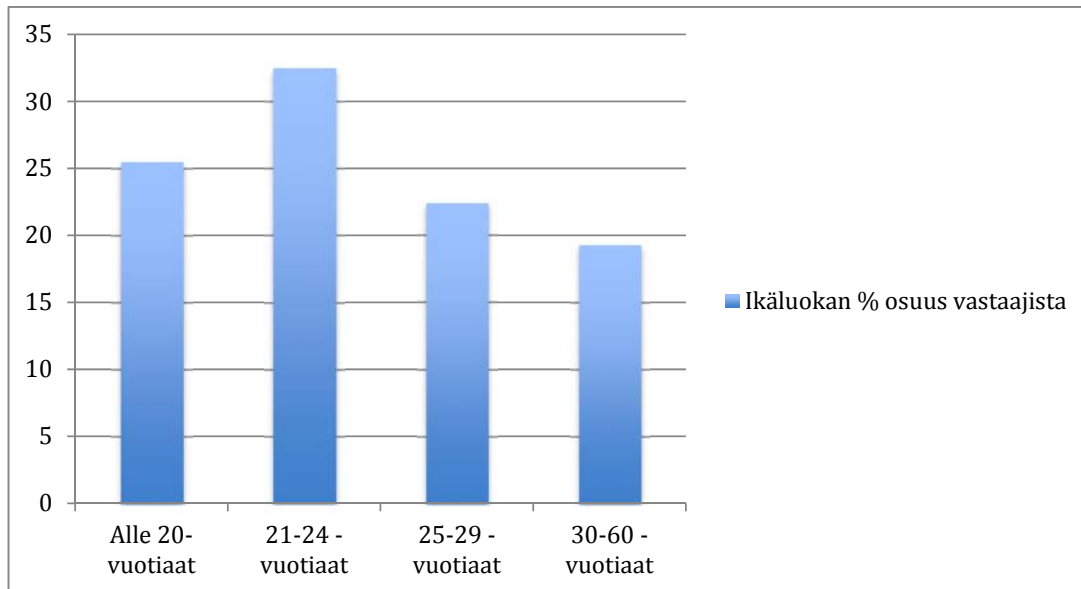
4.2 Vastaaajien taustatiedot

Vastauksia kyselyyn saatiin yhteensä 415 kappaletta, jotka kaikki voitiin hyväksyä mukaan tutkimukseen. Analyysiin otettiin siis 415 opiskelijan vastaukset mukaan, jolloin vastausprosentiksi jäi 16%, joka on suhteellisen alhainen, mutta riittävä tämän tutkimuksen tarpeisiin. Vastausprosenttiin vaikuttaa usein aiheen kiinnostavuus ja kyselyn kohderyhmän motivaatio vastata kyselyyn.

Kyselyyn vastanneista opiskelijoista naisia oli enemmistö eli 70% vastaajista, kun miehiä vastaajista oli vain 30% (Liite 3). Tämä jako vastaa suhteellisen hyvin koko Tampereen Yliopis-

ton tutkinto-opiskelijoiden sukupuolijakaumaa, jossa miesten osuus oli 34% vuonna 2010. Vuonna 2012 hyväksytyistä uusista opiskelijoista miehiä oli 36%. Miehiä on valittu enemmistö lukemaan ainoastaan informaatiotieteitä. Naisvaltaisimpia yksiköitä Tampereen Yliopistossa ovat Terveystieteiden ja Kasvatustieteiden yksiköt sekä Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksiköt. Tasaisin sukupuolijakauma puolestaan on Johtamiskorkeakoulussa, joka käsittelee esimerkiksi hallintotieteiden ja kauppatieteiden opiskelijat. (www.uta.fi)

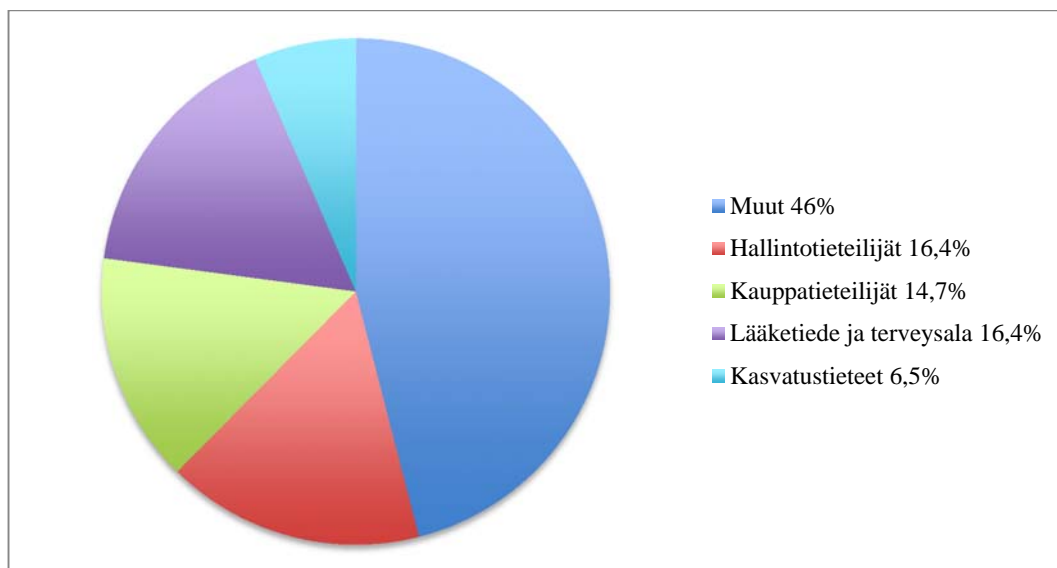
Kyselyyn vastanneiden iän keskiarvo oli 25,89 ja vastaajien yleisin ikä oli 19 vuotta. Vastaajista nuorimmat olivat 18-vuotiaita ja vanhin 60-vuotias. Suurin osa kyselyyn vastanneista opiskelijoista on 19-26-vuotiaita. Tutkimusta varten luotiin uudet yhdistetyt ikäluokat, koska muutoin ristiintaulukoinnissa olisi tullut ongelmia liian vähäisten havaintojen vuoksi. Ikäluokiksi tehtiin alle 20-vuotiaat, 21-24 -vuotiaat, 25-29 -vuotiaat ja 30-60-vuotiaat. Jokainen ikäluokka edustaa noin yhtä neljäsosaa vastanneista opiskelijoista. (Liite 4) Vastaajien jakautuminen ikäluokittain on esitetty seuraavassa kuviossa.

Kuvio 6 Vastaajien jakautuminen ikäluokittain

Eniten vastauksia kyselyyn tuli yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden lukijoilta, joita vastanneista oli 18%. Myös hallintotieteitä ja kauppatieteitä lukevat opiskelijat olivat aktiivisesti vastanneet kyselyyn, sillä 16% vastanneista oli hallintotieteilijöitä ja 15% kauppatieteiden lukijoita. Vähiten vastaajia oli biolääketeknologian (2%) ja terveystieteiden opiskelijoissa (3%). (Liite 5) Tutkimusta varten muodostettiin myös eri opiskelualoista yhdistettyjä luokkia, jotta ana-

lyysivaiheessa välttyttäisiin liian vähäisiltä havainnoilta. Luokiksi valittiin omina opiskelualoinaan kauppatieteet ja hallintotieteet, koska tutkimuksessa haluttiin nähdä kaupallisten opintojen vaikutus finanssilukutaitoon ja myös hallintotieteet sisältävät paljon kaupallisen alan opintoja. Uusi lääketieteen ja terveystieteen opinnot kattava luokka muodostettiin biolääketeknologia, terveystieteiden ja lääketieteiden opiskelijoista. Kasvatustieteet säilytettiin omana luokkana, mutta yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden, viestinnän, median ja teatterin, kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden sekä informaatiotieteiden opiskelijoista yhdistettiin uusi *muut opinnot* kattava luokka. (Liite 6) Vastanneiden opiskelijoiden jakaantuminen eri opintoluokittain on esitetty seuraavassa kuviossa.

Kuvio 7 Vastaajien jakaantuminen opintoluokittain

Tutkimuksessa haluttiin tarkastella eroja ensimmäisen ja viidennen vuoden opiskelijoiden välillä. Näin ollen vastaajia pyydettiin myös selvittämään opiskeluvuotensa. Vastaajista suurin osa oli ensimmäisen vuoden opiskelijoita eli 63% ja vähemmistö viidennen vuoden opiskelijoita eli 37%. Kaikki opiskelijat olivat ilmoittaneet opiskeluvuotensa. (Liite 7)

Enemmistö vastaajista ilmoitti olevansa sinkkuja eli 40% vastaajista. Avoliitossa tai avioliitossa oli vastaajista yhteensä 41%. Vain 16% vastaajista oli lapsia eli suurin osa vastaajista ei ollut perheellisiä. (Liite 8) Yleisin asumismuoto vastaajien kesken oli vuokralla asuminen (74%) ja toiseksi yleisin omistusasunnossa asuminen (18%). Kuitenkin 8% vastaajista asui vielä vanhempiensa luona. Näin ollen suurin osa vastaajista oli vastuussa vain omasta talou-

dellisestä tilanteestaan esimerkiksi ilman sitoumuksia koko perheen toimeentulosta. Hyvin pieni osa vastaajista asui omistusasunnossa, jossa asumisen myötä usein täytyy ottaa enemmän vastuuta asumismuodon tuottamista taloudellisista sitoumuksista. (Liite 9)

4.3 Taloudellinen käyttäytyminen

Taloudellinen käyttäytyminen on yksi finanssilukutaidon kolmesta elementistä ja Atkinsonin ja Messyn (2012, 23) mukaan myös tärkein niistä. Tässä osiossa käsitellään survey-kyselyn taloudelliseen käyttäytymiseen liittyviä osa-alueita ja yliopisto-opiskelijoiden vastauksia niihin. Vastauksista on tunnistettu käyttäytymistä, joka indikoi hyvää tai huonoa finanssilukutaitoa.

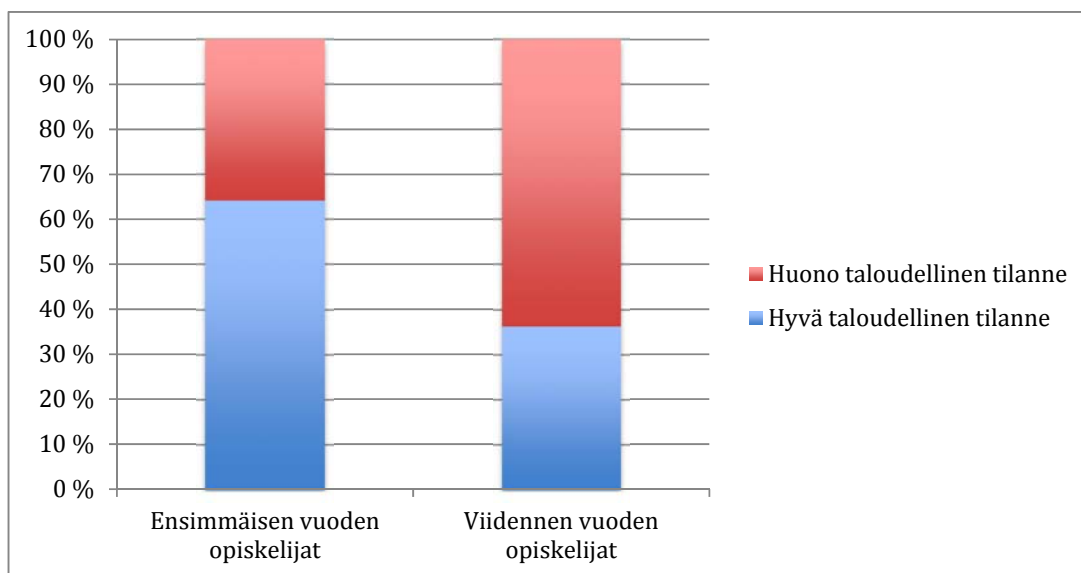
4.3.1 Opiskelijoiden taloudellinen tilanne

Kyselyssä haluttiin kartoittaa hieman taustatietoja opiskelijoiden taloudellisesta tilanteesta. Oman taloudellisen tilanteen ymmärtäminen on myös osa hyvää finanssilukutaitoa, joten tämä oli tärkeää tutkimuksen kannalta siinäkin mielessä. Oma talous-osiossa (kysymykset 15-19) kysyttiin opiskelijoiden tulojen riittämisestä elämiseen ja heidän säästämiskäyttäytymisestään sekä selvitettiin, miten he säästivät rahojaan ja minne. Tässä osiossa käsitellään erityisesti opiskelijoiden näkemystä tulojen riittämisestä elämiseen ja työnteon vaikutusta taloudelliseen tilanteeseen. Säästämiskäyttäytymistä käsitellään tarkemmin seuraavassa osiossa päivittäistalouden hallinnan osana.

Opiskelijoiden taloudellista tilannetta pidetään usein huonona, koska heidän toimeentulonsa koostuu opintotuesta ja mahdollisista osa-aikatyöstä saatavista tuloista. Opintotuen riittämättömyys ainoaksi toimeentuloksi on myös ollut jo pitkään esillä julkisen keskustelun aiheena. Näin ollen kyselyssä haluttiin selvittää, minkälaiseksi opiskelijat kokivat taloudellisen tilanteensa ja tekivätkö he töitä opiskelun lisäksi rahoittaakseen opiskeluansa. Atkinsonin ja Messyn mukaan (2012, 23) rahojen riittäminen elämiseen on kuitenkin merkki finanssilukutaitoisuudesta ja osa päivittäistä taloudenhallintaa.

Taloudellisen tilanteen arviointi (kysymys 15) jakoi opiskelijat suhteellisen tasaisesti kahtia vertailtaessa koko ryhmää. Kokonaisuudessaan vastaajista 43% oli kokenut taloudellisen tilanteensa tiukaksi viimeisen vuoden aikana, mutta kuitenkin hiukan suurempi osa vastaajista 56% ei ollut kokenut tilannettaan huonoksi viimeisen vuoden aikana (Liite 10). Vertailtaessa taloudellista tilannetta mies- ja naisopiskelijoiden välillä oli huomattavissa, että miehistä vain 32% oli kokenut taloudellisia hankaluuksia viimeisen vuoden aikana, kun naisilla vastaava luku oli 48% ($p=0,003$) (Liite 11)

Eroja tässä oli kuitenkin huomattavissa viidennen vuoden ja ensimmäisen vuoden opiskelijoiden välillä ($P=0,012$). Huomattavaa oli, että ensimmäisen vuoden opiskelijat kokivat taloudellisen tilanteensa paremmaksi kuin viidennen vuoden opiskelijat. Ensimmäisen vuoden opiskelijoista vain 37% oli kokenut taloudellisen tilanteensa huonoksi, kun viidennen vuoden opiskelijoilla vastaava luku oli yli puolet eli 56%, kuten kuviossa 8 on esitetty. (Liite 12)

Kuvio 8 Opiskelijoiden taloudellinen tilanne

Erityisesti kasvatustieteiden opiskelijat olivat kokeneet tilanteensa huonoksi, sillä yli puolet heistä (59%) oli kokenut taloudellisen tilanteensa tiukaksi viimeisen vuoden aikana ($p=0,057$). Kokonaisuudessaan parhaimmaksi tilanteensa olivat kokeneet kauppatieteilijät ja lääketieteen sekä terveysalan opiskelijat, joista yli 65% vastaajista ei ollut pitänyt taloudellista tilannettaan tiukkana viimeisen 12 kuukauden aikana. (Liite 13)

Koska useiden opiskelijoiden taloudellinen tilanne on opintotuen lisäksi riippuvainen muun muassa heidän työnteostaan opiskelujen ohella, selvitettiin myös sitä kyselyn kysymyksellä numero kahdeksan. Vain kolmasosa (34%) vastaajista ei tehnyt töitä lainkaan opiskelujen ohessa. Kokopäiväisesti tai pääasiassa töitä teki vastaajista alle viidesosa vastaajista (18%). Näin ollen suurin osa vastanneista (44%) työskenteli satunnaisesti tai osa-aikaisesti saadakseen lisätienestejä. (Liite 14)

Taloudellisen tilanteensa kokivat tiukimmaksi kasvatustieteilijät ja ehkä se on selitettävissä sillä, että melkein puolet (48%) kasvatustieteilijöistä ilmoitti vain opiskelevansa eli he eivät työskennelleet lainkaan opintojen ohessa (Liite 15). Näin ollen heidän tulonsa ovat myös oletettavasti olleet hyvin pienet viimeisen vuoden aikana, koska niitä eivät ole kasvattaneet työstä saadut tulot.

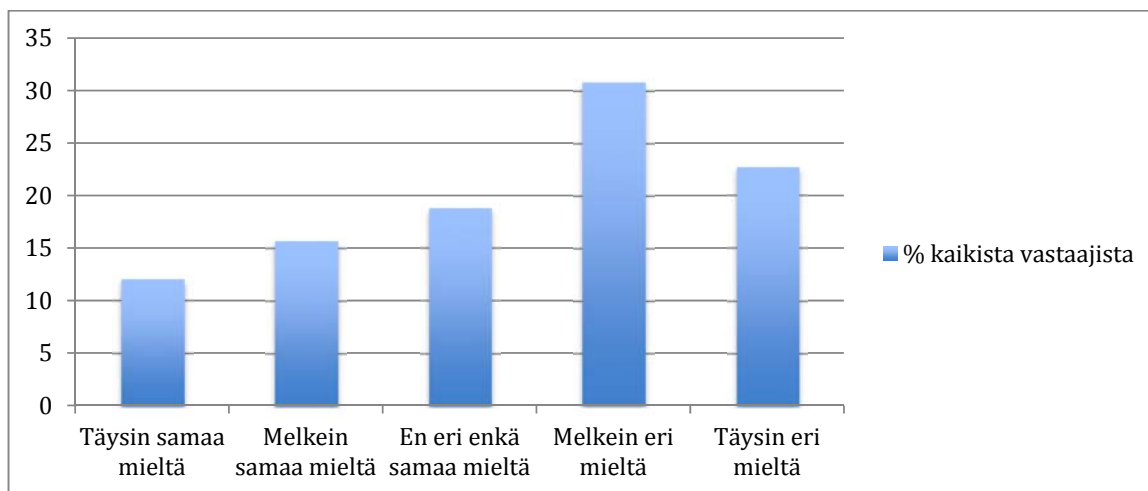
4.3.2 Opiskelijoiden päivittäistalouden hallinta

Päivittäistalouden hallinnalla tarkoitetaan yksilön kykyä hoitaa omaa talouttaan. Atkinsonin ja Messyn (2012, 23) mukaan talouden hoitoon sisältyy budjetointi, oman taloudellisen tilanteen ymmärtäminen, lainaaminen ja säästäminen sekä oman kulutuksen kontrollointi niin, että saa rahat riittämään elämiseen. Kyselyssä päivittäistalouden hallintaa käsittelivät kysymykset, jotka liittyivät opiskelijoiden rahojen riittämiseen ja heidän säästämiskäyttäytymiseensä sekä siihen, miten he säästävät rahojaan ja minne (kysymykset 15-19). Lisäksi päivittäistalouden hallintaa käsittelivät kysymykset taloudellisten päätösten teosta taloudessa sekä kyvystä budjetoida ja ajatella tulevaisuutta (kysymykset 9-10).

Kysymys 16 käsitteli operatiivisia taloudellisia päätöksiä eli päätöksiä, joita tehdään päivittäin, eivätkä tehdyt päätökset yleensä vaikuta pitkälle tulevaisuuteen. Kyselyssä esitettiin vastaajille väittämiä (kysymys 16), joihin heidän tuli vastata Likert-asteikolla ja väittämät käsittelivät vastaajien taloudellista käyttäytymistä eri tilanteissa. Atkinsonin ja Messym (2012, 23) tutkimuksen mukaan finanssilukutaitoisella yksilöllä on aina kuva siitä, paljonko heillä on rahaa käytettävissään tiettyyn ostokseen. Ensimmäinen väittämän perusteella saatujen tulosten mukaan opiskelijat kokivat yleensä harkitsevansa, oliko heillä tarpeeksi rahaa ennen ostoksen tekoa (Liite 16). Kuitenkin jopa 42% vastasi silti olevansa täysin samaa mieltä tai melkein samaa mieltä seuraava väittämän ”elän tätä päivää varten ja annan huomisen pitää huolta it-

sestään” kanssa (vastausvaihtoehdot 1 tai 2, 1 ollessa täysin samaa mieltä). Vastaajissa oli siis huomattavissa myös huolettomampaa suhtautumista raha-asioihin, joka indikoi, että kaikki vastaajat eivät katsoneet pitkälle tulevaisuuteen suunnitellessaan raha-asioitaan. (Liite 17) Tässä oli kohderyhmässä huomattavissa eroja erityisesti asuinolosuhteiden myötä. Erityisesti vielä vanhempiensa luona asuvat olivat sillä kannalla ($p=0,036$), että he elivät vain tätä päivää varten, mikä on toisaalta ymmärrettävää, koska heidän taloudelliset sitoumuksensa ovat vielä vähäisiä ja riskinotto sen myötä mahdollista (Liite 18).

Seuraava väittämä käsitteli vastaajien suhtautumista säästämiseen. Atkinson ja Messy (2012, 25) esittävät tutkimuksessaan, että käyttäytyminen säästämisen suhteen on yksi tärkeä finanssilukutaidon osa-alue. Säästämisen avulla voi rakentaa omaa taloudellista puskuria ja vähentää luoton ottamista (Atkinson ym. 2012, 25). Vastaajille esitettiin säästämiseen liittyen väite ”Saen enemmän mielihyvää siitä, että käytän rahat heti kuin säästämisestä pitkälle aikavälille”. Vastaajista yli puolet oli täysin eri mieltä tai melkein eri mieltä väittämän kanssa (vastausvaihtoehdot 4 ja 5), joka indikoi sitä, että heillä on myönteinen suhtautuminen säästämiseen pitkälle aikavälille. Kuitenkin yli neljäsosa vastaajista priorisoi rahojen kuluttamista nopeasti ja siitä saatavaa mielihyvän tunnetta, mikä osoittaa, että heillä olisi vielä parannettavaa tällä osa-alueella. (Liite 19) Tulokset on esitetty alla olevassa kuviossa.

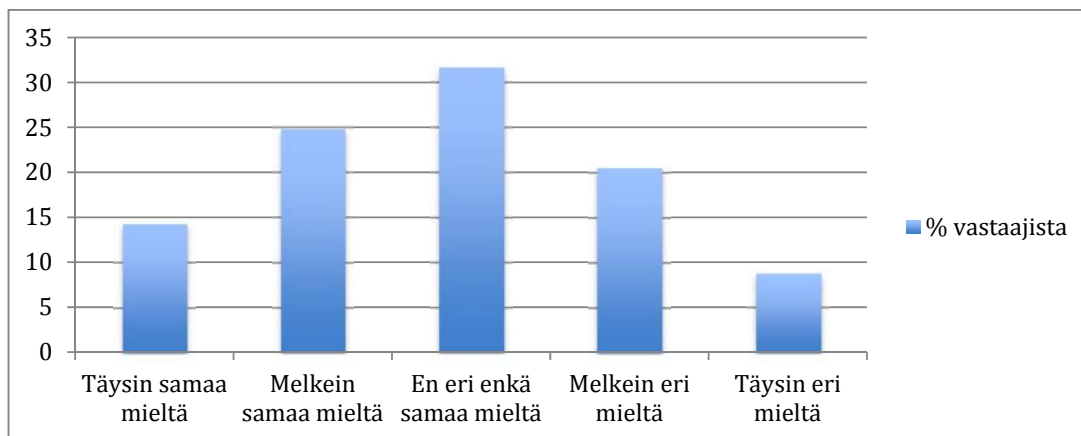
Kuvio 9 Saan enemmän mielihyvää siitä, että käytän rahat heti kuin säästämisestä pitkälle aikavälille

Atkinsonin ja Messyn (2012) mukaan finanssilukutaitoinen henkilö vastaa taloudellisiin sitoumuksiinsa ajallaan välttyäkseen ylimääräisiltä taloudellisilta ongelmilta, kuten korkokus-

tannuksilta. Tästä syystä kyselyn yksi väittämistä kysyi, maksavatko vastaajat laskunsa ajallaan. Suurin osa vastaajista (61%) oli täysin samaa mieltä tai melkein samaa mieltä tämän väittämän kanssa. Tämä väittämä jakoi silti vastaajat hyvin jyrkästi kahteen luokkaan, sillä täysin eri mieltä väittämän kanssa oli 28% vastaajista. (Liite 20) Tämän väittämän kohdalla nousivat esiin erityisesti vanhempiensa luona asuvat opiskelijat, joista yli puolet (53%) ilmoitti etteivät maksa laskujaan ajallaan, mikä oli huomattava ero vuokralla tai omistusasunnossa asuviin opiskelijoihin (Liite 21).

Atkinsonin ja Messyn (2012, 23) mukaan finanssilukutaitoisen henkilö on tietoinen omasta taloudellisesta tilanteestaan. Seuraava väittämä kysyikin vastaajilta, vahtivatko he tarkasti omia taloudellisia asioitaan. Oman taloudellisten asioiden tarkkailu on tärkeää, jotta esimerkiksi tietää, milloin laskut tulee maksaa ja huomaa luvattomat veloitukset omalta tililtään. Tämän väittämän kohdalla vastaajien vastaukset jakautuivat hyvin tasaisesti. Noin puolet myönsi vahtivansa tarkasti asioitaan (vastausvaihtoehdot 1 ja 2), mutta toisaalta vastaajista melkein vastaava määrä ei kokenut vahtivansa talouttaan, joka osoittaa, että heillä on parannuksen varaa tällä osa-alueella. (Liite 22)

Seuraava väittämä liittyi myös säästämiseen ja pitkänajan taloudellisten tavoitteiden asettamiseen, mutta myös asetettujen tavoitteiden konkreettiseen saavuttamiseen. Väittämässä kysymys oli seuraava: ”asetan pitkänajan taloudellisia tavoitteita ja pyrin saavuttamaan ne”. Kysymys ei kuitenkaan tarkentanut sitä, kuinka pitkälle tulevaisuuteen tavoitteiden tuli ulottua tai kuinka merkittäviä niiden tuli olla, jolloin tavoitteet saattoivat olla mitä tahansa tiettyyn tuotteeseen säästämisen ja paremman tulotason tavoittelun välillä. Vastaajista 39% katsoi asettavansa pitkänajan tavoitteita (vastausvaihtoehdot 1 tai 2), mikä on osoitus siitä, että he pohtivat myös tulevaisuuttaan. Kuitenkin suuri osa vastaajista oli eri mieltä tämän väittämän kanssa tai ei osannut vastata koskeeko väittämä heitä vai ei. Tulos indikoi, että suurella osaa vastaajista ei välttämättä ole vastaavanlaisia pitkänajan tavoitteita tai suunnitelmia. (Liite 23) Tulokset on esitetty alla olevassa kuviossa 10.

Kuvio 10 Vastaajien pitkän ajan tavoitteiden asettaminen

Viimeinen väittämä käsitteli rahan käyttämistä. Kaikista vastaajista vain 21% oli täysin tai melkein eri mieltä väittämän ”raha on käyttämistä varten” kanssa (Liite 24). Näin ollen suurempi osa vastaajista näki rahan olevan kuluttamista varten, mikä oli linjassa edellisen väittämän tulosten kanssa. Tulokset viittasivat siis myös siihen, että vastaajat eivät suunnitelleet pitkälle tulevaisuuttaan taloudellisessa mielessä vaan elivät enemmän lyhyen tähtäimen mielitekojensa varassa.

Näiden väittämien tulosten perusteella voidaan tiivistetysti sanoa, että vastaajilla ei välttämättä ollut ainakaan vielä asetettuna pitkän aikavälin tavoitteita, mutta myönteisesti he kuitenkin suhtautuvat säästämiseen. Opiskelijoiden usein tiukan taloudellisen tilanteen ja pienien tulojen valossa tämä tulos oli jossain mielessä odotettavissakin, koska pienen budjetin kanssa kamppailtaessa on vaikea varmasti asettaa näitä pitkän ajan tavoitteita. Huolestuttavaa vastauksissa silti oli näkyvissä oleva asenne huolettomuuteen raha-asioissa, joka ei viittaa hyvään talouden hallintaan ja finanssilukutaitoon.

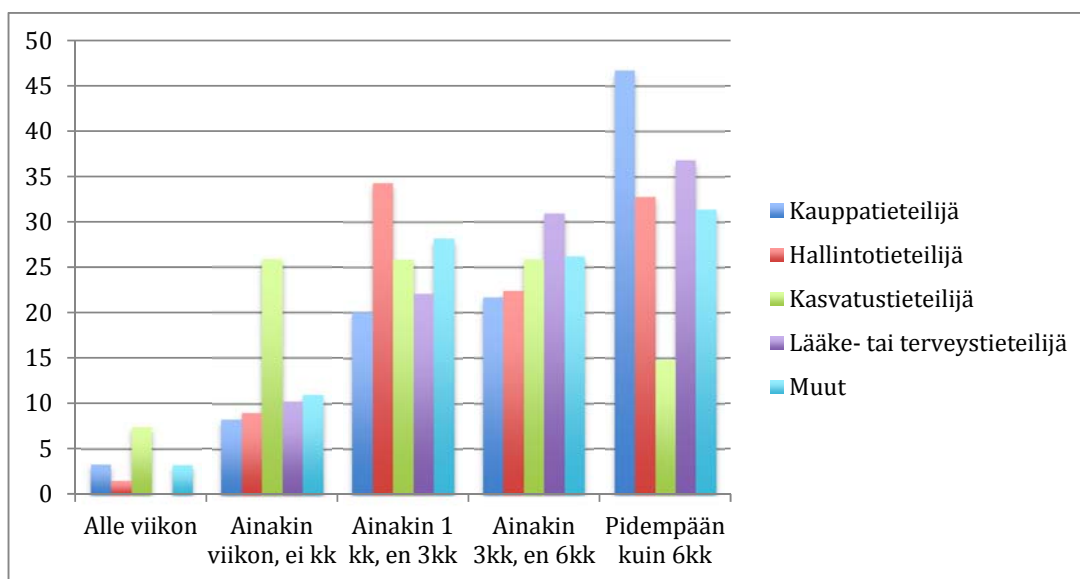
Väittämien kautta selvitettiin jo vastaajien asennetta säästämistä kohtaan, mutta säästämis-käyttäytymistä vielä tarkentava kysymys seurasi väittämien jälkeen (kysymys 18). Kysymys oli seuraava: ”Kuluneen 12 kuukauden aikana, oletko säästänyt rahaa jollakin seuraavista tavoista, riippumatta siitä, onko sinulla rahat vielä tallella?”. Kysymys ei siis eritellyt kuinka pitkään säästämistä harjoitettiin tai kuinka paljon rahaa säästettiin. Vastaajille esitettiin eri vaihtoehtoja, joista he saivat valita useammankin vaihtoehdon halutessaan. Tarkoituksena oli vain selvittää säästävätkö vastaajat ylipäättään vai eivät. Suosituimpia säästämistapoja vastaajien kesken olivat säästäminen pankkitilille tai säästötilille. Vastaajista 21% ilmoitti säästä-

neensä myös sijoittamalla esimerkiksi obligatioihin, osakkeisiin tai rahastoihin. (Liite 25) Erityisesti miehet säästäessään sijoittivat rahojaan (Liite 26).

Erityisesti ensimmäisen vuoden opiskelijat säästivät käteistä kotiin tai lompakkoonsa. Kauppatieteitä ensimmäistä vuotta opiskelevista 28,1% säästi käteistä kotiin tai lompakkoonsa, kun muilla ensimmäisen vuoden opiskelijoilla vastaava luku oli jopa 42%. Viidennen vuoden kauppatieteilijöistä vain 10% säästi tällä tavoin ja muista viidennen vuoden opiskelijoista 24%. (Liite 27) Tutkimuksissa (esimerkiksi Atkinson ym. 2012) lompakkoon säästämistä tai kotiin säästämistä ei ole pidetty indikaationa hyvästä finanssilukutaidosta, koska riski rahan menettämisestä esimerkiksi tulipalossa, ryöstössä tai kotiin murtautumisen seurauksena on suuri.

Seuraavassa kysymyksessä (kysymys 19) selvitettiin vastausta kysymykseen: ”Jos menettäisit pääasiallisen tulonlähteesi, kuinka kauan pystyisit kattamaan elinkustannuksesi lainaamatta rahaa tai muuttamatta?”. Finanssilukutaitoisen henkilön tulisi OECD ja INFE:n (2013, 68) mukaan pystyä kattamaan elinkustannuksensa kolmen kuukauden ajan. Tällaisen taloudellisen puskurin avulla on jo mahdollista varautua hetkelliseen pudotukseen tuloissa, joka voi johtua esimerkiksi työttömyydestä, tapaturmasta tai sairastumisesta. Vastaajien keskuudessa oli varauduttu kohtuullisen hyvin ennakoimattomiin pudotuksiin tuloissa. Yli puolet vastaajista pystyi kattamaan elinkustannuksensa ainakin kolme kuukautta tai pidempään. Vain 3% vastaajista selvisi ilman tuloja alle viikon. (Liite 28)

Tämän kysymyksen kohdalla oli huomattavissa eroja eri alojen opiskelijoiden välillä. Huomattavaa oli, että kauppatieteilijöistä lähes puolet (48%) ilmoitti kykenevänsä kattamaan elinkustannuksensa yli kuusi kuukautta. Tämän kysymyksen kohdalla myös lääketieteiden opiskelijat ja hallintotieteiden opiskelijat pärjäsivät hyvin, sillä heistä noin kolmasosa ilmoittaa kykenevänsä kattamaan kustannukset yli kuusi kuukautta. Vastaavasti taas esimerkiksi kasvatustieteiden opiskelijoista yli puolet (59%) selviää noin kuukauden tai vähemmän aikaa, jos he menettävät pääasiallisen tulonlähteesensä. (Liite 29) Tätä voi selittää muun muassa edellisessä osiossa esitelty tulos, jonka mukaan kasvatustieteilijöistä noin puolet eivät työskennelleet lainkaan opiskelujen ohessa, jolloin heille ei myöskään yhtä helposti voi kertyä säästöjä, kun tulojakaan ei ole. Tulokset on esitetty alla kuviossa 11.

Kuvio 11 Opiskelualojen erot elinkustannusten kattamisessa

Päivittäistalouden hallinnan kykyä kartoitettaessa kysyttiin myös vastaajilta, ovatko he yksin vastuussa päivittäisistä taloudellisista päätöksistä (kysymys 9) ja suunnittelevatko he talouttaan etukäteen eli budjetoivatko he tulojaan ja menojaan (kysymys 10). Suurin osa vastaajista oli yksin vastuussa päivittäisistä päätöksistä raha-asioissa (65%), mikä tarkoittaa, että suuri osa vastaaja joukosta ei päätöksillään vaikuta muiden henkilöiden taloudelliseen hyvinvointiin kuin omaansa. (Liite 30) Tällöin riskinotto raha-asioissa koskee vain heidän omaa hyvinvointiaan, eikä riskiä joudu kantamaan kukaan muu heidän lisäksi.

Budjetin pitäminen nähdään osana hyvää päivittäistalouden hallintaa. Se auttaa yksilöä pysymään tietoisena omasta taloudellisesta tilanteestaan ja samalla myös suunnittelemaan rahojen käyttöä. Suurin osa vastaajista (68%) suunnitteli talouttaan etukäteen (Liite 31). Tulosten mukaan erityisesti talouttaan etukäteen suunnittelivat vastaajat, jotka asuivat omistusasunnossa. Heillä luonnollisesti on sitoumuksia asuinmuotonsa kautta, joka velvoittaa budjetoimaan ainakin osan tuloista esimerkiksi lainan hoitoon. Samassa linjassa vähiten talouttaan suunnittelivat vanhempien luona asuvat, joilla puolestaan on hyvin vähän mitään sitoumuksia asuinmuotonsa vuoksi. (Liite 32)

4.3.3 Opiskelijoiden tietämys finanssitilanteista

Finansssituotteiden muuttuessa ajan mukana yhä monimutkaisemmiksi ja vaikeammin ymmärrettäviksi, kuluttajat tarvitsevat finanssilukutaitoa enemmän kuin aikaisemmin kyetäkseen arvioimaan ja vertailemaan saatavilla olevia tuotteita (OECD 2005, 36). Ilman perustason tietämystä tarjolla olevista tuotevaihtoehdoista ja palveluista on vaikea päätyä ostamaan omiin tarpeisiin sopivia tuotteita markkinoilta. Tästä syystä kyselyssä selvitettiin vastaajien tietämystä finansssituotteista ja heidän tapaansa valita finansssituotteita.

Opiskelijoiden tietämystä finansssituotteista mittaava osio sisälsi yhteensä neljä kysymystä (kysymykset 11-14). Ensimmäisessä kysymyksessä (kysymys 11) pyydettiin vastaajia kertomaan, ovatko he kuulleet aikaisemmin jostakin finansssituotteesta vai eivät. Vaihtoehtoina oli erilaisia finansssituotteita: eläkerahasto, sijoitusrahasto, asuntolaina, luottokortti, kulutusluotto, säästötili, pikavippi, vakuutus, osake ja joukkovelkakirjalaina. Tunnistetuimpia finansssituotteita kaikkien vastaajien joukossa olivat asuntolaina, luottokortti, säästötili, pikavippi, osake ja vakuutus. Vaikeimmaksi tunnistettavaksi tuotteeksi osoittautui joukkovelkakirjalaina, jonka tunnisti vain 67% kaikista vastaajista. Myös kulutusluotto oli vieraampi käsite, mutta senkin tunnisti 84% vastaajista. (Liite 33)

Finansssituotteiden tunnistamisessa oli huomattavissa eroja eri alojen opiskelijoiden välillä. Kaikkien vastaajien joukossa huonoiten tunnistetun tuotteen eli joukkovelkakirjalainan tunnistivat kaikki kauppatieteilijät ja suuri osa hallintotieteiden lukijoista, kun muiden aineiden opiskelijoista vain hieman yli puolet oli kuullut joukkovelkakirjalainasta (Liite 34). Vertailtaessa eri opiskelualojen opiskelijoita keskenään voitiin havaita, että kauppatieteilijöistä kaikki tunnistivat tuotteina eläkerahaston ja sijoitusrahaston, riippumatta siitä oliko kyseessä ensimmäisen vai viidennen vuoden opiskelija. Muiden alojen opiskelijoiden joukossa taas oli huomattavissa, että ensimmäisen vuoden opiskelijat tunnistivat huonommin sijoitusrahaston tuotteena kuin viidennen vuoden opiskelijat ($P 0,096$) (Liite 35). Muiden alojen opiskelijoiden joukossa eläkerahasto oli myös huonommin tunnistettavissa kuin kauppatieteilijöiden kesken ($P 0,015$) (Liite 36).

Verrattaessa kaikkien opiskelualojen ensimmäisen vuoden ja viidennen vuoden opiskelijoita 90,8% viidennen vuoden opiskelijoista tunnisti kulutusluoton tuotteena, kun vastaava luku ensimmäisen vuoden opiskelijoilla oli 80% (Liite 37). Kulutusluotonkin kohdalla kauppatieteilijöistä lähes kaikki (97%) olivat kuulleet tuotteesta, kun muiden opiskelijoiden kohdalla tunnistus oli 80 prosentin tasolla ($P 0,053$) (Liite 38). Kauppatieteilijöillä oli siis parempi tie-

tämys useista esitetyistä vaihtoehtoina olleista finansssituotteista verrattuna muiden alojen opiskelijoihin.

Finansssituotteiden tunnistamisessa oli eroja myös naisten ja miesten välillä. Miehet tunnistivat koko kohderyhmässä vieraammat finansssituotteet paremmin kuin naiset. Miehillä naisia paremmin tunnetumpia tuotteita olivat sijoitusrahasto (P 0,003) ja joukkovelkakirjalaina (P 0,013). (Liite 39)

Seuraava kysymys tässä osiossa koski samoja finansssituotteita kuin edellinenkin, mutta vastaajien piti selvittää omistavatko he tai ovatko he joskus omistaneet kyseisiä tuotteita yksin tai jonkun kanssa (kysymys 12). Kaikista finansssituotteista vakuutus osoittautui yleisimmäksi finansssituotteeksi vastaajien kesken, sillä 80% vastaajista omisti tai oli joskus omistanut vakuutuksen. Lähes yhtä yleinen finansssituote vastaajien keskuudessa oli säästötili, jonka omisti tai oli omistanut 72% kaikista vastaajista. (Liite 40)

Vastaajien keskuudessa harvinaisimpiin finansssituotteisiin kuuluivat pikavippi ja kulutusluotto, mutta luottokortti oli tai oli ollut kuitenkin yli puolella vastaajista (Liite 41). Erityisesti miehillä oli useammin luottokortti kuin naispuolisilla vastaajilla. Miehistä jopa 62% omisti luottokortin kun naisilla vastaava luku oli 47% (Liite 42).

Sijoitustuotteita omisti vähemmistö vastaajista. Sijoitusrahastot ja osakkeet olivat lähes yhtä yleisiä, kun taas joukkovelkakirjalainan oli omistanut vain 6% vastaajista. (Liite 43) Kyselyn tulokset osoittivat, että miehet omistivat enemmän sijoitustuotteita kuin naiset. Sijoitusrahastot (P 0,000) ja joukkovelkakirjalainat olivat paljon yleisempiä finansssituotteita miesten kuin naispuolisten opiskelijoiden kesellä. (Liite 44 ja Liite 45) Myös osakkeiden omistuksessa oli eroa sukupuolien välillä. Miehistä melkein puolet (46%) omisti tai oli omistanut osakkeita, kun naisilla vastaava luku oli vain 28%. (Liite 46)

Kysymyksessä 13 kysyttiin finansssituotteen valintatavasta. Yksilön käyttäytyminen hänen valitessaan finansssituotetta on yksi tärkeä näkökulma tarkasteltaessa heidän finanssilukutaitoaan. Atkinsonin ja Messyn (2012, 26) mukaan ennen finansssituotteen valintaa olisi tärkeää tutustua tarjolla oleviin tuotteisiin tai pyytää neuvoa riippumattomalta asiantuntijalta. Näin kasvaa todennäköisyys, että finansssituote vastaa yksilön tarpeita. Finansssituotteita ei yleensä osteta viikoittain, jos edes kuukausittain, joten kyselyssä kysyttiin: ”Mikä seuraavista vaihto-

ehdoista kuvaa parhaiten tapaa, millä yleensä valitset finansssituotteen?”. Vastaajille annettiin viisi vastausvaihtoehtoa.

Tulosten mukaan vastaajista suurin osa (54%) vertaili eri vaihtoehtoja eri yhtiöiltä, joka osoittaa, että he pyrkivät löytämään sopivan ratkaisun tuotteiden joukosta omiin tarpeisiinsa. Vähän reilu viidesosa (22%) vastaajista oli selkeämmin yhden yhtiön asiakkaita, mutta harkitsivat silti eri vaihtoehtoja tältä yhdeltä yhtiöltä. Yllättävän moni vastaajista ei kuitenkaan osannut määritellä (14%), kuinka valitsee yleensä finansssituotteen. Tämä viittaa heikkoon kykyyn valita sopivia finansssituotteita. (Liite 47)

Finansssituotteen valintatapa oli riippuvainen opiskelijoiden opiskeluvuodesta ($P\ 0,017$). Oli huomattavissa, että viidennen vuoden opiskelijoista suurempi osa (63%) vertailee eri tuotteita eri yhtiöiltä kuin ensimmäisen vuoden opiskelijoista (50%) puolet ilmoittaa vertailevansa eri yhtiöiden tuotteita. (Liite 48) Tämä voi johtua siitä, että ensimmäisen vuoden opiskelijoista suurempi osa on ensimmäistä kertaa ylipäätään valitsemassa finansssituotteita itselleen. Ne voivat olla tuotteina vieraita, jolloin ilman ulkopuolista tukea tehtävä vertailu niiden ominaisuuksien suhteen voi olla haastavaa aluksi. Kuitenkin finansssituotteiden ominaisuudet usein konkretisoituvat kuluttajalle vasta ostopäätöksen teon jälkeen.

4.4 Taloudellinen tietämys

Taloudellinen tietämys on yksi finanssilukutaidon kolmesta osa-alueesta. Atkinsonin ja Mes-syn (2012, 16) mukaan taloudellisella tietämyksellä tarkoitetaan perus tietämystä ja ymmärrystä taloudellisista peruskonsepteista sekä kykyä soveltaa tätä tietämystä erilaisissa taloudellisissa yhteyksissä tarpeen mukaan. Kyselyssä kysyttiin tästä syystä erilaisia taloudellista tietämystä kartoittavia kysymyksiä eri peruskonsepteista, kuten riskistä, korosta tai inflaatiosta.

Taloudellista tietämystä mittaava osio sisälsi yhteensä kuusi kysymystä. Ensimmäisessä kysymyksessä (kysymys 20) pyydettiin vastaajia jakamaan 1000 euroa tasan viiden veljeksen kesken. Tähän kysymykseen osasivat vastata lähes kaikki oikein (98%) ja kysymys olikin yksinkertaisesta päässälaskusta vaativasta jakolaskusta, joka ei sinänsä vielä edellyttänyt taloudellisten termien tuntemista. (Liite 49)

Harvemmat vastaajat osasivat kuitenkin antaa oikeaa vastausta seuraavaan kysymykseen (kysymys 21), jonka tarkoituksena oli selvittää, kuinka opiskelijat ymmärsivät inflaation vaikutuksen rahan arvoon. Kaikista vastaajista 73% osasi vastata kysymykseen oikein (Liite 50). Opiskelijoiden pääaineella oli merkittävää vaikutusta heidän vastauksiinsa ($p=0,002$). Parhaiten inflaation vaikutuksen ymmärsivät kauppatieteilijät (85%) ja lääketieteen tai terveystieteiden opiskelijat (85%). Huonoiten käsitteen ymmärsivät kasvatustieteilijät, joista vain 59% vastasi kysymykseen oikein ja jopa 19% vastasi ”En tiedä”. (Liite 51) Pääaineen lisäksi inflaation ymmärtämisessä oli eroja sukupuolten välillä ($p=0,003$). Miehet ymmärsivät inflaation merkityksen naisia paremmin. Heistä 81% vastasi kysymykseen oikein, kun naisilla vastaava tulos oli vain 70%. (Liite 52)

Vastausten perusteella koron maksaminen lainalle (kysymys 22) oli hyvin ymmärretty konsepti opiskelijoiden joukossa. Opiskelijoita edellytettiin laskemaan päässä korko lainalle ja täyttämään vastaus avoimeen kenttään, joten tässä kysymyksessä ei ollut mahdollisuutta arvaata oikeata vastausta. Opiskelijoista 99% vastasi kysymykseen oikein. (Liite 53)

Opiskelijoille oli vaikeampaa laskea yksinkertainen prosenttilasku kuin tehdä jakolasku. Kysymyksessä 23 pyydettiin laskemaan kahden prosentin korko sadan euron talletukselle. Kaikista vastaajista kuitenkin 94% osasi vastata tähän kysymykseen oikein. (Liite 54) Seuraava kysymys (24) vaikutti olevan vielä vaikeampi, kun vastaajia pyydettiin laskemaan korkoa korolle, vaikka kysymys sisälsi myös vastausvaihtoehdot, mistä valita. Erityisen huonosti kysymykseen osasivat vastata kasvatustieteiden opiskelijat, joista alle puolet (44%) antoivat oikean vastauksen. Lääketieteiden lukijoista taas jopa 85% vastasi kysymykseen oikein. Kauppatieteiden lukijoista puolestaan 80% vastasi kysymykseen oikein. (Liite 55) Myös sukupuolella oli vaikutusta, sillä miehistä 85% osasi vastata kysymykseen, kun naisista vain 71% antoi oikean vastauksen. (Liite 56)

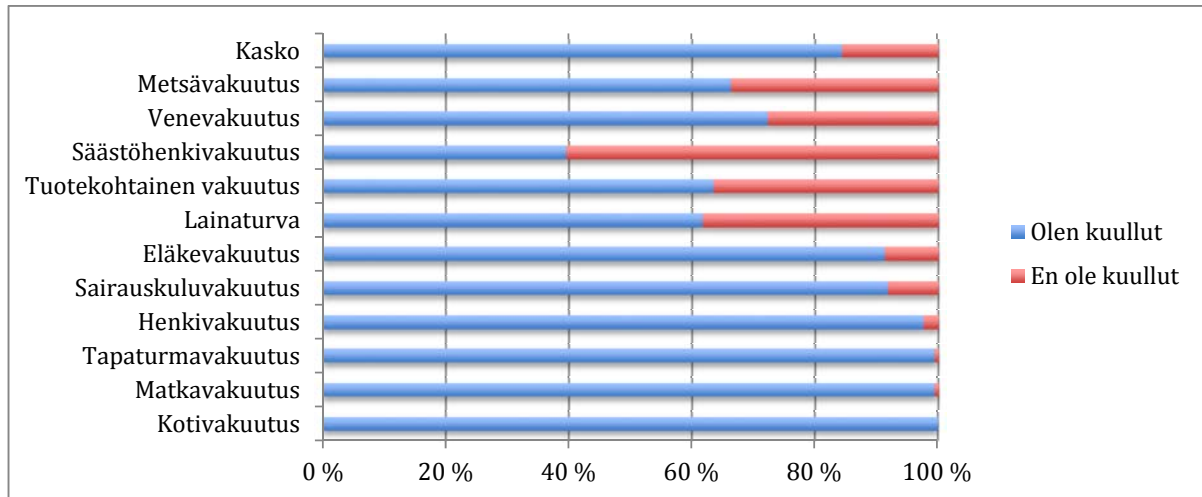
Opiskelijoiden piti laskutehtävien lisäksi vastata erilaisiin väittämiin taloudellista tietämystä mittaavassa osiossa (kysymys 25). Suurin osa vastaajista (83%) tiesi, että inflaatio tarkoitti elinkustannusten nousua. Lisäksi vastaajista suurin osa ymmärsi, että korkean tuotto-odotuksen sijoitus omaa myös yleensä korkean riskin (95%). Vastaajat ymmärsivät myös, että riskiä voidaan pienentää hajauttamalla. (Liite 57)

Taloudellista tietämystä mittaavissa kysymyksissä havaittiin joitakin eroja esimerkiksi eri pääaineiden lukijoiden ja sukupuolien välillä. Huonoiten tässä osiossa pärjäisivät kasvatustieteiden lukijat ja parhaimpiin tuloksiin yltivät kauppatieteilijät, lääketieteilijät ja hallintotieteilijät. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että kauppatieteiden ja hallintotieteiden opinnot sisältävät paljon kysytyn termistön käsittelyä, jonka kautta he ovat tulleet tutuiksi käsitteiden kanssa ja muodostaneet ymmärryksen niistä. Toisaalta lääketieteen opiskelijoilla ei samanlaisia taustaa ole, mutta heidän opintonsa taas sisältävät paljon laskentaa, joka auttaa esimerkiksi yksinkertaisten laskutoimitusten tekemisessä. Kokonaisuudessa tässä osiossa tietämys oli hyvällä tasolla. Tilastollisesti merkittäviä eroja ei ollut huomattavissa esimerkiksi ensimmäisen ja viidennen vuoden opiskelijoiden välillä.

4.5 Ymmärrys vakuutusasioista

Vakuutusasioiden osaamista mittaavassa osiossa oli yhteensä seitsemän kysymystä. Kysymyksillä pyrittiin mittaamaan vastaajien tietämystä vakuutuksista ja kartoittamaan heidän ymmärrystään heitä kohtaavista riskeistä. Kysymykset keskittyivät vakuutustuotteiden tunnistamiseen, väittämiin vakuutustuotteista, vakuutustuotteen hankintaan vaikuttaviin tekijöihin sekä suurimpiin riskeihin vastaajien elämässä.

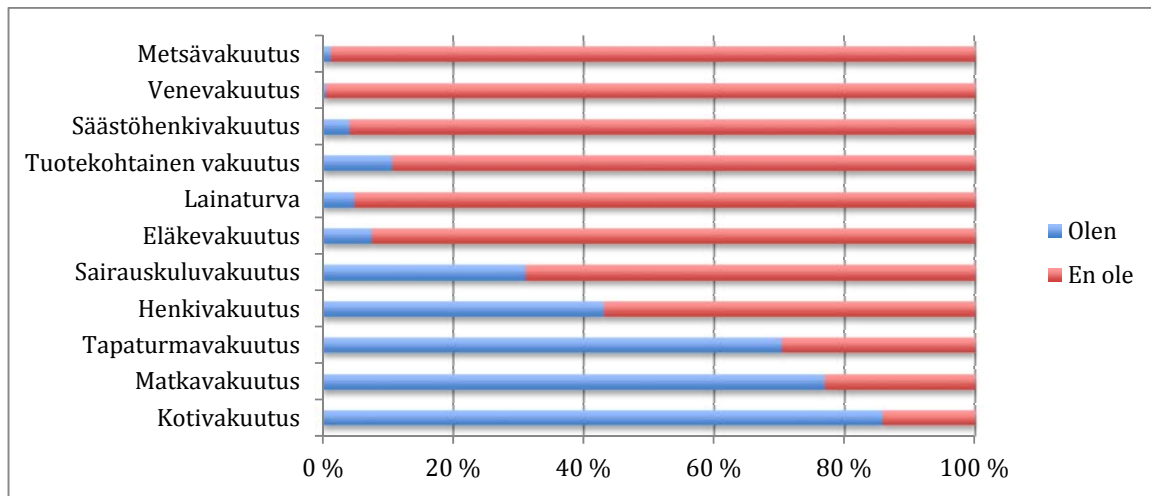
Osion ensimmäisessä kysymyksessä (kysymys 26) pyydettiin vastaajia tunnistamaan, mistä vakuutustuotteista he olivat aikaisemmin kuulleet. Vaihtoehtoisiksi tarjottiin: kotivakuutus, matkavakuutus, tapaturmavakuutus, henkivakuutus, sairauskuluvakuutus, eläkevakuutus, lainaturva, tuotekohtainen vakuutus, säästöhenkivakuutus, venevakuutus, metsävakuutus ja kasvovakuutus. Kaikki vastaajat tunnistivat hyvin koti-, matka-, tapaturma-, henki-, sairauskulu- ja eläkevakuutuksen (yli 90% vastaajista). Hankalammaksi tunnistettavaksi osoittautui lainaturva, metsävakuutus ja tuotekohtainen vakuutus, jotka tunnisti vain reilu 60% vastaajista. Säästöhenkivakuutuksen tunnisti vain 40% kaikista vastaajista, joka osoittautui hankalimmaksi vakuutustuotteeksi tunnistaa kohderyhmässä. (Liite 58) Kuviossa 12 on esitetty vakuutustuotteiden tunnistettavuus.

Kuvio 12 Vakuutustuotteiden tunnistaminen

Eroja oli huomattavissa ensimmäisen ja viidennen vuoden opiskelijoiden välillä vertailtaessa heidän kykyään tunnistaa koko ryhmässä hankalammin tunnistettavia vakuutustuotteita. Lainaturvan tunnsti viidennen vuoden opiskelijoista 70%, mutta ensimmäisen vuoden opiskelijoista vain vähän yli puolet eli 57% ($p=0,006$) (Liite 59). Säästöhenkivakuutuksen tunnsti puolet viidennen vuoden opiskelijoista, ku ensimmäisen vuoden opiskelijoista tuotteen tunnsti vain kolmasosa (34%) vastaajista ($P=0,001$) (Liite 60).

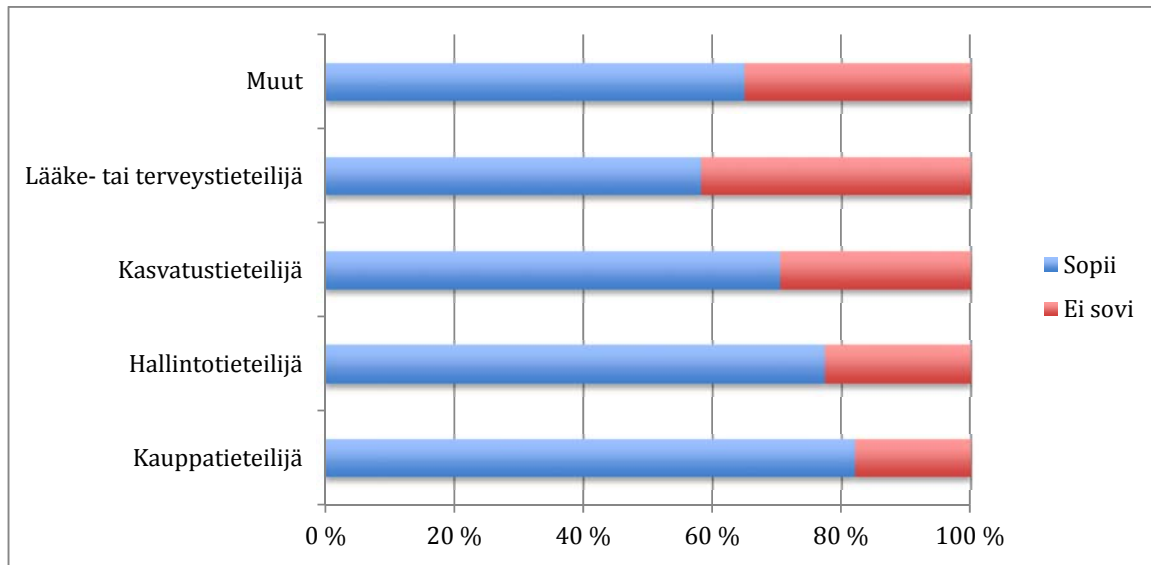
Osion seuraavassa kysymyksessä (kysymys 27) selvitettiin, mitä vakuutuksia vastaajat ovat omistaneet. Yleisin vakuutus vastaajien keskuudessa oli kotivakuutus ja sen oli omistanut 86% vastaajista. Seuraavaksi yleisin vastaajien keskuudessa oli matkavakuutus, joka oli ollut 77% vastaajista. Kuten kuviosta 13 näkyy, harvinaisimpia vakuutuksia vastaajien joukossa olivat metsävakuutus (1%), venevakuutus (0,5%), säästöhenkivakuutus (4%), lainaturva (5%) ja eläkevakuutus (8%). (Liite 61)

Kuvio 13 Vakuutustuotteiden omistaminen

Seuraavaksi esitettiin vastaajille erilaisia väittämiä liittyen vakuutuksiin (kysymys 28). Väittämällä kartoitettiin osittain vastaajien asennetta vakuutustuotteita kohtaan ja toisaalta kiinnostusta tutustua vakuutustuotteiden ehtoihin sekä ymmärtää vakuutustuotteita. Ensimmäisen väittämän mukaan vapaaehtoinen vakuutus on välttämätön sosiaaliturvan täydentämiseksi. Tämä väittämä jakoi kaikki vastaajat melkein kahtia. Kuitenkin yli puolet katsoi tämän väittämän sopivan heihin (56%). (Liite 62) Väittämä ei jakanut selkeästi eri opintoalojen opiskelijoita tai vuosiluokkia. Seuraava väittämä väitti, että vastaaja oli kartoittanut omat ja perheensä riskit sekä koko nykyisen vakuutusturvansa riittäväksi. Tarkasteltaessa muita kuin kauppatieteiden opiskelijoita oli huomattavissa, että viidennen vuoden opiskelijat uskoivat väittämän sopivan heihin paremmin (78%) kuin ensimmäisen vuoden opiskelijat (69%). (Liite 63) Kaikista opiskelijoista 73% uskoi väittämän sopivan heihin, mutta 26% opiskelijoista vielä ei uskonut kaikkien riskien olevan katettuina. (Liite 64)

Kolmas ja neljäs väittämä käsittelivät vakuutusehtoja sekä vastaajien ymmärrystä vakuutusten korvaavuudesta. Opiskeluvuodella oli vaikutusta vakuutusehtoihin tutustumiseen. Viidennen vuoden opiskelijoista 75% ilmoitti tutustuneensa vakuutustensa ehtoihin. Ensimmäisen vuoden opiskelijoista näin ilmoitti vain 65%. (Liite 65) Eroja oli huomattavissa myös eri opiskelualojen välillä. Kauppatieteilijöistä jopa 82% ilmoitti tutustuneensa vakuutusehtoihin, mutta esimerkiksi lääketieteen ja terveystieteiden opiskelijoista näin ilmoitti tehneensä vain 42%. (Liite 66) Tämä on esitetty alla olevassa kuviossa 14.

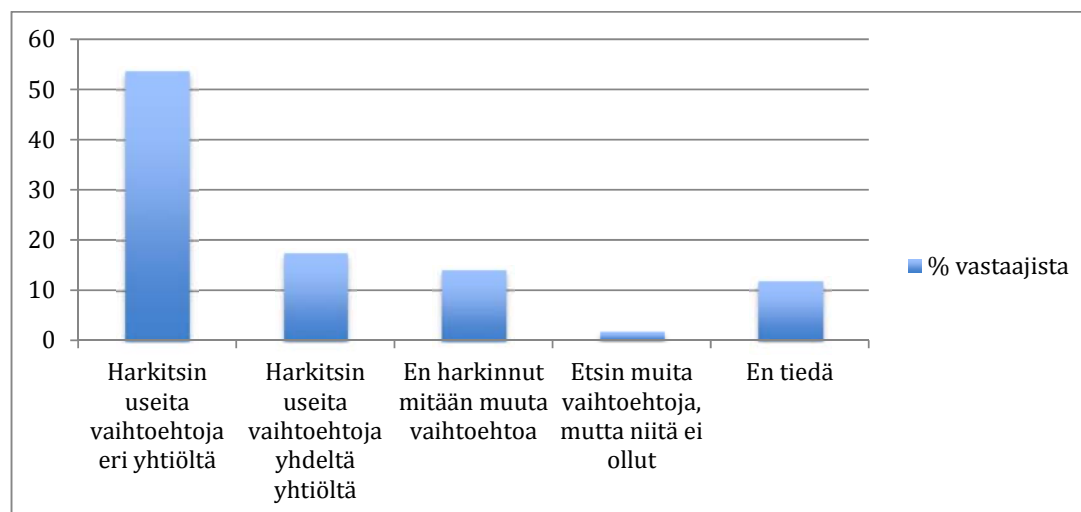

Kuvio 14 Väite: olen tutustunut vakuutusteni vakuutusehtoihin

Vakuutustuotteita on usein pidetty hankalasti ymmärrettävinä tuotteina. Tästä syystä yksi väittämä kysyi, pitävätkö vastaajat vakuutustuotteita helposti ymmärrettävinä. Huomattavissa vastauksista oli, että suurin osa vastaajista piti vakuutustuotteita myös hankalasti ymmärrettävinä. Eroja oli huomattavissa eri alojen opiskelijoiden välillä. Kauppatieteilijöistä vain vähän yli puolet (57%) piti vakuutustuotteita hankalasti ymmärrettävinä, kun muiden alojen opiskelijoilla vastaava luku oli yli 70%. (Liite 67) Eri opiskelualojen opiskelijoiden välillä oli huomattavissa eroja myös, kun kyselyssä kysyttiin, onko vakuutustuotteiden ominaisuuksien ja vakuutusmaksujen vertailtavuus helppoa. Tämänkin väittämän kohdalla kauppatieteilijöistä pienin osa piti vertailua hankalana eli 71%. Muiden alojen opiskelijoilla vastaava luku vaihteli 83% - 92% välillä. (Liite 68) Näiden tulosten perusteella voidaan päätellä, että kauppatieteilijöille vakuutustuotteet ovat hieman helpompia ymmärtää kuin muiden alojen opiskelijoille.

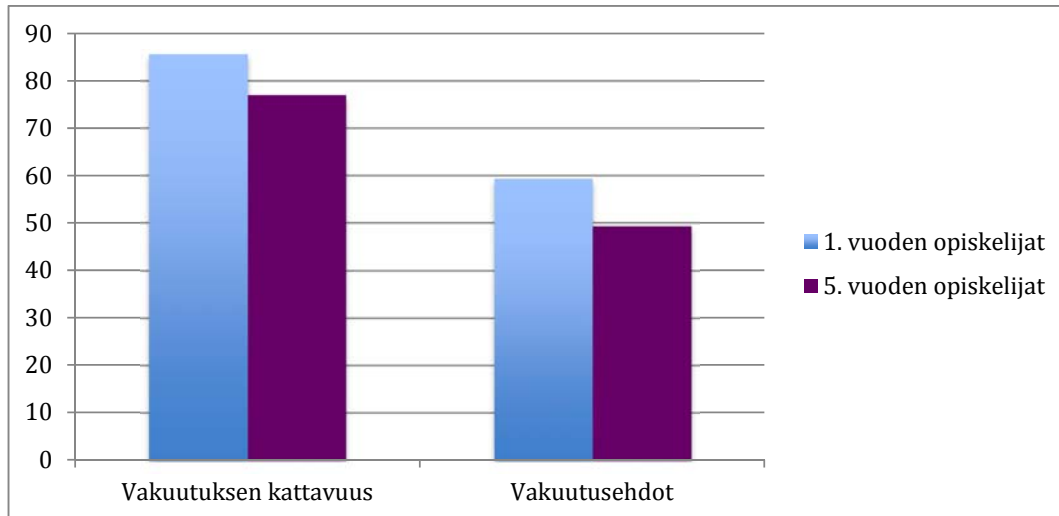
Seuraava kysymys selvitti, miten vastaajat valitsevat vakuutustuotteensa (kysymys 29). Opiskelualalla tai opiskeluvuodella ei ollut vaikutusta vakuutustuotteen valintatapaan. Kaikista vastaajista vähän yli puolet (54%) harkitsi useita vaihtoehtoja eri yhtiöltä ennen kuin teki päätöksensä, jonka seurauksena he varmasti ovat pyrkineet löytämään omiin tarpeisiinsa sopivimman tuotteen. Kuitenkin jopa 12% vastaajista ilmoitti, ettei tiedä, miten on valinnut viimeksi vakuutustuotteen, joka kertoo heikosta valmiudesta valita sopiva tuote omiin tarpeisiin.

(Liite 69) Vakuutusten valintatapojen jakautuminen vastaajien kesken on esitetty alla olevassa kuviossa _.

Kuvio 15 Vakuutusten valintatapa

Vakuutustuotteen valintatavan lisäksi selvitettiin, mitkä tekijät vaikuttavat ostopäätökseen (kysymys 30). Kaikkien vastaajien kesken tärkeimmiksi tekijöiksi nousivat vakuutuksen hinta (90%) ja vakuutusturvan sopivuus omiin tarpeisiin (87%). Vaikka vakuutusturvan sopivuus oli tärkeä tekijä, niin vakuutusehdot otti päätöstä tehdessään huomioon vain vähän yli puolet (56%) vastaajista. Brändi tai vakuutuksenantajan maine vaikutti ostopäätökseen vain alle neljäsosalla vastaajista (24%). (Liite 70) Mielenkiintoista oli huomata, että tämän kysymyksen kohdalla oli eroja nähtävissä eri vuosiluokkien välillä. Ensimmäisen vuoden opiskelijoille merkitsi enemmän vakuutuksen kattavuus ja vakuutusehdot kuin viidennen vuoden opiskelijoille. (Liite 71) Alla olevassa kuviossa on esitetty, kuinka monta prosenttia vuosiluokkien vastaajista ottaa vakuutuksen kattavuuden ja vakuutusehdot huomioon.

Kuvio 16 Vakuutustuotteen eri tekijöiden vaikutus ostopäätökseen

5 PÄÄTELMÄT

5.1 Tutkimusongelmiin vastaaminen

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, minkälainen finanssilukutaidon taso on yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa Tampereen Yliopistossa. Tutkimuksessa analysoitiin yliopisto-opiskelijoiden taloudellista käyttäytymistä, tietämystä ja ymmärrystä, asenteita taloudellisia asioita kohtaan ja mitattiin vakuutusasioiden ymmärtämistä. Tutkimuksen tavoite pyrittiin selvittämään seuraavien tutkimusongelmien kautta, joista seuraava oli tutkimuksen pääongelma:

- Miten yliopisto-opiskelu vaikuttaa finanssilukutaitoon?

Tutkimuksessa oli pääongelman lisäksi kaksi alaongelmaa:

- Vaikuttaako kauppatieteiden opiskelu finanssilukutaitoon?
- Miten vakuutusasioiden osaamista voidaan mitata?

Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, miten yliopisto-opiskelu vaikuttaa finanssilukutaitoon. Tähän ongelmaan haettiin ratkaisua vertailemalla ensimmäisen ja viidennen vuoden opiskelijoiden survey-kyselyn tuloksia. Huomattavaa oli, että tilastollisesti merkittäviä eroja ensimmäisen ja viidennen vuoden opiskelijoiden välillä oli huomattavissa todella vähän. Tämän tutkimuksen tulokset kertoivatkin enemmän koko yliopiston opiskelijoiden finanssilukutaidon tasosta. Tämän tutkimuksen perusteella ei siis voida väittää, että yliopisto-opiskelu vaikuttaisi finanssilukutaitoon. Joissakin aiemmissa tutkimuksissa on kuitenkin tunnistettu, että finanssilukutaito on sitä parempi mitä pidempään on opiskellut.

Ensimmäinen alaongelma selvitti, vaikuttaako kauppatieteiden opiskelu finanssilukutaitoon. Hyvin vähän tilastollisesti merkittäviä eroavaisuuksia oli ensimmäisen ja viidennen vuoden kauppatieteilijöiden välillä. Huomattavissa tuloksista oli kuitenkin, että kauppatieteiden opiskelijoiden tietämys finanssituotteista oli parempaa kuin muiden alojen opiskelijoiden. Lisäksi kauppatieteilijät ymmärsivät vakuutus tuotteita paremmin kuin muiden alojen opiskelijat. Kauppatieteilijät ja lääketieteen sekä terveystieteiden opiskelijat pärjäsivät parhaiten myös yksinkertaisten taloudellisten laskutehtävien parissa. Yleisesti kauppatieteilijät kokivat taloudellisen tilanteensa paremmaksi kuin muut ja erottuivat säästämiskäyttäytymisessään muista opiskelijoista edukseen. Tämä tutkimus siis indikoi, että eri alojen yliopisto-opiskelijoiden finanssilukutaidossa on eroja.

Toinen alaongelma selvitti, miten vakuutusasioiden osaamista voidaan mitata. Alaongelman tarkoituksena oli luoda osaksi toteutettua survey-kyselyä vakuutusasioiden ymmärtämistä mittaava osio. Alaongelmaan vastaamiseksi tutkittiin erilaisia aiemmin toteutettuja tutkimuksia ja kartoitettiin niiden perusteella tähän tutkimukseen sopivia vakuutusasioiden osaamista mittaavia kysymyksiä. Lisäksi pohdittiin Suomen vakuutusmarkkinoiden rakennetta ja niiden merkitystä sopivien kysymysten valintaan. Kyselyistä tärkeimmiksi mitattaviksi osa-alueiksi tunnistettiin vakuutus tuotteiden tuntemus, oikeiden vakuutus tuotteiden valitseminen, tekijät, jotka otetaan huomioon vakuutus tuotetta valittaessa, oman elämän riskien tunnistaminen sekä asenne vakuutuksia kohtaan. Näiltä osa-alueilta lisättiin kyselyyn seitsemän kysymystä, joiden koettiin sopivan mittaamaan opiskelijoiden ymmärrystä vakuutusasioista.

5.2 Tutkimuksen tuloksia

Tämän tutkimuksen tuloksia oli mielenkiintoista verrata aiemmin tehtyyn tutkimukseen, vaikka aivan vastaavaa tutkimusta ei olla aiemmin toteutettu. Opiskelijoiden finanssilukutaitoa on silti tutkittu aiemminkin. Aiempien tutkimusten pohjalta voitiin odottaa, että opiskelijat ovat kyvykkäitä toisilla finanssilukutaidon osa-alueilla ja että toisilla olisi vielä parannettavaa.

Aiemmissa finanssilukutaitoa tarkastelevissa tutkimuksissa on huomattu, että usein tulevaisuuden suunnittelu ja säästäminen osoittautuu heikoksi finanssilukutaidon osa-alueeksi vastaajilla. Näin oli myös tässä tutkimuksessa. Suuri osa vastaajista suhtautui myönteisesti säästämiseen, mutta useiden vastaajien kohdalla oli huomattavissa myös huolettomuutta raha-asoiden kanssa, joka saattaa johtaa heidät taloudellisiin vaikeuksiin. Vaikka säästämiseen suhtauduttiin myönteisesti, niin suurella osalla vastaajista ei ollut pitkänajan tavoitteita tai suunnitelmia taloutensa varalle. Raha oli suurimman osan mielestä lähinnä käyttämistä varten. Nämä tulokset olivat odotettavissa, sillä yliopisto-opiskelijat joutuvat usein elämään hyvin pienien tulojen varassa, joista voi olla vaikea säästää.

Suurin osa tämän tutkimuksen vastaajista budjetoit talouttaan tulojen ja menojen kautta, joka viittasi hyvään finanssilukutaitoon. Kuitenkin huolestuttavaa oli, että taloudellisesta tilanteestaan tästä huolimatta oli tietoisia vain puolet vastaajista, joten tämä oli vastaajilla ehdottomasti heikkoa päivittäistalouden hallintaa osoittava merkki. Erityisesti opiskelijoista nousivat esiin vielä vanhempiensa luona asuvat opiskelijat, jotka eivät usein suunnitelleet tulevaisuutta ja heistä yli puolet jättivät laskunsa maksamatta ajallaan.

Kokonaisuudessaan yliopisto-opiskelijat tunnistivat finansssituotteet hyvin. Tunnistettavuudeltaan hankalimpia finansssituotteita olivat joukkovelkakirjalaina ja kulutusluotto. Huomattavia eroja oli nähtävissä eri opiskelualojen opiskelijoiden välillä ja sukupuolten välillä. Kauppatieteilijät olivat vertailussa parhaiten tietoisia eri tuotteista markkinoilla. Suurin osa vastaajista vertaili eri yhtiöiden finansssituotteita keskenään, joka osoitti, että he haluavat löytää parhaiten omiin tarpeisiinsa sopivan finansssituotteen. Viidennen vuoden opiskelijat vertailivat kuitenkin tuotteita eri tarjoajien välillä useammin kuin ensimmäisen vuoden opiskelijat, joka voi johtua esimerkiksi heidän kertyneestä kokemuksestaan finansssituotteiden ostajina.

Aiemmissa tutkimuksissa on esitetty, että suurin osa nuorista aikuisista ei omaa perustason tietoja korosta, inflaatiosta ja riskin hajauttamisesta. Tässä tutkimuksessa kuitenkin perustietämys taloudellisista asioista oli hyvällä tasolla. Huomattavissa oli joitakin eroja eri opiskelualojen opiskelijoiden ja sukupuolten välillä. Huonoiten tässä osiossa pärjäsivät kasvatustieteiden opiskelijat ja parhaimpiin tuloksiin yltivät kauppatieteiden, lääketieteen tai terveystieteiden opiskelijat. Tämä voi johtua siitä, että kauppatieteiden ja hallintotieteiden opinnot sisältävät paljon kysytyn termistön käsittelyä jo pääsykokeista lähtien. Toisaalta lääketieteiden opiskelijoiden opinnot sisältävät paljon laskentaa, joka auttaa esimerkiksi yksinkertaisten laskutoimitusten laskemisessa.

Vakuutusasioiden osaamista mittaavan osion tuloksena voitiin huomata, että opiskelijat tunsivat vakuutustuotteet suhteellisen hyvin. Yleisimpiä vakuutustuotteita olivat koti-, matka- ja tapaturmavakuutus. Tutkimuksen tuloksista ilmeni, että viidennen vuoden opiskelijat kokivat kattaneensa riskinsä paremmin kuin ensimmäisen vuoden opiskelijat. Suurin osa vastaajista piti vakuutuksia tärkeinä, mitä voitiin odottaa myös aiemmin tehdyn tutkimuksen perusteella. Yleisesti vakuutustuotteiden ymmärtäminen koettiin opiskelijoiden keskuudessa hankalaksi. Mielenkiintoista oli, että kauppatieteilijät kokivat ymmärtävänsä vakuutustuotteita parhaiten, mutta toisaalta pitivät vakuutustuotteiden vertailua muihin verrattuna kaikkein hankalimpana. Tämä voi toisaalta johtua juuri vakuutustuotteiden ymmärryksen tasosta, jonka kautta he tunnistavat vertailtavuuden olevan hankalaa.

Suurin osa tämän kyselyn vastaajista vertaili eri vakuutusyhtiöiden vakuutustuotteita ennen ostopäätöksen tekemistä. Vakuutuksen hinta ja vakuutusturva olivat opiskelijoille tärkeimpiä tekijöitä ennen päätöksen tekoa. Mielenkiintoista oli, että vakuutuksen kattavuus ja vakuutusehdot merkitsivät ensimmäisen vuoden opiskelijoille enemmän kuin viidennen vuoden opiskelijoille. Aiempaan tutkimukseen verrattuna nämä tulokset olivat poikkeavia, koska Atkinsonin, Mckayn ja Collardin (2006) tutkimuksen tulosten mukaan olisi voinut odottaa, että vakuutustuotteiden vertailua tehtäisiin kohderyhmässä harvoin.

Yliopisto-opiskelijoiden finanssilukutaito oli vahvempaa toisilla osa-alueilla ja heikompaa toisilla. Kokonaisuudessaan vastaajien finanssilukutaito oli hyvällä tasolla, mutta huolestuttavinta oli vastaajien suhtautuminen rahan käyttöön ja heidän kykynsä tehdä suunnitelmia tulevaisuuden varalle.

5.3 Tutkimuksen luotettavuus

Aina tutkimusta tehtäessä pyritään välttämään virheiden syntymistä, jotta tutkimuksen tulokset olisivat päteviä ja tästä syystä tutkimuksissa tulisi arvioida tulosten luotettavuutta. Reliaabeliudella tarkoitetaan mittaustulosten toistettavuutta, joka tarkoittaa tutkimuksen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Reliaabelius voidaan todeta esimerkiksi silloin, jos kaksi arvioijaa päätyy samanlaiseen tulokseen tai jos eri tutkimuskerroilla saadaan sama tulos. Validiteetti taas kuvaa mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä sen on tarkoituskin mitata. (Hirsjärvi ym. 2009, 231)

Kvantitatiivisia tutkimuksia varten on kehitetty useita erilaisia tilastollisia menettelytapoja, joiden avulla voidaan arvioida mittareiden luotettavuutta (Hirsjärvi ym. 2009, 231). Tässä tutkimuksessa on käytetty Khiin neliö –testiä mitattaessa saatujen tulosten tilastollista merkittävyyttä. Testin perusteella on päätelty, onko saatu tulos ollut tilastollisesti merkitsevä. Tässä tutkimuksessa on esitetty ainoastaan tuloksia, joiden p-arvo on ollut alle 0,10, vaikka osa tutkijoista pitääkin 0,05:n ja 0,10:n väliin jääviä tuloksia tilastollisesti suuntaa antavina ja yli 0,05:n meneviä tuloksia satunnaisina. P-arvo on tutkimuksessa ilmoitettu kaikkien tulosten yhteydessä, jotta tuloksen tilastollinen pätevyys olisi lukijalle mahdollisimman helposti nähtävissä. Suurin osa tutkimuksessa esitetyistä tuloksista ovat kuitenkin tilastollisesti merkitseviä eli p-arvo on Khiin neliö –testin mukaan alle 0,05. Suuntaa antavia tuloksia (p on 0,05:n ja 0,10 välillä) on silti haluttu myös esittää, mikä vaikuttaa tutkimuksen reaabeliuteen jossain määrin kielteisesti.

Tarkasteltaessa tutkimuksen validiteettia on täytynyt pohtia, onko tutkimuksen tutkimusmenetelmällä ollut kykyä mitata juuri sitä, mitä sen on ollut tarkoituskin mitata. Tämän tutkimuksen tutkimusmenetelmänä käytettiin survey-kyselyä. Survey-kyselyn pohjalla on ollut OECD:n kysely finanssilukutaidosta (OECD INFE 2011), joka on alun perin luotu kahdek-

santoista eri finanssilukutaitoa mittaavan kyselyn perusteella, jotka edustavat kansainvälisesti hyväksyttyä tapaa mitata finanssilukutaitoa (OECD INFE 2011, 4). Kysely on testattu pilotti-projektina kolmessatoista eri maassa ja tässä tutkimuksessa käytetty lopullinen versio on kehitetty pilottiprojektista saatujen kommenttien perusteella. Kuitenkin kyselyä on muokattu sopivammaksi tätä tutkimusta varten esimerkiksi muuttamalla kysymyksien finanssituotteita vastaamaan Suomen tuotevalikoimaa ja lisätty vakuutuksiin liittyviä kysymyksiä.

Tehtyyn survey-kyselyyn saatiin kohderyhmän koko huomioon ottaen hyvin vastauksia, joiden perusteella pystyttiin tekemään tilastollisia päätelmiä. Koska survey-kyselyn useimmat kysymykset edustivat kansainvälisesti hyväksyttyä tapaa mitata finanssilukutaitoa, voitiin survey-kyselyä pitää validiteetiltaan hyvänä. Vakuutusosion kysymyksistä useimpia oli myös pilotoitu muissa kyselyissä aiemmin, mutta osa kysymyksistä oli kehitetty vain tätä kyselyä varten. Näin ollen niillä on ollut jossain määrin vaikutusta tämän tutkimuksen validiteettiin kielteisesti. Tässä tutkimuksessa saatiin vastauksia esitettyihin tutkimusongelmiin, mutta esitetyt hypoteesit yliopisto-opiskelijan ja kauppatieteiden opiskelun vaikutuksesta finanssilukutaitoon eivät käyneet toteen.

5.4 Jatkotutkimusehdotuksia

Tämä tutkimus oli Suomessa vasta ensimmäinen laatuaan tarkastellen yliopisto-opiskelijoiden finanssilukutaitoa, joten mahdollisuuksia tutkia samaa aihepiiriä eri näkökulmasta tai laajemmin on useita. Tämä tutkimus tarkasteli vielä aika suppeasti yliopisto-opiskelijoiden finanssilukutaitoa ja tietämystä vakuutuksista. Tutkimuksen kohderyhmäksi oli myös valittu ainoastaan ensimmäisen ja viidennen vuoden opiskelijat Tampereen Yliopistosta, joten valtakunnallisesti ja kaikki yliopisto-opiskelijat kattava tutkimus olisi mahdollista tehdä myöhemmin samasta aihepiiristä.

Tässä tutkimuksessa tutkittiin vakuutusasioiden ymmärtämisen mittaamista. Kuten aiemminkin tutkimuksessa todettiin, ei tämän survey-kyselyn puitteissa ollut mahdollista mitata vakuutusosaamista kovinkaan laajasti. Näin ollen yksi jatkotutkimusehdotus olisi tehdä kattavampi vakuutusasioiden osaamista mittaava tutkimus, jossa tutkittaisiin esimerkiksi laajemmin kuluttajien tietoisuutta vakuutustuotteiden korvaavuudesta, vakuutusturvan laajuudesta ja

vakuutusehdoista. Tutkimuksen kohderyhmä voisi olla myös laajempi, koska vakuutusasioiden ymmärtäminen ja omien riskien kattaminen on tärkeä taito jokaiselle kuluttajalle.

Tämän tutkimuksen ulkopuolelle on rajattu sosiodemograafiset tekijät, perhetausta, harrastukset ja vastaajien omat mielenkiinnon kohteet. Jatkossa olisi mielenkiintoista tehdä tutkimus, jossa tutkittaisiin myös näiden muiden tekijöiden merkitystä. Tässä tutkimuksessa esimerkiksi perhetausta näkyi luultavimmin tietämyksessä taloudellisista asioista ja finanssituotteiden omistukseen sekä tunnistamiseen liittyvissä tuloksissa.

LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus

Alkula, Tapani, Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka 1995. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. 1.-2.painos. Juva: WSOY.

Atkinson, Adele, McKay, Stephen, Kempson, Elaine & Collard, Sharon 2006. Levels of financial capability in the UK. Results of a baseline survey. Bristol: University of Bristol.

Atkinson, Adele & Messy, Flore-Anne 2012. Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study. OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions. No. 15. OECD Publishing.

Dixon, Mike 2006. Rethinking Financial Capability. Lessons from economic psychology and behavioural finance.

Goldsmith, Elizabeth 1996. Resource Management for Individuals and Families. Minneapolis: West Publishing.

Finanssialan Keskusliitto 2012. Tulevaisuuden turvaa vakuuttamalla. Vakuutustutkimus 2012.

Harada, Anni 2013. Nuorten aikuisten finanssitietouden tarve elämäntilanteiden muuttuessa. Pro Gradu-tutkielma. Tampereen Yliopisto.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15. Painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Heikkilä, Tarja 2004. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Howcroft, Barry, Hamilton, Robert & Hewer, Paul 2007. Customer involvement and interaction in retail banking: an examination of risk and confidence in the purchase of financial products. Volume 21. Issue 7. 481-491.

Iivari, Juhani, Piirainen, Keijo & Siltaniemi, Aki 2000. Sosiaalinen luototus- toteutus ja ratkaisut: Sosiaalinen luototuksen evaluaatiotutkimuksen raportti I. Stakes. Helsinki.

Johnson, Elizabeth & Sherraden, Margaret 2007. From Financial Literacy to Financial Capability among Youth. Journal of Sociology & Social Welfare. Vol. XXXIV Number 3.

Jokela, Teemu, Lammi, Veera, Lohi, Ilkka & Silvola, Teemu 2009. Vapaaehtoinen henkilövakuutus. Finva. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Järvinen, Raija & Heino, Heli 2004. Kuluttajien palvelukokemuksia vakuutus- ja pankkisektorilta. Kuluttajatutkimuskeskus. Julkaisuja, 3.

Järvinen, Raija & Lehtinen, Uolevi 2005. Services, e-Services and e-Service Innovations – combination of theoretical and practical knowledge. Teoksessa Hannula, Mika, Järvelin, Anne-Mari, Seppä, Marko. Frontiers of E-Business Research 2004. Tampere: Tampere University of Technology and University of Tampere.

Kidwell, Blair & Turrisi, Robert 2004. An examination of college student money management tendencies. Journal of Social Psychology. Volume 25. Issue 5. 601-616.

Lunt, Peter & Livingstone, Sonia 1991. Everyday explanations for personal debt: A network approach. British Journal of Social Psychology. Volume 30. Issue 4. 309-323.

Lusardi, Annamaria, Mitchell, Olivia & Curto, Vilsa 2010. Financial Literacy among the Young: Evidence and Implications for Consumer Policy. Journal of Consumer Affairs. Volume 44. Issue 2. 358-380.

Mak, Vanessa & Braspenning, Jurgen 2012. Errare humanum est: Financial Literacy in European Consumer Credit Law. Journal of Consumer Policy. Vol. 35 Issue 3. 307.

Mandell, Lewis. 1997 Personal financial survey of high school seniors. Jump Start Coalition for Personal Financial Literacy. Washington, D.C.

Mandell, Lewis. 2008 Survey of Personal Financial Literacy Among High School Students.

Mason, Carolyn & Wilson, Richard 2002. Conceptualizing Financial Literacy. Research Series Paper 7/2000. Business School, Loughborough University. London.

Metsämuuronen, Jari 2003. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 2. Painos. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Murphy, Angela 2005. Money, money, money: An exploratory study on the financial literacy of black college students. College Student Journal. 39 (3). 478-488.

Musk, G & Winter, M 1998. Real world financial management tools and practises. Consumer Interests Annual (Online), (44), p19, 6p.

Niemelä, Pauli 2000. Turvallisuuden käsite ja tarkastelukehikko. Teoksessa: Inhimillinen turvallisuus. Toim. P Niemelä & AR Lahikainen, 21-37. Tampere: Vastapaino.

OECD INFE 2011. Measuring Financial Literacy: Core Questionnaire in Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for conducting an Internationally Comparable Survey of Financial literacy. Paris: OECD.

OECD INFE 2013. Toolkit to measure financial literacy and inclusion. Guidance, core questionnaire and supplementary questions.

OECD 2005. Improving Financial Literacy. Analysis of Issues and Policies. OECD Publishing.

OECD 2008. Improving Financial Education and Awareness on Insurance and Pensions. OECD Publishing.

OECDa 2012. Supplementary Questions: Optional Survey Questions for the OECD INFE Financial Literacy Core Questionnaire OECD 2012.

Peura-Kapanen, Liisa. 2005. Kuluttajien rahatalouden hallinta. KTM Rahoitetut tutkimukset, 1/2005. Kauppa- ja teollisuusministeriö. Edita Publishing Oy.

Peura-Kapanen, Liisa & Järvinen, Raija. 2006. Kuluttajien käsityksiä riskeistä, niiden hallinnasta ja sähköisestä vakuuttamisesta. Julkaisuja //2006. Kuluttajatutkimuskeskus.

Peura-Kapanen, Liisa & Lehtinen, Anna-Riitta. 2011. Nuorten taloudellinen osaaminen. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 3.

Peura-Kapanen, Liisa, Nenonen, Sanna, Järvinen, Raija & Kivistö-Rahnasto, Jouni 2007. Kuluttajien arkipäivän riskit ja turvallisuus. Riskeihin liittyvät käsitykset, turvallisuuden edistäminen ja suhtautuminen sähköiseen asiointiin turvallisuuskontekstissa. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 8.

Puustinen, Pekka, Salonen, Jarno & Ahonen, Aki 2007. Ymmärrämmekö toisiamme – sähköiset vakuutuspalvelut lähemmäksi kuluttajaa. Teoksessa: Kuluttajat kehittäjinä. Miten asiakkaat vaikuttavat palvelu- markkinoilla? Kuluttajatutkimuskeskuksen vuosikirja 2007. Toim. M. Lammi, R. Järvinen ja J. Leskinen. Kuluttajatutkimuskeskus. Helsinki.

Raijas, Anu, Uusitalo, Outi. 2012. Nuoret ja talousosaaminen. Kuluttajatutkimuskeskuksen kirjoja 7. Tampereen yliopistopaino.

Rantala, Jukka & Pentikäinen, Teivo. 2009. Vakuutusoppi. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Rantala, Olavi 1998. Kotitalouksien varallisuus 1980-1996. Etla Elinkeinoelämän tutkimuslaitos. Keskusteluaiheita No 638. Helsinki.

Robson, C. 1995. Real world research. A resource for social scientists and practitioner-researchers. 5. Painos. Oxford: Blackwell.

Sunikka, Anne & Peura-Kapanen 2008. Kuluttajien varallisuuden hallinta. Vertaileva tutkimus kuluttajien ja palveluntarjoajien näkemyksistä. Julkaisuja 1/2008. Kuluttajatutkimuskeskus.

Valkama, Elisa, Mutttilainen, Vesa & Tala, Jyrki 2002. Takuulla onnistuu. Takuu-Säätiön taakaustoiminta velkojenjärjestelykeinona vuosina 1991-2001. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Julkaisuja 187. Helsinki

Volpe, Ronald, Chen, Haiyang & Pavlicko, Joseph. 1996. Personal investment literacy among college students: A survey. Financial Practice and Education. 6. 86-94.

Volpe, Ronald & Chen, Haiyang. 1998. An Analysis of Personal Financial Literacy among College Students. Financial Services Review. 7(2). 107-128.

Oikeudelliset lähteet

Laki varallisuus-oikeudellisista oikeustoimista 13.6.1929/228

Vakuutus-sopimuslaki 28.6.1994/543

Vakuutus-yhtiö-laki 18.7.2008/521

Internet lähteet

Braunstein, Sandra & Welch, Carolyn. 2002. Financial literacy: an overview of practise, research and policy. Federal reserve bulletin. (3.10.2012)
<http://www.federalreserve.gov/pubs/bulletin/2002/1102lead.pdf>

Euroopan Komissio. 2007. Komission tiedonanto – Talousvalitus /KOM/2007/0808. (3.10.2012)
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0808:FIN:FI:HTML>

Finanssialan Keskusliitto 2014. Toimialalla oleellinen merkitys kansantaloudelle. (5.5.2014)
http://www.fkl.fi/tietoa_meista/toimiala/Sivut/default.aspx

Finanssialan Keskusliitto 2009. Vakuutus Suomessa. Finanssialan Keskusliiton julkaisuja. (5.2.2013)
http://www.fkl.fi/materiaalipankki/julkaisut/Julkaisut/Vakuutus_Suomessa.pdf

Jyväskylän Yliopiston kauppakorkeakoulu. 2011. TOKATA: Toimijat, kanavat ja tavat kuluttajien taloudellisen osaamisen edistämiseksi. (10.10.2012)

<https://www.jyu.fi/jsbe/tk-palvelut/yhteistyokumppaneille/tokata%20hanke-esittely>

Lassila, Anni. 2012 Suomalaisten velkaantuminen kasvaa huonoista näkymistä huolimatta. Helsingin Sanomat 30.10.2012. (1.11.2012)

<http://www.hs.fi/talous/Suomalaisten+velkaantuminen+kasvaa+huonoista+näkymistä+huolimatta/a1305610931607>

Liikennevakuutuskeskus 2012. Liikennevakuutus. (14.2.2013)

<http://www.lvki.fi/fi/Vakuuttaminen/Liikennevakuuttaminen/>

Mehtonen, Jenni 2012. Maksuhäiriömerkinnät rajussa kasvussa. Yle Uutiset 10.7.2012. (29.1.2013)

http://yle.fi/uutiset/maksuhairiomerkinnaat_rajussa_kasvussa/6211898

OECD 2012. PISA 2012 Financial Literacy Assessment Framework. (29.1.2013)

<http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/46962580.pdf>

Opintopolku 2014. Kuka voi hakea yliopistoon? Opetushallitus ja Opetus- ja kulttuuriministeriö. (5.5.2014)

<https://opintopolku.fi/wp/fi/yliopisto/kuka-voi-hakea/>

Perttu, Jukka. 2012. Pikavippejä myönnettiin lähes sadalla miljoonalla huhti-kesäkuussa. Helsingin Sanomat 14.9.2012

<http://www.hs.fi/talous/Pikavippejä+myönnettiin+lähes+sadalla+miljoonalla+huhtikesäkuussa/a1305599122995>

Potilasvahinkovakuutuskeskus 2012. Potilaan turvana. (14.2.2013)

www.pkv.fi

Studentum 2014. Lääketieteellisen pääsykoe, hakijamäärät ja pisterajat. (5.5.2014)

http://www.studentum.fi/Laaeketieteellisen_paeaesykoe_d6282.html

Studentum 2014. Kauppatieteellisen pääsykoe, hakijamäärät ja pisterajat. (5.5.2014)

http://www.studentum.fi/Kauppatieteen_paeaesykoe_d6275.html

Studentum 2014. Kasvatustieteellisen pääsykoe, hakijamäärät ja pisterajat. (5.5.2014)

http://www.studentum.fi/Kasvatustieteellisen_paeaesykoe_d6281.html

Danske Bank: Kolmannes nuorista ylittää tilinsä ainakin kerran vuodessa. (13.8.2013)

http://www.danskebank.fi/fi-fi/tietoa-danskebankista/media/Tiedotteet/Pages/20110713_Taloustaito_kolmannes-suomalaisnuorista_ylittaa_tilinsa.aspx

Sosiaali ja terveysministeriö 2012. Vakuutusasiat. Vakuutukset turvaavat toimeentulon elämän riskitilanteissa. (14.2.2013)

<http://www.stm.fi/vakuutusasiat>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Velkaantumistilasto (verkkajulkaisu) ISSN=1797-8793.

Helsinki: Tilastokeskus (5.12.2012)

<http://www.tilastokeskus.fi/til/velk/index.html>

Suomen virallinen tilasto (SVT): Kotitalouksien varallisuus (verkkajulkaisu 2009, 4. Suurin velkarasitus nuorilla aikuisilla. Helsinki: Tilastokeskus (5.12.2012)
http://www.tilastokeskus.fi/til/vtutk/2009/vtutk_2009_2011-12-21_kat_004_fi.html

Taloussanommat 2012. Liki kuudetta uhkaa maksuhäiriö. 15.10.2012. (1.11.2012)
<http://www.taloussanommat.fi/raha/2012/10/15/maksuhairiomerkinnaat-lisaantyneet-huolestuttavaa-vauhtia/201239862/139>

Tampereen Yliopisto 2012. Uusista opiskelijoista nyt yli kolmannes miehiä. Tiedote 10.7.2012. (21.1.2013)
<http://www.uta.fi/ajankohtaista/yliopistouutiset/ilmoitus.html?id=75268>

Tilastokeskus. 2011. Varallisuustutkimus (4.10.2012)
http://www.stat.fi/til/vtutk/2009/vtutk_2009_2011-12-21_kat_004_fi.html

Ulkoasiainministeriö 2013. Maatiedosto Yhdysvallat. Hyvä tietää. (27.11.2013)
<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=42891&contentlan=1&culture=fi-FI>

Vitt, Lois A., Anderson, Carol, Kent, Jamie, Lyter, Deanna M., Siegenthaler, Jurg K. & Ward, Jeremy. 2000. Personal Finance and the Rush to Competence: Personal Literacy Education in the U.S. ISFS. (26.9.2012)
<http://www.isfs.org/documents-pdfs/rep-finliteracy.pdf>

Liite 1: KYSELYLOMAKE

Hei,

Tervetuloa vastaamaan kyselyyn finanssilukutaidosta. Kyselyn tarkoituksena on kerätä tietoa Tampereen yliopisto-opiskelijoiden finanssilukutaidosta.

Kysely on osa Tampereen yliopiston vakuutustieteen pro gradu-tutkielmaa.

Aikaa kyselyyn vastaamiseen kuluu arviolta 5-10 minuuttia. Vastauksia käsitellään nimettömänä ja ehdottoman luottamuksellisesti.

Kiitos osallistumisestasi kyselyyn.

PERUSTIEDOT

1. Sukupuoli

- ☐ Nainen
- ☐ Mies

2. Oletko

- ☐ Ensimmäisen vuoden opiskelija
- ☐ Viidennen vuoden opiskelija

3. Opiskeletko

- ☐ Biolääketeknologiaa
- ☐ Informaatiotieteitä
- ☐ Kauppatieteitä
- ☐ Hallintotieteitä
- ☐ Kasvatustieteitä
- ☐ Kieli-, käännös- tai kirjallisuustieteitä
- ☐ Lääketiedettä
- ☐ Terveystieteitä
- ☐ Viestintää, mediaa tai teatteria
- ☐ Yhteiskunta- tai kulttuuritieteitä
- ☐ Muu

4. Ikä**5. Siviilisäät**

- ☐ Sinkku
- ☐ Seurustelen
- ☐ Avoliitossa
- ☐ Avioliitossa

6. Asutko

- ☐ Vanhempien luona
- ☐ Vuokralla
- ☐ Omistusasunnossa

7. Onko sinulla lapsia?

- ☐ On
- ☐ Ei ole

8. Rahoitatko opiskeluasi työnteolla?

- a. En tee töitä opiskelun ohessa
- b. Pääasiassa opiskelen, mutta teen myös osa-aikatoita
- c. Teen pääasiassa osa-aikatoita ja opiskelen siinä sivussa
- d. Olen kokopäiväisesti töissä
- e. Teen satunnaisia keikkatoita
- f. Muu

PÄIVITTÄISTALOUDEN HALLINTA**9. Oletko yksin vastuussa päivittäisistä päätöksistä raha-asioihin liittyen?**

- ☐ Olen
- ☐ En ole

10. Suunnitteletko talouttasi etukäteen eli jaatko tulosi kulutukseen, säästöön ja laskujen maksamiseen?

- ☐ Kyllä
- ☐ En suunnittele

FINANSSITUOTTEET

11. Oletko kuullut seuraavista finanssituotteista?

- ☐ Eläkerahasto
- ☐ Sijoitustili
- ☐ Asuntolaina
- ☐ Luottokortti
- ☐ Kulutusluotto
- ☐ Säästötili
- ☐ Pikavippi
- ☐ Vakuutus
- ☐ Osake
- ☐ Joukkovelkakirjalaina

12. Omistatko tai oletko joskus omistanut seuraavia tuotteita (yksin tai jonkun kanssa)?

- ☐ Eläkerahasto
- ☐ Sijoitustili
- ☐ Asuntolaina
- ☐ Luottokortti
- ☐ Kulutusluotto
- ☐ Säästötili
- ☐ Pikavippi
- ☐ Vakuutus
- ☐ Osake
- ☐ Joukkovelkakirjalaina

13. Mikä seuraavista vaihtoehtoista kuvaa parhaiten tapaa, millä yleensä valitset finanssituotteen?

- a. Harkitsen useita eri vaihtoehtoja eri yhtiöiltä ennen kuin tein päätökseni
- b. Harkitsin useita eri vaihtoehtoja yhdeltä yhtiöltä
- c. En harkinnut mitään muuta tuotetta lainkaan
- d. Katselin/etsin muita vaihtoehtoja, mutta ei ollut muita vaihtoehtoja
- e. En tiedä

14. Kuinka merkittävänä pidät seuraavia tietolähteitä tehdessäsi päätöstä sinulle sopivimmasta finanssituotteesta? Valitse asteikolla 1-5, jolloin 1 tarkoittaa ei lainkaan merkittävä ja 5 erittäin merkittävä.

- a. Internetistä löytynyt tieto
- b. Tuotetta myyvän yrityksen myyjältä saatu tieto
- c. Sanomalehden mainoksesta saatu tieto
- d. Television mainoksesta saatu tieto
- e. Muusta mainoksesta saatu tieto
- f. Tuotevertailusta saatu tieto
- g. Ystävän tai sukulaisen neuvo (ei työskentele finanssialalla)
- h. Ystävän tai sukulaisen neuvo (työskentelee finanssialalla)
- i. Joku muu asiantuntija
- j. Sanomalehden artikkelista saatu tieto
- k. Televisio tai radio-ohjelman kautta saatu tieto
- l. Omat aikaisemmat kokemukset

OMA TALOUS

15. Onko sinulla ollut taloudellisesti tiukkaa viimeisen 12 kuukauden aikana?

- ☐ On ollut
- ☐ Ei ole ollut

16. Miten seuraavat väitteet sopivat sinuun. Valitse asteikolla yhdestä viiteen, jolloin 1 tarkoittaa täysin samaa mieltä ja 5 täysin eri mieltä.

- a. Ennen kuin ostan jotakin harkitsen huolellisesti, onko minulla varaa siihen
- b. Elän tätä päivää varten ja annan huomisen pitää huolta itsestään
- c. Saan enemmän mielihyvää siitä, että käytän rahat heti kuin säästämistä pitkälle aikavälille
- d. Maksan laskuni ajallaan
- e. Vahdin tarkasti omia taloudellisia asioitani
- f. Asetan pitkänajan taloudellisia tavoitteita ja pyrin saavuttamaan ne
- g. Raha on käyttämistä varten

17. Mitä teit viimeksi saadaksesi rahat riittämään, kun tulot eivät kattaneet menoja?

- ☐ Nostin rahaa säästötililtä tai siirsin rahaa säästötilille
- ☐ Vähensin kulutusta, kulutin vähemmän tai olin ilman
- ☐ Myin jotakin, mitä omistin
- ☐ Tein ylitöitä ja tienasin extraa
- ☐ Lainasin ruokaa tai rahaa perheeltä tai ystäviltä
- ☐ Lainasin työnantajalta tai sain ennakkoon palkkaa
- ☐ Käytin luottokorttia
- ☐ Käytin luottokorttia saadakseni käteistä rahaa tai maksaakseni laskuja/ruokaa
- ☐ Otin uuden lainan (pankilta, luottolaitokselta tai pikavipin)
- ☐ Otin lainan epäviralliselta lainanantajalta
- ☐ Ylitin tilini
- ☐ Maksoin laskuni myöhässä
- ☐ Muu
- ☐ Tuloni ovat aina kattaneet menoni

18. Kuluneen 12 kuukauden aikana, oletko säästänyt rahaa jollakin seuraavista tavoista, riippumatta siitä, onko sinulla vielä rahat tallella?

- ☐ Säästin käteistä kotiin tai lompakkooni
- ☐ Säästin pankkitililleni
- ☐ Siirsin rahaa säästötililleni
- ☐ Annoin rahaa perheenjäsenilleni säästettäväksi puolestani
- ☐ Sijoitin rahat (obligatioihin, osakkeisiin tai rahastoihin)
- ☐ En ole aktiivisesti säästänyt

19. Jos menettäisit pääasiallisen tulonlähteesi, kuinka kauan pystyisit kattamaan elinkustannuksesi lainaamatta rahaa tai muuttamatta?

- a. Alle viikon
- b. Ainakin viikon, mutta en kuukautta
- c. Ainakin kuukauden, mutta en kolmea kuukautta
- d. Ainakin kolme kuukautta, mutta en kuutta kuukautta
- e. Pidempään kuin kuusi kuukautta

KYSYMYKSIÄ TALOUSASIOISTA

20. Kuvittele, että viisi veljestä saisi 1000 euroa rahaa. Kuinka paljon jokainen veljistä saisi rahaa, jos rahat jaettaisiin tasan veljesten kesken?

21. Nyt kuvittele, että veljesten täytyy odottaa vuosi saadakseen osuutensa 1000 eurosta ja inflaatio pysyy 2,6 prosentissa. Vuoden päästä he kykenevät osuudellaan ostamaan:

- a. Enemmän kuin he voisivat ostaa osuudellaan tänään
- b. Saman verran
- c. Vähemmän kuin he voisivat ostaa tänään
- d. Se riippuu, mitä tavaraa he haluavat rahallaan ostaa
- e. En tiedä

22. Linaat ystävällesi 25 euroa eräänä iltana ja hän maksaa takaisin lainaamasi 25 euroa seuraavana päivänä. Kuinka paljon korkoa hän on maksanut lainalleen?

23. Oletetaan, että laitat 100 euroa säästötillille, jonka korko on vuodessa 2%. Vuoden aikana et laita tilille lisää rahaa, etkä nosta tililtä rahaa. Kuinka paljon tilillä on rahaa ensimmäisen vuoden lopussa, kun korko on maksettu tilille?

24. Ja kuinka paljon rahaa olisi tilillä viiden vuoden päästä?

- a. Enemmän kuin 110 euroa
- b. Tasan 110 euroa
- c. Vähemmän kuin 110 euroa
- d. Sitä ei ole mahdollista päätellä saadusta informaatiosta
- e. En tiedä

25. Ovatko seuraavat väittämät oikein vai väärin?

- a. Sijoitus, jossa on korkea tuotto, omaa myös yleensä korkean riskin
- b. Jos joku tarjoaa sinulle mahdollisuuden tehdä paljon rahaa, liittyy siihen myös usein mahdollisuus menettää paljon rahaa
- c. Korkea inflaatio tarkoittaa elinkustannusten nopeaa nousua
- d. On yleensä mahdollista pienentää riskiä sijoittamalla osakemarkkinoille siten, että ostaa monipuolisesti osakkeita

VAKUUTUKSET

26. Oletko kuullut seuraavista vakuutuksista?

- ☐ Kotivakuutus
- ☐ Matkavakuutus
- ☐ Tapaturmavakuutus
- ☐ Henkivakuutus
- ☐ Sairauskulu vakuutus
- ☐ Eläkevakuutus
- ☐ Lainaturva
- ☐ Tuotekohtainen vakuutus
- ☐ Säästöhenkivakuutus

- ☐ Venevakuutus
- ☐ Myrskyvahingon kattava metsävakuutus
- ☐ Kasko

27. Mitä seuraavista vakuutuksista sinulla on ollut?

- ☐ Kotivakuutus
- ☐ Matkavakuutus
- ☐ Tapaturmavakuutus
- ☐ Henkivakuutus
- ☐ Sairauskulu vakuutus
- ☐ Eläkevakuutus
- ☐ Lainaturva
- ☐ Tuotekohtainen vakuutus
- ☐ Säästöhenkivakuutus
- ☐ Venevakuutus
- ☐ Myrskyvahingon kattava metsävakuutus

28. Mitkä seuraavista väittämistä sopivat sinuun? () Sopii () Ei sovi

- a. Vapaaehtoinen vakuutus on välttämätön sosiaaliturvan täydentämiseksi?
- b. Olen kartoittanut omat ja perheeni riskit ja nykyinen vakuutusturvani on riittävä
- c. Olen tutustunut vakuutusteni vakuutusehtoihin
- d. Tiedän, mitä ottamani vakuutukset korvaavat
- e. Vakuutustuotteet ovat helposti ymmärrettäviä
- f. Vakuutustuotteiden ominaisuuksien ja vakuutusmaksujen vertailtavuus on helppoa

29. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten tapaa, jolla valitset vakuutukset?

- a. Harkitsen useita eri vaihtoehtoja eri yhtiöiltä ennen kuin tein päätökseni
- b. Harkitsin useita eri vaihtoehtoja yhdeltä yhtiöltä
- c. En harkinnut mitään muuta tuotetta lainkaan
- d. Katselin/etsin muita vaihtoehtoja, mutta ei ollut muita vaihtoehtoja
- e. En tiedä

30. Mitkä seuraavista tekijöistä otat huomioon ostaessasi uutta vakuutusta?

- ☐ Hintaa
- ☐ Vakuutuksen kattavuus
- ☐ Vakuutusturvan sopivuus omiin tarpeisiini
- ☐ Vakuutusehdot
- ☐ Brändin tai vakuutusyhtiön maineen
- ☐ Edut, joita saan ostaessani vakuutuksen

31. Missä määrin uskot seuraavien asioiden uhkaavan hyvinvointiasi nykyisessä elämänvaiheessa? Valitse asteikolla 1-5, jolloin 1 tarkoittaa ei lainkaan ja 5 tarkoittaa erittäin paljon.

- a. Sairaus
- b. Vastuu lähiomaisen hoivasta
- c. Tapaturma
- d. Tietoturva
- e. Varkaus
- f. Työttömyys
- g. Vuotovahinko

- h. Tulipalo
- i. Työkyvyttömyys
- j. Luonnonilmiön aiheuttama vahinko
- k. Puolison kuolema tai avioero

32. Ovatko seuraavat väittämät mielestäsi oikein vai väärin? () Oikein () Väärin

- a. Henkivakuutus on tarpeellinen kaikille perheille, joilla on lapsia tai lainaa
- b. Sairauksien todennäköisyys on niin pieni, että vapaaehtoista sairauskuluvakuutusta ei tarvita
- c. Lakisääteinen eläketurva takaa riittävän toimeentulon vanhuudessa
- d. Kotivakuutus on tarpeellinen kaikille kotitalouksille
- e. Matkasairaudet ja –tapaturmat kattava matkavakuutus on tarpeellinen aina matkustettaessa

Liite 2: Kirje kyselyn vastaajille

Hei,

Olen kauppatieteiden opiskelija Tampereen yliopistosta ja teen pro gradu -tutkimusta yliopisto-opiskelijoiden finanssilukutaidosta. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää Tampereen yliopiston opiskelijoiden finanssilukutaidon tasoa ja eri pääaineiden opiskelun vaikutusta finanssilukutaitoon. Finanssilukutaitoa kartoitetaan viideltä eri osa-alueelta, jotka ovat: päivittäistalouden hallinta, tulevaisuuden suunnittelu, taloudellinen tietämys, finanssituotteiden valinta ja asenteet taloudellisia asioita kohtaan.

Kyselyn kohderyhmänä ovat kaikki ensimmäisen ja viidennen vuoden opiskelijat Tampereen yliopistosta ja tarkoituksena olisi totta kai saada mahdollisimman edustava otos kaikista eri pääaineista. Vastaajan henkilöllisyys ei paljastu kyselyn missään vaiheessa ja tiedot käsitellään luottamuksellisesti. Kysely on lähetetty yliopiston palvelimelta.

Toivottavasti sinulla on hetki aikaa vastata kyselyyn, joka vie arviolta 5-10 minuuttia. Kyselyyn tulee vastata 14.12.2012 mennessä seuraavan linkin kautta:

<https://elomake3.uta.fi/lomakkeet/8576/lomake.html>

Kiitos vastaamisesta!

Ystävällisin terveisin

Hanna Honkonen

hanna.honkonen@uta.fi

Jos sinulla on aiheesta jotakin kysyttävää, olethan yhteydessä allekirjoittaneeseen. Tutkimuksen ohjaajana toimii vakuutustieteen professori Olli-Pekka Ruuskanen.

Sähköpostiosoitteet on poimittu Tampereen yliopiston opiskelijatietojärjestelmästä, ja viestit lähetetty Yliopistopalveluiden tietohallinnosta. Kyselyn tekijä ei tiedä, kenelle kysely on lähetetty.

Liite 3: Opiskelijoiden sukupuolijakauma

Sukupuoli					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Nainen	292	70,4	70,4	70,4
	Mies	123	29,6	29,6	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Liite 4: Vastaajien ikäjakauma

		IKÄ			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	18-20v	106	25,5	25,6	25,6
	21-24v	135	32,5	32,6	58,2
	25-29v	93	22,4	22,5	80,7
	30-60v	80	19,3	19,3	100,0
	Total	414	99,8	100,0	
Missing	System	1	,2		
Total		415	100,0		

Liite 5: Vastaajien opiskeluala

		Opiskeluala			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Kauppatieteet	61	14,7	14,7	14,7
	Hallintotieteet	68	16,4	16,4	31,1
	Kasvatustieteet	27	6,5	6,5	37,6
	Biolääketeknologia	8	1,9	1,9	39,5
	Lääketiede	48	11,6	11,6	51,1
	Terveystiede	12	2,9	2,9	54,0
	Informaatiotieteet	52	12,5	12,5	66,5
	Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteet	43	10,4	10,4	76,9
	Yhteiskunta- tai kulttuuritieteet	74	17,8	17,8	94,7
	Muu	5	1,2	1,2	95,9
	Viestintä, media tai teatteri	17	4,1	4,1	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Liite 6: Yhdistetyt opiskeluluokat**PÄÄAINE**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Kauppätieteet	61	14,7	14,7	14,7
	Hallintotieteet	68	16,4	16,4	31,1
	Kasvatustieteet	27	6,5	6,5	37,6
	Lääketiede ja terveysala	68	16,4	16,4	54,0
	Muut	191	46,0	46,0	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Liite 7: Vastaajien opiskeluvuosi**Opiskeluvuosi**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ensimmäisen vuoden opiskelija	263	63,4	63,4	63,4
	Viidennen vuoden opiskelija	152	36,6	36,6	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Liite 8: Vastaajien siviilisäät**Siviilisäät**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Sinkku	167	40,2	40,2	40,2
	Seurustelen	76	18,3	18,3	58,6
	Avoliitossa	111	26,7	26,7	85,3
	Avoliitossa	61	14,7	14,7	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Liite 9: Vastaajien asumismuoto

Asumismuoto					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Vanhempien luona	32	7,7	7,7	7,7
	Vuokralla	308	74,2	74,2	81,9
	Omistusasunnossa	75	18,1	18,1	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Liite 10: Vastaajien taloudellinen tilanne

Taloudellisesti tiukka tilanne 12kk aikana					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	On ollut	177	42,7	43,3	43,3
	Ei ole ollut	232	55,9	56,7	100,0
	Total	409	98,6	100,0	
Missing	System	6	1,4		
Total		415	100,0		

Liite 11: Sukupuolien ero taloudellisessa tilanteessa

Taloudellisesti tiukka tilanne 12kk aikana * Sukupuoli Crosstabulation
 % within Sukupuoli

		Sukupuoli		Total
		Nainen	Mies	
Taloudellisesti tiukka tilanne 12kk aikana	On ollut	47,9%	32,2%	43,3%
	Ei ole ollut	52,1%	67,8%	56,7%
Total		100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	8,539 ^a	1	,003		

Continuity Correction ^b	7,912	1	,005		
Likelihood Ratio	8,702	1	,003		
Fisher's Exact Test				,004	,002
Linear-by-Linear Association	8,518	1	,004		
N of Valid Cases	409				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 52,36.

b. Computed only for a 2x2 table

Liite 12: Opiskeluvuoden merkitys verrattuna taloudelliseen tilanteeseen

Taloudellisesti tiukka tilanne 12kk aikana * Opiskeluvuosi Crosstabulation

% within Opiskeluvuosi

		Opiskeluvuosi		Total
		Ensimmäisen vuoden opiskelija	Viidennen vuoden opiskelija	
Taloudellisesti tiukka tilanne	On ollut	38,6%	51,3%	43,3%
12kk aikana	Ei ole ollut	61,4%	48,7%	56,7%
Total		100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	6,264 ^a	1	,012		
Continuity Correction ^b	5,756	1	,016		
Likelihood Ratio	6,247	1	,012		
Fisher's Exact Test				,013	,008
Linear-by-Linear Association	6,249	1	,012		
N of Valid Cases	409				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 64,91.

b. Computed only for a 2x2 table

Tulos on tilastollisesti melkein merkitsevä. 1 vuotisilla vähemmän tiukkaa, mutta suurempi osa asuu vanhempiensa luona..

Liite 13: Eri pääaineilijoiden erot taloudellisessa tilanteessa

Taloudellisesti tiukka tilanne 12kk aikana * PÄÄAINE Crosstabulation

% within PÄÄAINE

		PÄÄAINE					Total
		Kauppatie- teet	Hallintotie- teet	Kasvatus- tieteet	Lääketiede ja terveys- ala	Muut	
Taloudellisesti tiukka tilanne 12kk aikana	On ollut	34,4%	43,3%	59,3%	32,8%	47,6%	43,3%
	Ei ole ollut	65,6%	56,7%	40,7%	67,2%	52,4%	56,7%
Total		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	9,151 ^a	4	,057
Likelihood Ratio	9,235	4	,055
Linear-by-Linear Association	1,665	1	,197
N of Valid Cases	409		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 11,68.

Tulos suuntaa antava..

Liite 14: Vastaajien työtilanne

Työtilanne

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	En tee töitä opiskelun ohessa	142	34,2	34,2	34,2
	Pääasiassa opiskelen, mutta teen myös osa-aikatöitä	119	28,7	28,7	62,9
	Teen pääasiassa osa-	24	5,8	5,8	68,7

aikatöitä ja opiskelen siinä sivussa				
Olen kokopäiväisesti töissä	52	12,5	12,5	81,2
Teen satunnaisia keikkatöitä	65	15,7	15,7	96,9
Muu	13	3,1	3,1	100,0
Total	415	100,0	100,0	

Liite 15: Työtilanne opitoaloittain

Työtilanne * PÄÄAINE Crosstabulation

% within PÄÄAINE

		PÄÄAINE					Total
		Kauppatie- teet	Hallintotie- teet	Kasvatustie- teet	Lääketiede ja terveysala	Muut	
Työtilanne	En tee töitä opiskelun ohessa	34,4%	26,5%	48,1%	32,4%	35,6%	34,2%
	Pääasiassa opiskelen, mutta teen myös osa-aikatöitä	34,4%	17,6%	22,2%	30,9%	30,9%	28,7%
	Teen pääasiassa osa-aikatöitä ja opiskelen siinä sivussa	4,9%	5,9%		7,4%	6,3%	5,8%
	Olen kokopäiväisesti töissä	9,8%	30,9%	7,4%	8,8%	8,9%	12,5%
	Teen satunnaisia keikkatöitä	13,1%	16,2%	18,5%	16,2%	15,7%	15,7%
	Muu	3,3%	2,9%	3,7%	4,4%	2,6%	3,1%
Total		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	32,261 ^a	20	,041
Likelihood Ratio	29,237	20	,083
Linear-by-Linear Association	1,058	1	,304
N of Valid Cases	415		

a. 10 cells (33,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,85.

Liite 16: Harkinta ennen ostopäätöstä

Ennen kuin ostan jotakin harkitsen huolellisesti, onko minulla varaa siihen

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	86	20,7	20,8	20,8
	2	128	30,8	30,9	51,7
	3	79	19,0	19,1	70,8
	4	92	22,2	22,2	93,0
	5	29	7,0	7,0	100,0
	Total	414	99,8	100,0	
Missing	System	1	,2		
Total		415	100,0		

Liite 17: Asennoituminen tulevaisuuden suunnitteluun

Elän tätä päivää varten ja annan huomisen pitää huolta itsestään

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	41	9,9	9,9	9,9
	2	90	21,7	21,7	31,6
	3	72	17,3	17,3	48,9
	4	119	28,7	28,7	77,6
	5	93	22,4	22,4	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Liite 18: Asumismuodon merkitys asennoitumiseen tulevaisuuden suunnitteluun

Crosstab

% within Asumismuoto

	Asumismuoto	Total
--	-------------	-------

		Vanhempien luona	Vuokralla	Omistusasun- nossa	
Elän tätä päivää varten ja	1	9,4%	10,1%	9,3%	9,9%
annan huomisen pitää huol- ta itsestään	2	25,0%	22,1%	18,7%	21,7%
	3	28,1%	18,8%	6,7%	17,3%
	4	25,0%	28,9%	29,3%	28,7%
	5	12,5%	20,1%	36,0%	22,4%
Total		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2- sided)
Pearson Chi-Square	16,471 ^a	8	,036
Likelihood Ratio	16,985	8	,030
Linear-by-Linear Association	5,967	1	,015
N of Valid Cases	415		

a. 1 cells (6,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,16.

Liite 19: Asennoituminen säästämiseen

Saan enemmän mielihyvää siitä, että käytän rahat heti kuin säästämisestä

pitkälle aikavälille

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	50	12,0	12,0	12,0
	2	65	15,7	15,7	27,7
	3	78	18,8	18,8	46,5
	4	128	30,8	30,8	77,3
	5	94	22,7	22,7	100,0
Total		415	100,0	100,0	

Liite 20: Laskujen maksaminen

Maksan laskuni ajallaan					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	205	49,4	49,4	49,4
	2	50	12,0	12,0	61,4
	3	17	4,1	4,1	65,5
	4	28	6,7	6,7	72,3
	5	115	27,7	27,7	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Liite 21: Asumismuodon vaikutus laskujen maksuun

Crosstab					
% within Asumismuoto					
		Asumismuoto			Total
		Vanhempien luona	Vuokralla	Omistusasunnossa	
Maksan laskuni ajallaan	1	28,1%	52,9%	44,0%	49,4%
	2	6,3%	11,4%	17,3%	12,0%
	3	9,4%	3,2%	5,3%	4,1%
	4	3,1%	7,1%	6,7%	6,7%
	5	53,1%	25,3%	26,7%	27,7%
Total		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	18,715 ^a	8	,016
Likelihood Ratio	17,253	8	,028
Linear-by-Linear Association	2,525	1	,112
N of Valid Cases	415		

a. 4 cells (26,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,31.

Liite 22: Vastaajien omien taloudellisten asioiden vahtiminen

Vahdin tarkasti omia taloudellisia asioitani

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	82	19,8	19,9	19,9
	2	120	28,9	29,1	49,0
	3	96	23,1	23,3	72,3
	4	80	19,3	19,4	91,7
	5	34	8,2	8,3	100,0
	Total	412	99,3	100,0	
Missing	System	3	,7		
Total		415	100,0		

Liite 23: Vastaajien asennoituminen pitkän ajan tavoitteisiin

Asetan pitkänajan taloudellisia tavoitteita ja pyrin saavuttamaan ne

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	59	14,2	14,3	14,3
	2	103	24,8	24,9	39,1
	3	131	31,6	31,6	70,8
	4	85	20,5	20,5	91,3
	5	36	8,7	8,7	100,0
	Total	414	99,8	100,0	
Missing	System	1	,2		
Total		415	100,0		

Liite 24: Asennoituminen rahaan

Raha on käyttämistä varten

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	29	7,0	7,0	7,0
	2	120	28,9	28,9	35,9
	3	181	43,6	43,6	79,5
	4	64	15,4	15,4	94,9
	5	21	5,1	5,1	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Liite 25: Vastaajien säästämismuodot

Säästin pankkitililleni

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ei	171	41,2	41,2	41,2
	Kyllä	244	58,8	58,8	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Siirsin rahaa säästötilleni

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ei	174	41,9	41,9	41,9
	Kyllä	241	58,1	58,1	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Sijoitin rahat (obligatioihin, osakkeisiin tai rahastoihin)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ei	330	79,5	79,5	79,5
	Kyllä	85	20,5	20,5	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Liite 26: Sukupuolen vaikutus säästämiseen sijoittamalla

Crosstab

% within Sukupuoli

		Sukupuoli		Total
		Nainen	Mies	
Sijoitin rahat (obligatioihin, Ei osakkeisiin tai rahastoihin)	Ei	83,9%	69,1%	79,5%
	Kyllä	16,1%	30,9%	20,5%
Total		100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	11,637 ^a	1	,001	,001	,001
Continuity Correction ^b	10,746	1	,001		
Likelihood Ratio	11,035	1	,001		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Association	11,609	1	,001		
N of Valid Cases	415				

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 25,19.

b. Computed only for a 2x2 table

Liite 27: Säästäminen lompakkoon tai kotiin

Crosstab

PÄÄÄINE2				Säästin käteistä kotiin tai lom- pakkooni		Total
				Ei	Kyllä	
Kauppatieteet	Opiskeluvuosi	Ensimmäisen vuoden opiskelija	Count	23	9	32
			% within Opiskeluvuosi	71,9%	28,1%	100,0%
		Viidennen vuoden opiskeli- ja	Count	26	3	29
			% within Opiskeluvuosi	89,7%	10,3%	100,0%
	Total		Count	49	12	61
			% within Opiskeluvuosi	80,3%	19,7%	100,0%
Muut	Opiskeluvuosi	Ensimmäisen vuoden opiskelija	Count	134	97	231
			% within Opiskeluvuosi	58,0%	42,0%	100,0%

Viidennen vuoden opiskeli- ja				Count % within Opiskeluvuosi	93 75,6%	30 24,4%	123 100,0%
Total				Count % within Opiskeluvuosi	227 64,1%	127 35,9%	354 100,0%
Total	Opiskeluvuosi	Ensimmäisen vuoden opiskelija	Count	157	106	263	
			% within Opiskeluvuosi	59,7%	40,3%	100,0%	
	Viidennen vuoden opiskeli- ja	Count	119	33	152		
		% within Opiskeluvuosi	78,3%	21,7%	100,0%		
	Total	Count	276	139	415		
		% within Opiskeluvuosi	66,5%	33,5%	100,0%		

Chi-Square Tests

PÄÄÄINE2		Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Kauppatieteet	Pearson Chi-Square	3,043 ^a	1	,081	,111	,076
	Continuity Correction ^b	2,022	1	,155		
	Likelihood Ratio	3,176	1	,075		
	Fisher's Exact Test					
	Linear-by-Linear Association	2,994	1	,084		
	N of Valid Cases	61				
Muut	Pearson Chi-Square	10,809 ^c	1	,001	,001	,001
	Continuity Correction ^b	10,057	1	,002		
	Likelihood Ratio	11,167	1	,001		
	Fisher's Exact Test					
	Linear-by-Linear Association	10,778	1	,001		
	N of Valid Cases	354				
Total	Pearson Chi-Square	14,950 ^d	1	,000	,000	,000
	Continuity Correction ^b	14,127	1	,000		
	Likelihood Ratio	15,525	1	,000		
	Fisher's Exact Test					
	Linear-by-Linear Association	14,914	1	,000		
	N of Valid Cases	415				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,70.

b. Computed only for a 2x2 table

c. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 44,13.

d. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 50,91.

Liite 28: Elinkustannusten kattaminen toimeentulon menetyksen jälkeen

Kauanko pystyy kattamaan elinkustannukset

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Alle viikon	13	3,1	3,2	3,2
	Ainakin viikon, mutta en kuukautta	45	10,8	11,0	14,2
	Ainakin kuukauden, mutta en kolmea kuukautta	115	27,7	28,2	42,4
	Ainakin kolme kuukautta, mutta en kuutta kuukautta	107	25,8	26,2	68,6
	Pidempään kuin kuusi kuukautta	128	30,8	31,4	100,0
	Total	408	98,3	100,0	
Missing	System	7	1,7		
Total		415	100,0		

Liite 29: Pääaineen vaikutus kykyyn kattaa elinkustannukset

Kauanko pystyy kattamaan elinkustannukset * PÄÄAINE Crosstabulation

% within PÄÄAINE

		PÄÄAINE					Total
		Kaupp- tieteet	Hallinto- tieteet	Kasvatus- tieteet	Lääketie- de ja ter- veysala	Muut	
Kauanko pystyy kattamaan elin- kustannukset	Alle viikon	3,3%	1,5%	7,4%		4,3%	3,2%
	Ainakin viikon, mutta en kuukaut- ta	8,3%	9,0%	25,9%	10,3%	10,8%	11,0%
	Ainakin kuukau- den, mutta en kolmea kuukautta	20,0%	34,3%	25,9%	22,1%	31,2%	28,2%
	Ainakin kolme kuukautta, mutta en kuutta kuukaut- ta	21,7%	22,4%	25,9%	30,9%	27,4%	26,2%
	Pidempään kuin kuusi kuukautta	46,7%	32,8%	14,8%	36,8%	26,3%	31,4%
	Total	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0	100,0

					%	%
--	--	--	--	--	---	---

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	25,539 ^a	16	,061
Likelihood Ratio	26,134	16	,052
Linear-by-Linear Association	3,214	1	,073
N of Valid Cases	408		

a. 5 cells (20,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,86.

Liite 30: Päivittäiset päätökset raha-asioissa**Päivittäiset päätökset raha-asioista**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Olen yksin vastuussa	270	65,1	65,1	65,1
	En ole yksin vastuussa	145	34,9	34,9	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Liite 31: Talouden suunnitleminen etukäteen**Talouden suunnittelu**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Suunnittelen talouttani etukäteen	284	68,4	68,4	68,4
	En suunnittele	131	31,6	31,6	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Liite 32: Asumismuodon vaikutus talouden suunnitteluun**Talouden suunnittelu * Asumismuoto Crosstabulation**

% within Asumismuoto

		Asumismuoto			Total
		Vanhempien luona	Vuokralla	Omistusasunnossa	
Talouden suunnittelu	Suunnittelen talouttani etukäteen	46,9%	68,5%	77,3%	68,4%
	En suunnittele	53,1%	31,5%	22,7%	31,6%
Total		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	9,636 ^a	2	,008
Likelihood Ratio	9,270	2	,010
Linear-by-Linear Association	8,297	1	,004
N of Valid Cases	415		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,10.

Liite 33: Vastaajien kyky tunnistaa eri finanssituotteet

Asuntolaina

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid En ole	4	1,0	1,0	1,0
Olen	411	99,0	99,0	100,0
Total	415	100,0	100,0	

Luottokortti

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid En ole	4	1,0	1,0	1,0
Olen	411	99,0	99,0	100,0
Total	415	100,0	100,0	

Kulutusluotto

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
--	-----------	---------	---------------	--------------------

Valid	En ole	68	16,4	16,4	16,4
	Olen	347	83,6	83,6	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Säästötili

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	En ole	5	1,2	1,2	1,2
	Olen	410	98,8	98,8	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Pikavippi

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	En ole	7	1,7	1,7	1,7
	Olen	408	98,3	98,3	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Vakuutus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	En ole	5	1,2	1,2	1,2
	Olen	410	98,8	98,8	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Osake

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	En ole	7	1,7	1,7	1,7
	Olen	408	98,3	98,3	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Joukkovelkakirjalaina

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	En ole	138	33,3	33,3	33,3
	Olen	277	66,7	66,7	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Liite 34: Joukkovelkakirjalainan tunnistaminen

Crosstab

% within PÄÄAINE

		PÄÄÄINE					Total
		Kauppatieteet	Hallintotieteet	Kasvatustie- teet	Lääketiede ja terveysala	Muut	
Joukkovelkakirjalai- na	En ole		13,2%	40,7%	47,1%	45,0%	33,3%
	Olen	100,0%	86,8%	59,3%	52,9%	55,0%	66,7%
Total		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	61,116 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	81,270	4	,000
Linear-by-Linear Association	53,972	1	,000
N of Valid Cases	415		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,98.

Liite 35: Sijoitusrahaston tunnistaminen

Crosstab

PÄÄAINE2				Sijoitusrahasto		Total
				En ole	Olen	
Kauppatieteet	Opiskeluvuosi	Ensimmäisen vuoden opiskelija	Count		32	32
			% within Opiskeluvuosi		100,0%	100,0%
		Viidennen vuoden opiskelija	Count		29	29
			% within Opiskeluvuosi		100,0%	100,0%
	Total		Count		61	61
			% within Opiskeluvuosi		100,0%	100,0%
Muut	Opiskeluvuosi	Ensimmäisen vuoden opiskelija	Count	28	203	231
			% within Opiskeluvuosi	12,1%	87,9%	100,0%
		Viidennen vuoden opiskelija	Count	8	115	123
			% within Opiskeluvuosi	6,5%	93,5%	100,0%

Total			Count	36	318	354
			% within Opiskeluvuosi	10,2%	89,8%	100,0%
Total	Opiskeluvuosi	Ensimmäisen vuoden opiskelija	Count	28	235	263
			% within Opiskeluvuosi	10,6%	89,4%	100,0%
	Viidennen vuoden opiskelija	Count	8	144	152	
		% within Opiskeluvuosi	5,3%	94,7%	100,0%	
	Total		Count	36	379	415
			% within Opiskeluvuosi	8,7%	91,3%	100,0%

Chi-Square Tests

PÄÄAINE2		Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Kauppatieteet	Pearson Chi-Square	. ^a				
	N of Valid Cases	61				
Muut	Pearson Chi-Square	2,772 ^b	1	,096	,138	,066
	Continuity Correction ^c	2,191	1	,139		
	Likelihood Ratio	2,960	1	,085		
	Fisher's Exact Test					
	Linear-by-Linear Association	2,764	1	,096		
	N of Valid Cases	354				
Total	Pearson Chi-Square	3,524 ^d	1	,060	,071	,042
	Continuity Correction ^c	2,877	1	,090		
	Likelihood Ratio	3,779	1	,052		
	Fisher's Exact Test					
	Linear-by-Linear Association	3,515	1	,061		
	N of Valid Cases	415				

a. No statistics are computed because Sijoitusrahasto is a constant.

b. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 12,51.

c. Computed only for a 2x2 table

d. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 13,19.

Liite 36: Eläkerahaston tunnistaminen

Crosstab

% within PÄÄAINE

	PÄÄAINE					Total
	Kauppatieteet	Hallintotieteet	Kasvatustieteet	Lääketiede ja terveysala	Muut	
Eläkerahasto En ole		2,9%	7,4%	11,8%	4,7%	5,1%
Olen	100,0%	97,1%	92,6%	88,2%	95,3%	94,9%
Total	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	12,404 ^a	4	,015
Likelihood Ratio	17,409	4	,002
Linear-by-Linear Association	11,128	1	,001
N of Valid Cases	415		

a. 1 cells (10,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,34.

Liite 37: Kulutusluoton tunnistamisen erot opiskeluvuoteen verrattuna

Crosstab

% within Opiskeluvuosi

	Opiskeluvuosi		Total
	Ensimmäisen vuoden opiskelija	Viidennen vuoden opiskelija	
Kulutusluotto En ole	20,5%	9,2%	16,4%
Olen	79,5%	90,8%	83,6%
Total	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	9,012 ^a	1	,003	,002	,002
Continuity Correction ^b	8,205	1	,004		
Likelihood Ratio	9,696	1	,002		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Association	8,991	1	,003		
N of Valid Cases	415				

- a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 24,91.
b. Computed only for a 2x2 table

Liite 38: Kulutusluoton tunnistaminen riippuu opintoalasta

Crosstab

% within PÄÄAINE

		PÄÄAINE					Total
		Kauppätieteet	Hallintotieteet	Kasvatustieteet	Lääketiede ja terveysala	Muut	
Kulutusluotto	En ole	3,3%	16,2%	18,5%	19,1%	19,4%	16,4%
	Olen	96,7%	83,8%	81,5%	80,9%	80,6%	83,6%
Total		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	9,354 ^a	4	,053
Likelihood Ratio	12,379	4	,015
Linear-by-Linear Association	6,414	1	,011
N of Valid Cases	415		

- a. 1 cells (10,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,42.

Liite 39: Sijoitusrahaston ja joukkovelkakirjalainan tunnistus riippuu sukupuolesta

Crosstab

% within Sukupuoli

		Sukupuoli		Total
		Nainen	Mies	
Sijoitusrahasto	En ole	11,3%	2,4%	8,7%
	Olen	88,7%	97,6%	91,3%

Total	100,0%	100,0%	100,0%
-------	--------	--------	--------

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	8,580 ^a	1	,003	,002	,001
Continuity Correction ^b	7,498	1	,006		
Likelihood Ratio	10,580	1	,001		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Association	8,559	1	,003		
N of Valid Cases	415				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,67.

b. Computed only for a 2x2 table

Crosstab

% within Sukupuoli

		Sukupuoli		Total
		Nainen	Mies	
Joukkovetkikirjalaina	En ole	37,0%	24,4%	33,3%
	Olen	63,0%	75,6%	66,7%
Total		100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	6,187 ^a	1	,013	,016	,008
Continuity Correction ^b	5,632	1	,018		
Likelihood Ratio	6,394	1	,011		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Association	6,172	1	,013		
N of Valid Cases	415				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 40,90.

b. Computed only for a 2x2 table

Liite 40: Vakuutuksen ja säästötilin omistus**Vakuutus**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ei	85	20,5	20,5	20,5
	Kyllä	330	79,5	79,5	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Säästötili

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ei	118	28,4	28,4	28,4
	Kyllä	297	71,6	71,6	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Liite 41: Luottokortin, kulutusluoton ja pikavipin omistus**Luottokortti**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ei	203	48,9	48,9	48,9
	Kyllä	212	51,1	51,1	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Kulutusluotto

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ei	385	92,8	92,8	92,8
	Kyllä	30	7,2	7,2	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Pikavippi

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ei	400	96,4	96,4	96,4

Kyllä	15	3,6	3,6	100,0
Total	415	100,0	100,0	

Liite 42: Luottokortin omistuksessa sukupuolien erot

Crosstab

% within Sukupuoli

		Sukupuoli		Total
		Nainen	Mies	
Luottokortti	Ei	53,4%	38,2%	48,9%
	Kyllä	46,6%	61,8%	51,1%
Total		100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	8,016 ^a	1	,005	,005	,003
Continuity Correction ^b	7,419	1	,006		
Likelihood Ratio	8,078	1	,004		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Association	7,997	1	,005		
N of Valid Cases	415				

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 60,17.

b. Computed only for a 2x2 table

Liite 43: Sijoitustuotteiden omistus

Osake

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ei	275	66,3	66,3	66,3
	Kyllä	140	33,7	33,7	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Joukkovelkakirjalaina

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ei	392	94,5	94,5	94,5
	Kyllä	23	5,5	5,5	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Sijoitusrahasto

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ei	279	67,2	67,2	67,2
	Kyllä	136	32,8	32,8	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Liite 44: Sijoitusrahastojen omistus sukupuolittain**Crosstab**

% within Sukupuoli

		Sukupuoli		Total
		Nainen	Mies	
Sijoitusrahasto	Ei	72,9%	53,7%	67,2%
	Kyllä	27,1%	46,3%	32,8%
Total		100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	14,612 ^a	1	,000	,000	,000
Continuity Correction ^b	13,750	1	,000		
Likelihood Ratio	14,217	1	,000		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Association	14,577	1	,000		
N of Valid Cases	415				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 40,31.

b. Computed only for a 2x2 table

Liite 45: Osakkeen omistus sukupuolittain**Crosstab**

% within Sukupuoli

		Sukupuoli		Total
		Nainen	Mies	
Osake	Ei	71,6%	53,7%	66,3%
	Kyllä	28,4%	46,3%	33,7%
Total		100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	12,428 ^a	1	,000	,001	,000
Continuity Correction ^b	11,639	1	,001		
Likelihood Ratio	12,131	1	,000		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Association	12,398	1	,000		
N of Valid Cases	415				

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 41,49.

b. Computed only for a 2x2 table

Liite 46: Joukkovelkakirjalainan omistus sukupuolittain**Crosstab**

% within Sukupuoli

		Sukupuoli		Total
		Nainen	Mies	
Joukkovelkakirjalaina	Ei	96,6%	89,4%	94,5%
	Kyllä	3,4%	10,6%	5,5%
Total		100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	8,438 ^a	1	,004	,008	,005
Continuity Correction ^b	7,129	1	,008		
Likelihood Ratio	7,629	1	,006		
Fisher's Exact Test					

Linear-by-Linear Association	8,418	1	,004	
N of Valid Cases	415			

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,82.

b. Computed only for a 2x2 table

Liite 47: Finanssituoitteen valintatapa

Finanssituoitteen valintatapa					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Harkitsen useita eri vaihtoehtoja eri yhtiöiltä ennen kuin tein päätökseni	225	54,2	54,6	54,6
	Harkitsin useita eri vaihtoehtoja yhdeltä yhtiöltä	93	22,4	22,6	77,2
	En harkinnut mitään muuta tuotetta lainkaan	28	6,7	6,8	84,0
	Katselin/etsin muita vaihtoehtoja, mutta ei ollut muita	8	1,9	1,9	85,9
	En tiedä	58	14,0	14,1	100,0
	Total	412	99,3	100,0	
Missing	System	3	,7		
Total		415	100,0		

Liite 48: Opiskeluvuoden vaikutus finanssituoitteen valintatapaan

Finanssituoitteen valintatapa * Opiskeluvuosi Crosstabulation

% within Opiskeluvuosi

		Opiskeluvuosi		Total
		Ensimmäisen vuoden opiskelija	Viidennen vuoden opiskelija	
Finanssituoitteen valintatapa	Harkitsen useita eri vaihtoehtoja eri yhtiöiltä ennen kuin tein päätökseni	49,6%	63,3%	54,6%
	Harkitsin useita eri vaihtoehtoja yhdeltä yhtiöltä	22,5%	22,7%	22,6%

	En harkinnut mitään muuta tuotetta lainkaan	7,6%	5,3%	6,8%
	Katselin/etsin muita vaihtoehtoja, mutta ei ollut muita	2,3%	1,3%	1,9%
	En tiedä	17,9%	7,3%	14,1%
Total		100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	12,100 ^a	4	,017
Likelihood Ratio	12,905	4	,012
Linear-by-Linear Association	12,024	1	,001
N of Valid Cases	412		

a. 1 cells (10,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,91.

Liite 49: Vastaajien kyky suorittaa jakolasku

Jakolasku

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	200	405	97,6	98,1	98,1
	250	2	,5	,5	98,5
	333	2	,5	,5	99,0
	1000	4	1,0	1,0	100,0
	Total	413	99,5	100,0	
Missing	System	2	,5		
Total		415	100,0		

Liite 50: Vastaajien kyky ymmärtää inflaation vaikutus

Inflaatio

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Enemmän kuin he voisivat ostaa osuudellaan tänään	8	1,9	1,9	1,9

Saman verran	23	5,5	5,5	7,5
Vähemmän kuin he voisivat ostaa tänään	304	73,3	73,3	80,7
Se riippuu, mitä tavaraa he haluavat ostaa	55	13,3	13,3	94,0
En tiedä	25	6,0	6,0	100,0
Total	415	100,0	100,0	

Liite 51: Opiskelualan vaikutus inflaation käsitteen ymmärtämiseen

Inflaatio * PÄÄAINE Crosstabulation

% within PÄÄAINE

	PÄÄAINE					Total
	Kauppatieteet	Hallintotieteet	Kasvatustieteet	Lääketiede ja terveystieteet	Muut	
Inflaatio - Enemmän kuin he voisivat ostaa osuudellaan tänään			7,4%	2,9%	2,1%	1,9%
Saman verran	3,3%	4,4%	3,7%	2,9%	7,9%	5,5%
Vähemmän kuin he voisivat ostaa tänään	85,2%	80,9%	59,3%	85,3%	64,4%	73,3%
Se riippuu, mitä tavaraa he haluavat ostaa	11,5%	11,8%	11,1%	5,9%	17,3%	13,3%
En tiedä		2,9%	18,5%	2,9%	8,4%	6,0%
Total	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	36,536 ^a	16	,002
Likelihood Ratio	39,297	16	,001
Linear-by-Linear Association	1,392	1	,238
N of Valid Cases	415		

a. 14 cells (56,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,52.

Liite 52: Sukupuolen vaikutus inflaation käsitteen ymmärtämiseen

Inflaatio * Sukupuoli Crosstabulation

% within Sukupuoli

		Sukupuoli		Total
		Nainen	Mies	
Inflaatio	Enemmän kuin he voisivat ostaa osuudellaan tänään	2,7%		1,9%
	Saman verran	7,2%	1,6%	5,5%
	Vähemmän kuin he voisivat ostaa tänään	69,9%	81,3%	73,3%
	Se riippuu, mitä tavaraa he haluavat ostaa	12,3%	15,4%	13,3%
	En tiedä	7,9%	1,6%	6,0%
Total		100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	16,001 ^a	4	,003
Likelihood Ratio	20,890	4	,000
Linear-by-Linear Association	,050	1	,824
N of Valid Cases	415		

a. 1 cells (10,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,37.

Liite 53: Koron maksaminen lainalle

Korko

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	410	98,8	99,8	99,8
	1	1	,2	,2	100,0
	Total	411	99,0	100,0	
Missing	System	4	1,0		
Total		415	100,0		

Liite 54: Korkolaskun vastaukset

Korkolasku					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	2	7	1,7	1,7	1,7
	100	1	,2	,2	1,9
	101	6	1,4	1,5	3,4
	102	390	94,0	94,9	98,3
	104	1	,2	,2	98,5
	105	3	,7	,7	99,3
	110	2	,5	,5	99,8
	120	1	,2	,2	100,0
	Total	411	99,0	100,0	
Missing	System	4	1,0		
Total		415	100,0		

Liite 55: Opintoalan vaikutus korkolaskun suorittamiseen**Korkoa korolle * PÄÄÄINE Crosstabulation**

% within PÄÄÄINE

		PÄÄÄINE					Total
		Kauppaa-tieteet	Hallintotieteet	Kasvatustieteet	Lääketiede ja terveysala	Muut	
Korkoa korolle	Enemmän kuin 110 euroa	80,3%	74,6%	44,4%	85,3%	74,9%	75,4%
	Tasan 110 euroa	4,9%	10,4%	14,8%	1,5%	10,5%	8,5%
	Vähemmän kuin 110 euroa	3,3%	4,5%	7,4%	5,9%	3,7%	4,3%
	Sitä ei ole mahdollista päätellä saadusta informaatiosta	9,8%	7,5%	22,2%	4,4%	8,9%	8,9%
	En tiedä	1,6%	3,0%	11,1%	2,9%	2,1%	2,9%
Total		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
						%	%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	27,347 ^a	16	,038
Likelihood Ratio	25,950	16	,055
Linear-by-Linear Association	,101	1	,750
N of Valid Cases	414		

a. 10 cells (40,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,78.

Liite 56: Sukupuolen vaikutus korkolaskun suorittamiseen

Korkoa korolle * Sukupuoli Crosstabulation

% within Sukupuoli

		Sukupuoli		Total
		Nainen	Mies	
Korkoa korolle	Enemmän kuin 110 euroa	71,2%	85,2%	75,4%
	Tasan 110 euroa	9,2%	6,6%	8,5%
	Vähemmän kuin 110 euroa	3,8%	5,7%	4,3%
	Sitä ei ole mahdollista päätellä saadusta informaatiosta	11,6%	2,5%	8,9%
	En tiedä	4,1%		2,9%
Total		100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	16,883 ^a	4	,002
Likelihood Ratio	22,318	4	,000
Linear-by-Linear Association	12,875	1	,000
N of Valid Cases	414		

a. 1 cells (10,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,54.

Liite 57: Vastaukset taloustiedon väittämiin**Sijoitus, jossa on korkea tuotto, omaa myös yleensä korkean riskin**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Oikein	394	94,9	95,6	95,6
	Väärin	18	4,3	4,4	100,0
	Total	412	99,3	100,0	
Missing	System	3	,7		
Total		415	100,0		

Korkea inflaatio tarkoittaa elinkustannusten nopeaa nousua

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Oikein	342	82,4	83,0	83,0
	Väärin	70	16,9	17,0	100,0
	Total	412	99,3	100,0	
Missing	System	3	,7		
Total		415	100,0		

On yleensä mahdollista pienentää riskiä sijoittamalla osakemarkkinoille siten, että ostaa monipuolisesti osakkeita

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Oikein	385	92,8	93,4	93,4
	Väärin	27	6,5	6,6	100,0
	Total	412	99,3	100,0	
Missing	System	3	,7		
Total		415	100,0		

Liite 58: Vakuutustuotteiden tunnistaminen**Kotivakuutus**

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Olen	415	100,0	100,0	100,0

Matkavakuutus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
--	--	-----------	---------	---------------	--------------------

Valid	En ole	3	,7	,7	,7
	Olen	412	99,3	99,3	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Tapaturmavakuutus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	En ole	3	,7	,7	,7
	Olen	412	99,3	99,3	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Henkivakuutus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	En ole	10	2,4	2,4	2,4
	Olen	405	97,6	97,6	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Sairauskuluvakuutus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	En ole	34	8,2	8,2	8,2
	Olen	381	91,8	91,8	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Eläkevakuutus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	En ole	36	8,7	8,7	8,7
	Olen	379	91,3	91,3	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Lainaturva

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	En ole	159	38,3	38,3	38,3
	Olen	256	61,7	61,7	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Tuotekohtainen vakuutus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	En ole	152	36,6	36,6	36,6
	Olen	263	63,4	63,4	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Säästöhenkivakuutus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	En ole	251	60,5	60,5	60,5
	Olen	164	39,5	39,5	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Venevakuutus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	En ole	115	27,7	27,7	27,7
	Olen	300	72,3	72,3	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Myrskyvahingon kattava metsävakuutus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	En ole	140	33,7	33,7	33,7
	Olen	275	66,3	66,3	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Kasko

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	En ole	65	15,7	15,7	15,7
	Olen	350	84,3	84,3	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Liite 59: Opiskeluvuoden vaikutus lainaturvan tunnistamiseen**Crosstab**

% within Opiskeluvuosi

	Opiskeluvuosi	Total

		Ensimmäisen vuoden opiskeli- ja	Viidennen vuo- den opiskelija	
Lainaturva	En ole	43,3%	29,6%	38,3%
	Olen	56,7%	70,4%	61,7%
Total		100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2- sided)	Exact Sig. (2- sided)	Exact Sig. (1- sided)
Pearson Chi-Square	7,695 ^a	1	,006	,006	,004
Continuity Correction ^b	7,125	1	,008		
Likelihood Ratio	7,830	1	,005		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Associati- on	7,677	1	,006		
N of Valid Cases	415				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 58,24.

b. Computed only for a 2x2 table

Liite 60: Opiskeluvuoden vaikutus säästöhenkivakuutuksen tunnistamiseen

Crosstab

% within Opiskeluvuosi

		Opiskeluvuosi		Total
		Ensimmäisen vuoden opiskeli- ja	Viidennen vuo- den opiskelija	
Säästöhenkivakuutus	En ole	66,5%	50,0%	60,5%
	Olen	33,5%	50,0%	39,5%
Total		100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2- sided)	Exact Sig. (2- sided)	Exact Sig. (1- sided)
Pearson Chi-Square	11,025 ^a	1	,001	,001	,001
Continuity Correction ^b	10,344	1	,001		
Likelihood Ratio	10,954	1	,001		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Associati-	10,999	1	,001		

on				
N of Valid Cases	415			

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 60,07.

b. Computed only for a 2x2 table

Liite 61: Vakuutustuotteiden omistaminen

Kotivakuutus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ei ole	59	14,2	14,2	14,2
	On	356	85,8	85,8	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Matkavakuutus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ei ole	96	23,1	23,1	23,1
	On	319	76,9	76,9	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Tapaturmavakuutus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ei ole	123	29,6	29,6	29,6
	On	292	70,4	70,4	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Henkivakuutus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ei ole	236	56,9	56,9	56,9
	On	179	43,1	43,1	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Sairauskuluvakuutus

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ei ole	286	68,9	68,9	68,9

On	129	31,1	31,1	100,0
Total	415	100,0	100,0	

Eläkevakuutus

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ei ole	384	92,5	92,5	92,5
On	31	7,5	7,5	100,0
Total	415	100,0	100,0	

Lainaturva

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ei ole	395	95,2	95,2	95,2
On	20	4,8	4,8	100,0
Total	415	100,0	100,0	

Tuotekohtainen vakuutus

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ei ole	371	89,4	89,4	89,4
On	44	10,6	10,6	100,0
Total	415	100,0	100,0	

Säästöhenkivakuutus

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ei ole	398	95,9	95,9	95,9
On	17	4,1	4,1	100,0
Total	415	100,0	100,0	

Venevakuutus

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ei ole	413	99,5	99,5	99,5
On	2	,5	,5	100,0
Total	415	100,0	100,0	

Myrskyvahingon kattava metsävakuutus

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative
--	-----------	---------	---------------	------------

				Percent
Valid	Ei ole	410	98,8	98,8
	On	5	1,2	100,0
	Total	415	100,0	100,0

Liite 62: Vapaaehtoinen vakuutus sosiaaliturvan täydentäjänä

Vapaaehtoinen vakuutus on välttämätön sosiaaliturva täydentämiseksi

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Sopii	231	55,7	56,3	56,3
	Ei sovi	179	43,1	43,7	100,0
	Total	410	98,8	100,0	
Missing	System	5	1,2		
Total		415	100,0		

Liite 63: Omien ja perheen riskien kartoitus sekä vakuutusturvan riittävyys

Crosstab

				Olen kartoittanut omat ja perheeni riskit ja nykyinen vakuutusturvani on riittävä		Total
PÄÄAINE2				Sopii	Ei sovi	
Muut	Opiskelu- vuosi	Ensimmäisen vuoden opiskelija	Count % within Opiskelu- vuosi	159 69,1%	71 30,9%	230 100,0%
		Viidennen vuoden opiskelija	Count % within Opiskelu- vuosi	95 77,9%	27 22,1%	122 100,0%
	Total		Count % within Opiskelu- vuosi	254 72,2%	98 27,8%	352 100,0%

Chi-Square Tests

PÄÄAINE2	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Muut Pearson Chi-Square	3,030 ^a	1	,082		

Continuity Correction ^b	2,611	1	,106		
Likelihood Ratio	3,103	1	,078		
Fisher's Exact Test				,104	,052
Linear-by-Linear Association	3,021	1	,082		
N of Valid Cases	352				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,23.

b. Computed only for a 2x2 table

c. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 33,97.

d. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 39,85.

Liite 64: Kaikkien vastaajien riskien kartoittaminen sekä oman vakuutus- turvan riittävyys

Olen kartoittanut omat ja perheeni riskit ja nykyinen vakuutusturvani on riittä-
vä

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Sopii	304	73,3	73,6	73,6
	Ei sovi	109	26,3	26,4	100,0
	Total	413	99,5	100,0	
Missing	System	2	,5		
Total		415	100,0		

Liite 65: Vakuutusehtoihin tutustumisen vaihtelu vuosiluokittain

Crosstab

% within Opiskeluvuosi

		Opiskeluvuosi		Total
		Ensimmäisen vuoden opiskeli- ja	Viidennen vuo- den opiskelija	
Olen tutustunut vakuutusteni	Sopii	65,0%	75,2%	68,7%
vakuutusehtoihin	Ei sovi	35,0%	24,8%	31,3%
Total		100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2- sided)	Exact Sig. (2- sided)	Exact Sig. (1- sided)

Pearson Chi-Square	4,554 ^a	1	,033		
Continuity Correction ^b	4,094	1	,043		
Likelihood Ratio	4,647	1	,031		
Fisher's Exact Test				,036	,021
Linear-by-Linear Association	4,543	1	,033		
N of Valid Cases	409				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 46,63.

b. Computed only for a 2x2 table

Liite 66: Pääaineen vaikutus vakuutusehtoihin tutustumiseen

		PÄÄAINE				
		Kauppatieteet	Hallintotieteet	Kasvatustieteet	Lääketiede ja terveysala	Muut
Olen tutustunut vakuutusteni vakuutusehtoihin	Sopii	82,0%	77,3%	70,4%	58,2%	64,9%
	Ei sovi	18,0%	22,7%	29,6%	41,8%	35,1%
Total		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	11,981 ^a	4	,017
Likelihood Ratio	12,457	4	,014
Linear-by-Linear Association	8,924	1	,003
N of Valid Cases	409		

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,45.

Liite 67: Pääaineen vaikutus vakuutustuotteiden ymmärrettävyyteen

Vakuutustuotteet ovat helposti ymmärrettäviä * PÄÄAINE Crosstabulation

% within PÄÄAINE

		PÄÄAINE					Total
		Kauppatieteet	Hallintotieteet	Kasvatustieteet	Lääketiede ja terveysala	Muut	
Vakuutustuotteet ovat helposti ymmärrettäviä	Sopii	42,6%	28,4%	19,2%	28,4%	23,2%	27,5%
	Ei	57,4%	71,6%	80,8%	71,6%	76,8%	72,5%

märrettäviä	sovi					
Total		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	9,737 ^a	4	,045
Likelihood Ratio	9,281	4	,054
Linear-by-Linear Association	6,257	1	,012
N of Valid Cases	411		

a. 0 cells (.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,15.

Liite 68: Vakuutustuotteiden vertailtavuus

Vakuutustuotteiden ominaisuuksien ja vakuutusmaksujen vertailtavuus on helppoa * PÄÄÄINE

Crosstabulation

% within PÄÄÄINE

		PÄÄÄINE					Total
		Kauppatie- teet	Hallintotie- teet	Kasvatus- tieteet	Lääketiede ja terveystie- teet	Muut	
Vakuutustuotteiden ominaisuuksien ja vakuutusmaksujen vertailtavuus on helppoa	Sopii	29,5%	13,4%	7,7%	11,9%	17,5%	17,1%
	Ei	70,5%	86,6%	92,3%	88,1%	82,5%	82,9%
	sovi						
	Total	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,172 ^a	4	,038
Likelihood Ratio	9,733	4	,045
Linear-by-Linear Association	1,564	1	,211
N of Valid Cases	410		

a. 1 cells (10,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,44.

Liite 69: Vakuutustuotteen valintatapa

Vakuutusten valinta					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Harkitsin useita vaihtoehtoja eri yhtiöiltä ennen kuin tein päätökseni	223	53,7	54,5	54,5
	Harkitsin useita eri vaihtoehtoja yhdeltä yhtiöltä	72	17,3	17,6	72,1
	En harkinnut mitään muuta tuotetta lainkaan	58	14,0	14,2	86,3
	Katselin/etsin muita vaihtoehtoja, mutta ei ollut muita vaihtoehtoja	7	1,7	1,7	88,0
	En tiedä	49	11,8	12,0	100,0
Total		409	98,6	100,0	
Missing	System	6	1,4		
Total		415	100,0		

Liite 70: Vakuutustuotteen ostopäätökseen vaikuttavat tekijät

Hinta					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	En ota huomioon	42	10,1	10,1	10,1
	Otan huomioon	373	89,9	89,9	100,0
Total		415	100,0	100,0	

Vakuutusturvan sopivuus omiin tarpeisiin					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	En ota huomioon	55	13,3	13,3	13,3
	Otan huomioon	360	86,7	86,7	100,0
Total		415	100,0	100,0	

Vakuutusehdot

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	En ota huomioon	184	44,3	44,3	44,3
	Otan huomioon	231	55,7	55,7	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Brändin tai vakuutuksenantajan maineen

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	En ota huomioon	317	76,4	76,4	76,4
	Otan huomioon	98	23,6	23,6	100,0
	Total	415	100,0	100,0	

Liite 71: Vakuutustuotteen eri tekijöiden vaikutus ostopäätökseen**Crosstab**

% within Opiskeluvuosi

		Opiskeluvuosi		Total
		Ensimmäisen vuoden opiskelija	Viidennen vuoden opiskelija	
Vakuutuksen kattavuus	En ota huomioon	14,4%	23,0%	17,6%
	Otan huomioon	85,6%	77,0%	82,4%
Total		100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	4,889 ^a	1	,027	,032	,020
Continuity Correction ^b	4,315	1	,038		
Likelihood Ratio	4,766	1	,029		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Association	4,877	1	,027		
N of Valid Cases	415				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 26,74.

b. Computed only for a 2x2 table

Crosstab

% within Opiskeluvuosi

		Opiskeluvuosi		Total
		Ensimmäisen vuoden opiskeli- ja	Viidennen vuo- den opiskelija	
Vakuutusehdot	En ota huomioon	40,7%	50,7%	44,3%
	Otan huomioon	59,3%	49,3%	55,7%
Total		100,0%	100,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2- sided)	Exact Sig. (2- sided)	Exact Sig. (1- sided)
Pearson Chi-Square	3,882 ^a	1	,049	,052	,031
Continuity Correction ^b	3,489	1	,062		
Likelihood Ratio	3,875	1	,049		
Fisher's Exact Test					
Linear-by-Linear Associati- on	3,873	1	,049		
N of Valid Cases	415				

a. 0 cells (,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 67,39.

b. Computed only for a 2x2 table